

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

Bc. Vu Thi Thu Thuy

Dětský svět ve Vietnamu

Children's world in Vietnam

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Lucie Hlavatá, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Lucii Hlavaté, Ph.D. za vedení práce, cenné rady a připomínky a také za její vstřícný přístup během psaní práce.

Tiếp theo tôi muốn cảm ơn gia đình tôi, nhất là bố mẹ tôi, trong việc giúp đỡ, chăm sóc và động viên khi viết bài luận án này.

Und auch möchte ich gern Thomas für seine Hilfe und Pflege während des Schreibens der Diplomarbeit bedanken.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného stejného titulu.

Ve Varnsdorfu dne 23. srpna 2013

.....

Vu Thi Thu Thuy

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o tématu dítě a dětství ve Vietnamu se zaměřením na jeho prenatální období a rané období dětství. Na problematiku je nahlíženo z pohledu kulturně antropologického, jenž klade důraz zejména na pověrečné a tabuizované chování a rituály spojené s obdobím narození – těhotenství, porod, šestinedělí a s péčí o dítě.

Téma práce je místně ohraničeno na severovýchodní oblast severního Vietnamu a situováno zejména do městského prostředí. Jelikož se pověry, tabu a rituály v průběhu času mění, vyvíjí nebo zcela zanikají, bylo potřeba ohraničit téma i časově. Práce se tak soustřeďuje pouze na tři generace žen ve Vietnamu, tj. v průběhu přibližně 60 let.

Práce vychází nejen z literatury, ale také z terénního výzkumu provedeného ve Vietnamu, k němuž se řadí rozhovory s respondentkami a nepřímé pozorování. Terénní výzkum doplňuje informace z literatury a také přináší konkrétní informace od žen, které ukáží osobní pohled na problematiku narození a péče o dítě v nejútlejším věku. Cílem práce je odpovědět na otázku do jaké míry se tzv. dětský svět v průběhu tří generací žen změnil a do jaké míry jsou rituály, pověry a tabu vázící se k tomuto tématu v současném Vietnamu aktuální.

Klíčová slova: Vietnam, děti, dětství, vietnamská rodina, narození, dětská péče, tabu, rituály, pověry.

Abstract

The topic of this thesis is „Child and childhood in Vietnam”. It focuses on the prenatal and the early period of childhood. The thesis uses a cultural anthropological point of view which emphasizes superstitious or taboo behaviour associated with the time of birth – pregnancy, childbirth, puerperium and child care.

For the purposes of the thesis, the research was conducted in the north-east urban areas of Northern Vietnam. Since the myths, taboos and rituals tends to change, develop or even perish, it was necessary to limit the topic in terms of time. Therefore the work studies only three generations of Vietnamese women over a sixty-year period.

The thesis is based not only on relevant literature but also on the field research conducted in Vietnam. The interviews and unobtrusive observation carried out among involved women extend the information gained from literature and also provide the women’s personal point of view on childbirth and early childcare issues. The main objective is to answer how much the so-called “child’s world” has changed in the three-generation period and to what extent the rituals, myths and taboos are still relevant to current issues in contemporary Vietnam.

Key words: Vietnam, children, childhood, Vietnamese family, birth, child care, taboo, rituals, superstitions.

Obsah

1. ÚVOD	8
1.1 TERÉNNÍ VÝZKUM	9
1.2 ČLENĚNÍ PRÁCE	11
2. DĚTSTVÍ VE VIETNAMSKÉ RODINĚ	12
2.1 KONFUCIANISMUS	12
2.2 VIETNAMSKÁ RODINA	14
2.3 DÍTĚ A DĚTSTVÍ	17
3. TABU, POVĚRY A RITUÁLY	20
3.1 TABU	20
3.2 POVĚRY	22
3.3 RITUÁLY	23
4. POČÁTEK ŽIVOTA.....	25
4.1 TĚHOTENSTVÍ.....	26
4.1.1 <i>Určování pohlaví dítěte</i>	26
4.1.2 <i>Pověry a tabu v průběhu těhotenství</i>	27
4.1.3 <i>Ženy během těhotenství v současném Vietnamu</i>	33
4.2 POROD	36
4.2.1 <i>Průběh porodu</i>	38
4.2.2 <i>Porod u tří generací žen v současném Vietnamu</i>	40
4.3 OBDOBÍ PO PORODU	42
4.3.1 <i>Období po porodu očima tří generací žen v současném Vietnamu</i>	44
5. PRVNÍ OBDOBÍ ŽIVOTA.....	50
5.1 DĚTSKÁ PÉČE	50
5.2 PŘIJÍMÁNÍ DÍTĚTE DO SPOLEČNOSTI	55
5.2.1 <i>Pojmenování dítěte</i>	55
5.2.2 <i>Rituály přijímání</i>	58
5.3 DĚTSKÉ OSLAVY	60
5.4 VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ	63
6. ZÁVĚR.....	67
BIBLIOGRAFIE.....	70
PŘÍLOHA Č. 1 - TABULKY	75
PŘÍLOHA Č. 2 – DOTAZNÍK A PŘEPISANÉ ROZHOVORY.....	76

PŘÍLOHA Č. 3 – SEZNAM VIETNAMSKÝCH VÝRAZŮ A PŘÍSLOVÍ.....	93
PŘÍLOHA Č. 4 – OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	99

1. Úvod

V návaznosti na svoji bakalářskou práci¹, zabývající se vietnamskou rodinou, jsem se v diplomové práci zaměřila na dítě a dětství ve Vietnamu. Tato problematika však zahrnuje natolik široký okruh témat, že jejich obsáhnutí by vyžadovalo obsáhlejší a hlubší studii, než je omezená možnost diplomové práce. Z tohoto důvodu jsem se zaměřila pouze na prenatalní a rané období dětství, které představuje počátek života dítěte, a na jeho začlenění do společnosti. Pouze letmo jsem se dotkla tématu vzdělání, které je natolik široké, že by vystačilo i na samotnou práci.

Téma dětí a dětství může být studováno z různých hledisek, ať už lékařského, psychologického nebo sociologického hlediska. Avšak kulturně antropologický pohled na tuto problematiku je často opomíjen. Ve vietnamském prostředí není tomuto tématu věnována téměř žádná pozornost. Při shromažďování materiálů ke své diplomové práci jsem nenarazila na žádnou vietnamskou publikaci, která by pojednávala pouze o narození nebo o dětech v tradiční kultuře. Informace byly většinou rozptýlené v různých publikacích o vietnamské kultuře nebo v publikacích popisující životní cyklus jedince. Pro porovnání jsem tak využila ucelenou knihu z českého prostředí od Alexandry Navrátilové *Narození a smrt v české lidové kultuře*² a zejména publikaci *Das Kind und sein Körper in der Volksmedizin. Eine historisch-ethnographische Studie*³ zabývající se dítětem ve francouzské lidové kultuře. Ze zahraniční literatury, která se zabývá tímto tématem ve vietnamském prostředí, to byly především publikace *Village in Vietnam*⁴ a *Southeast Asian birth customs*⁵. Dále mi byly nápomocné některé práce studentů vietnamistiky z Ústavu Dálného východu FF UK v Praze.

Práce je založena nejen na literatuře uvedené v bibliografickém soupise, ale také částečně na terénním výzkumu, který tvoří podklad pro srovnání skutečnosti s literaturou.

¹ VU, Thi Thu Thuy. *Vietnamská rodina-tradiční rodinný cyklus*: Bakalářská práce. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2010.

² NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha, 2004.

³ LOUX, Françoise. *Das Kind und sein Körper in der Volksmedizin. Eine historisch-ethnographische Studie*. Frankfurt am Main, 1991.

⁴ GERALD, Cannon Hickey. *Village in Vietnam*. New Haven, London, 1964.

⁵ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965.

Cílem práce je na tomto společném základu ukázat, jak dalece jsou pověrečné chování, tabu a rituály spojené s narozením a výchovou dětí ještě dnes aktuální. Práce také zaznamenává jejich vývoj a proměny v současné vietnamské společnosti.

1.1 Terénní výzkum

Terénní výzkum byl prováděn převážně mezi ženami z města Nam Định, které leží v severovýchodní části severního Vietnamu v provincii Nam Định a má přibližně 250 tisíc obyvatel⁶. Dvě z dotazovaných žen žijí na vesnici An Cự, která je pod správou provincie Nam Định a další dvě respondentky žijí v Hanoji, pocházejí však z města Nam Định. V práci se tak zaměřuji pouze na východní oblast severního Vietnamu, přestože celá země je tvořena ze tří různých oblastí – severní, střední a jižní, které se v některých zvyklostech navzájem liší. Úkony spojené s narozením a péčí o dítě se postupem času mění a některé jsou zapomenuty či se už neprovádějí, proto je práce časově vymezena třemi generacemi žen. Celková doba výzkumu ve Vietnamu trvala přibližně měsíc a půl, přičemž je výzkum doplněn o nezúčastněné pozorování, které probíhalo každodenně jak v sousedství, tak v rodině příbuzných.

Na základě dotazníku, který uvádím v příloze, byl rozhovor proveden celkem s patnácti respondentkami.⁷ První generace představují nejstarší ženy, které jsem pracovně zařadila do věkové skupiny od 60 let a výše. Tyto ženy se narodily v rozmezí let 1920 a 1950 a zažily nejvíce válek⁸ během svého života, které ovlivnily nejen jejich život, ale i později život jejich dětí. V době prováděného rozhovoru bylo nejstarší ženě 85 let a nejmladší 63 let.

Druhá generace, neboli střední generace, patří do věkové skupiny od 40 do 60 let. Ženy se narodily v rozmezí let 1950 a 1970, nejstarší ženě bylo v době rozhovoru 58 let a nejmladší 51 let. Ani tato generace to neměla v životě příliš lehké. Jejich dětství spadalo do období americké války a po válce začala doba přidělů, která nedala ženám možnosti se

⁶ <http://www.dulichnamdinh.com.vn/About.aspx?id=846>

⁷ Odpovědi v přepsaných rozhovorech nejsou úplné. Přepsala jsem pouze relevantní informace vázající se k dané otázce.

⁸ V dětství zažily ženy 2. světovou válku, v dospělém věku francouzskou válku v Indočíně (1946-1954) a v průběhu let, když měly děti, došlo k americké válce, známé též jako vietnamská válka, která probíhala v letech 1964 do roku 1973, kdy byla podepsána Pařížská dohoda.

například v době těhotenství a po porodu dobře stravovat.

Poslední skupina žen patří do třetí generace spadající do věkové skupiny od 20 až 40 let. Tyto ženy se narodily mezi lety 1970 a 1990 a v době rozhovorů bylo nejstarší 38 a nejmladší 29 let.

Z první generace žen jsem uskutečnila šest rozhovorů, ze druhé čtyři a ze třetí pět rozhovorů. Respondentky jsem v práci nejmenovala, ale pouze pracovníčně označila. Ženy jsou označeny číslicemi 1 - 6, 1 - 4 nebo od 1 - 5, podle počtu uskutečněných rozhovorů a jednotlivé generace jsou označeny římskými číslicemi I - III. Například mluvím-li o třetí ženě z první generace, bude označena jako žena 3/I (viz přílohu č. 1, tabulka 1.).

Uvědomuji si, že krátkodobý terénní výzkum nemusí přinést v plné míře relevantní výsledky. Avšak i krátkodobý výzkum může přinést cenné informace, které v literatuře nelze nalézt. Všechny rozhovory jsem prováděla na základě předem vypracovaného dotazníku, který mi měl usnadnit pozdější přepis a snadnou orientaci v odpovědích. Rozhovory byly nahrány na diktafon, s čímž neměly respondentky žádný problém. Postupně jsem si však uvědomila, že klást pouze otázky a ihned vyžadovat od žen odpověď nelze. Týká se to především starších žen, které měly tendenci odbíhat od tématu. Proto jsem se rozhodla použít otázky pouze jako záchytné body k udržení linie tématu, jinak jsem nechala ženy volně mluvit. Staré ženy z první generace mi sdělily mnohem více informací.⁹ Avšak nad mnohými informacemi týkající se těhotenství, porodu a období po porodu se musely dlouho zamyslet. Vzhledem ke svému věku si už na některé detaily každodenního života vzpomínají jen těžko. Některé činnosti jsou pro vietnamskou ženu natolik běžné, že je nezmiňuje jako něco neobvyklého, např. překročení ohně ženou s dítětem po příchodu z nemocnice do domu.

Mladším ženám, zejména ze třetí generace, nedělalo potíže mi odpovídat na otázky, které se týkaly období narození jejich dětí. Bylo zřejmé, že všechny ženy si ještě relativně dobře pamatují, jak probíhalo jejich těhotenství, porod a „šestinedělí“.

Mohu konstatovat, že všechny respondentky mi vyšly vstříc, některé se svěřily i s intimními informacemi týkající se těhotenství a porodu a snažily se odpovědět na všechny položené otázky. Ne všechny rozhovory proběhly podle plánovaných představ, ale celkově byly všechny přínosné a pomohly mi dotvořit obraz dětského světa ve

⁹ Například na otázku kolik mají dětí, mi sdělily i další informace (kde žijí, pracují apod.).

Vietnamu v průběhu tří generací.

1.2 Členění práce

Práce tvoří čtyři hlavní části, z nichž druhá a třetí část je těžištěm celé práce. Kapitola *Dětství ve vietnamské rodině* popisuje vietnamskou rodinu, která je, ostatně jako celá vietnamská společnost, ovlivněna konfucianismem, který byl přijat z Číny během tzv. období tisícileté severní závislosti. Je zde vysvětlena důležitost rodiny a rodinných vztahů, na kterých Vietnamci velmi lpí. Doplňující kapitolou je kapitola nazvaná *Tabu, pověry a rituály*, která stručně objasní jednotlivé pojmy, jež úzce souvisejí s tématem práce.

Kapitola *Počátek života* se věnuje období spjatému s narozením dítěte, s nímž se pojí velké množství pověřených praktik a tabuizovaného chování. Důraz je kladen na péči o matku, na způsob jejího stravování a činnosti v období těhotenství, jenž má vliv i na dítě v jejím lůně. Dále se zaměří na tradiční zvyky a rituály, které provází průběh porodu a šestinedělí. Po porodu je téměř veškerá pozornost soustředěna na dítě, proto se kapitola *První období života* zaměřuje na péči o dítě, na různé rituály, které jej mají ochránit, a na obřady a oslavy, kterými je dítě přijato na svět a začleněno do rodiny a společnosti. Závěrem se stručně zmiňuji o výchově a vzdělání, které hrají velmi důležitou roli ve vietnamské společnosti.

Ačkoli se diplomová práce zabývá obdobím spojeným s narozením (těhotenství, porod a doba poporodní) a péči o dítě a tvoří tak pouze malou část celého tématu dětství, věřím, že poskytne přínosné informace ohledně rituálů, pověr a tabu svázaných s počátkem lidského života.

2. Dětství ve vietnamské rodině

2.1 Konfucianismus

Konfucianismus (*Nho Giáo*) je systém etických hodnot, morálních ponaučení a sociálních a politických myšlenek založených na učení Konfucia, učence žijícího v letech 551 - 479 př. n. l.¹⁰, jeho žáků a dalších jeho následovníků. Toto učení mělo obrovský vliv v tehdejší čínské společnosti, zároveň ovlivnilo i státy v jihovýchodní Asii a dodnes zůstalo zakořeněno v moderní Číně a některých státech jako je Japonsko, Severní a Jižní Korea nebo Vietnam.

Konfucianismus, jehož hlavní myšlenky ovlivnily nejen státní zřízení a vzdělanost, ale i společenské a rodinné vztahy, se do Vietnamu rozšířil z Číny ve 2. století našeho letopočtu během období čínské nadvlády, v tzv. období tisícileté severní závislosti, která trvala od roku 111 př.n.l až do roku 938 n.l. Zpočátku se konfucianismus šířil pouze mezi nejvyššími vrstvami obyvatel, které přicházely do styku s čínskými úředníky a jejich rodinami.¹¹ Až v 15. století, kdy konfucianismus dosáhl ve Vietnamu svého vrcholu a byl přijat jako státní doktrína, se začal šířit i mezi širší vrstvy obyvatel.¹² Musíme však mít na zřeteli, že zde existoval rozdíl mezi konfucianismem uplatňovaný ve vyšších vrstvách obyvatelstva a konfucianismem praktikovaným mezi obyčejnými venkovskými lidmi, kteří si mnoho konfuciánských principů přizpůsobovali svým životním potřebám.¹³

Konfucianismus klade velký důraz na rodinu a její postavení ve společnosti. Rodina je považována za primární společenskou jednotku. Byla chápána jako základní ekonomická, sociální a politická struktura a zároveň tvořila přirozené prostředí pro morální výchovu jedince.¹⁴ Konfucius definoval pět základních mezilidských vztahů, které mohou přispět ke stabilní společnosti. Je to vztah mezi otcem a synem, resp. mezi rodičem

¹⁰ HOOBLER, Thomas a Dorothy HOOBLER. *Konfucianismus*. Praha, 1997, s. 9.

¹¹ NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Projevy konfucianismu ve vietnamské společnosti od 11. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 5-6.

¹² Tamtéž, s. 24.

¹³ Tamtéž, s. 25.

Např. děti rolnických rodin mohly zakládat již za života svých rodičů vlastní domácnost na rozdíl od rodin vyšších vrstev tzv. konfuciánské rodiny, kde toto jednání bylo považováno za neúctu.

¹⁴ Tamtéž, s. 12.

a dětmi, jenž se vyznačoval mírností a laskavostí rodičů k dětem a naopak oddaností dětí svým rodičům. Vztah mezi panovníkem a poddaným spočíval v humánnosti panovníka a věrnosti a oddanosti poddaných panovníkovi. Manžel musel své ženě zachovávat věrnost, zatímco manželka musela být svému muži poslušná. Starší sourozenci měli věnovat mladším svůj zájem a pozornost a mladší byli povinováni ke starším úctou. Jak si lze povšimnout, ve vztazích je zdůrazněna hierarchie a většina z těchto vztahů se odehrává uvnitř rodiny jako patriarchálního společenství. Jediný rovnocenný vztah je mezi přáteli, kde je kladen důraz na důvěryhodnost, spolehlivost a přátelství.¹⁵

Aby rodina harmonicky fungovala, měl v ní každý jedinec svoje místo a své určité povinnosti a práva. Rodiče by měli poskytnout dětem dobrou výchovu a vzdělání a připravit je na vstup do společnosti. Děti by měly naopak své rodiče respektovat, poslouchat je, vážit si jich, ve stáří o ně pečovat a sloužit jim. Tyto povinnosti dětí, obzvláště pak synů, jsou známy jako synovská oddanost (*hiếu*). K těmto povinnostem náleží dále úcta, jenž je podle konfucianismu základní ctností. Úctu je potřeba projevit jak rodičům, tak všem starším osobám v rodině, a to nejen žijícím členům, ale i zesnulým předkům. Po smrti rodičů jsou děti povinny je nadále uctívat a přinášet jim obětiny.

Konfucianismus odráží dominantní mužské postavení a jeho úlohu ve společnosti, neboť pouze muži se směli vzdělávat a zastávat veřejné funkce. Ačkoli byla vietnamská společnost ovlivněna konfucianismem, měly vietnamské ženy větší práva a těšily se větší úctě než ženy v Číně. Ženy z vyšších vrstev měly v rodině, narozdíl od venkovských žen, slabší pozici. Nemohly si například vybrat budoucího partnera a podléhaly vždy mužské autoritě. Jako dcera byla žena podřízena otci, po sňatku manželovi a po smrti manžela svému nejstaršímu synovi. Avšak ve vietnamských zákonících byla ženám udělena práva, jako je např. právo na majetek, právo na rozvod, nebo ochrana žen v rámci sňatku.¹⁶ Venkovské ženy, které tvořily významnou pracovní sílu, čímž přispívaly velkou měrou do ekonomiky domácnosti, měly relativně větší svobodu než ženy z bohatých tzv. konfuciánských rodin a ve vztahu se svými manžely zastávaly spíše rovnocenné

¹⁵ VASILJEV, Ivo. *Za dědictvím starých Vietů*. Praha, 1999, s. 157.

¹⁶ STRAŠÁKOVÁ, Mária. *Postavení ženy ve vietnamské společnosti v období 11. - 19. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 89.

Zejména zákoník *Hồng Đức* (1483) udělil ženám mnohá práva. Později se silicím konfucianismem se ženám dostávalo horšího postavení ve společnosti. Například zákoník *Gia Long* (1815), který byl mnohem přísnější než předchozí zákoník, neumožnil již ženám dědit majetek.

postavení.¹⁷

Konfucianismus po tisíciletí vštěpované lidem, hluboce zakořenil ve vietnamské kultuře a ani v současné moderní společnosti ho nelze považovat za zastaralý či přežitý. Některé jeho myšlenky a morální hodnoty dále přetrvaly a jsou v dnešním Vietnamu stále aktuální, jako např. synovská oddanost rodičům, úcta ke starším a ke vzdělání nebo důraz na hodnotu rodiny.

2.2 Vietnamská rodina

Vietnamci vnímají rodinu jako základní jednotku společnosti¹⁸, a proto je při výzkumu vietnamské společnosti vhodné začít u rodiny. Rodinu, její hodnoty a postoje do určité míry ovlivňuje prostředí ve kterém žije. Členové venkovské rodiny udržují mezi sebou mnohem užší a pevnější vztah, než je tomu u členů městské rodiny. Na rodinnou pospolitost je tak ve venkovském prostředí kladen větší důraz. Rodina žijící ve městě se dnes často žene za společenskou prestiží, k níž patří velká investice do vzdělání dětí a také do vysoké životní úrovně. Technický vývoj a vliv moderního světa je na vesnici oproti městu pomalejší a naopak jsou tradice a tradiční hodnoty udržovány na vesnici mnohem pečlivěji než ve městě. Rodinný život na vesnici má jiný průběh než ve městě. Na vesnici pracují lidé na svém pozemku podle ročního cyklu, jejich práce nemá pevnou pracovní dobu, nemají dovolenou a také žádný důchod. Jejich způsob života je oproti městskému životnímu stylu mnohem jednodušší a také méně hektický. Lidé ve městě pracují většinou jako státní zaměstnanci podle určité pracovní doby a díky státnímu důchodu mají zajištěné stáří.¹⁹ Město také nabízí mnohem více možností ve vzdělání, v kulturním vyžití nebo v dostupnosti různých služeb. Prostor se odlišují navzájem způsobem rodinného života a tato odlišnost může ovlivnit i péči a výchovu dětí.

Rodina tvoří pro dítě prvotní prostředí, s kterým přichází po narození do kontaktu,

¹⁷ STRAŠÁKOVÁ, Mária. *Postavení ženy ve vietnamské společnosti v období 11. - 19. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 88.

¹⁸ TOAN, Ánh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 8.

¹⁹ V současném Vietnamu však přichází do měst také mnoho lidí z venkova, kteří pracují v nestátních službách.

a zároveň je základním prvkem, jenž je utváří a formuje. Vietnamská rodina je patriarchální a patrilineární, je hluboce ovlivněna konfucianismem a dodnes hraje významnou roli v životě jedince. Hlavou rodiny je muž, tedy manžel a otec. Původně byla jeho autorita a moc v rodině absolutní. Manželka měla na starost pouze děti a domácnost a nesměla zasahovat do rozhodnutí manžela. Podle vietnamských tradic měla být žena obětavá, skromná, pracovitá, počestná a být absolutně loajální a poslušná svému manželovi a jeho rodičům.²⁰ *Vyžadovala se od ní šikovnost při nejrůznějších domácích pracích, mírná a příjemná povaha, uhlazenost a uměřenost v řeči, úcta k manželovi a všem starším, jemnost a pozornost k dětem a k mladším příbuzným, důstojné vystupování na veřejnosti.*²¹ Dnes má žena jako paní své domácnosti mnohem významnější roli než dříve, podílí se stejnou měrou nejen na výchově potomků, ale i na rozhodování o společné domácnosti, stará se o rodinné finance a díky vzdělání má širší rozhled a také určité postavení ve společnosti.

Ve vietnamské společnosti se striktně odlišuje příbuzenství z otcovy a matčiny strany. Příbuzní z otcovy strany – *họ nội* neboli „vnitřní“ příbuzní, označují patrilineární příbuzné, a *họ ngoại* neboli „vnější“ příbuzní označují příbuzné z matčiny strany.²² Vietnamské rodiny jsou často rozvětvené s velkým počtem příbuzných, kteří o sobě nejen vědí, ale jsou i v častém a blízkém kontaktu. Znalost jednotlivých členů rozvětvené rodiny je také základem správné výchovy, neboť známe-li jejich postavení a jejich pozici v rodině, budeme je i správně oslovovat a tím můžeme vyjádřit i úctu, která jim náleží. Neexistuje totiž stejné oslovení pro mladšího a staršího člena rodiny, a tak pouhým oslovením lze poznat, do jaké věkové kategorie jedinec patří, jakou příbuzenskou pozici v rodině zastává a k jakým příbuzným patří, zda-li k otcovým, či matčiným.²³

Do duchovního života vietnamské rodiny patří neodmyslitelně kult předků, jenž je založen na úctě, na vědomí závazku a vděčnosti vůči svým rodičům i vzdálenějším předkům, kteří dali jedinci život a přispěli k jeho výchově a vzdělání. Každá rodina má

²⁰ JAMIESON, Neil. The traditional family in Vietnam. *The Vietnam forum*. USA: Yale, 1986, roč. 8, s. 116.

²¹ VASILJEV, Ivo. *Za dědictvím starých Vietů*. Praha, 1999, s. 160.

²² GERALD, Cannon Hickey. *Village in Vietnam*. New Haven, London, 1964, s. 83.

²³ Jelikož se moje práce nezabývá tématem oslovení v rodině, protože je to velmi široké téma, které by mohlo být samostatně zpracováno, odkazuji na publikaci, jejímž editorem je NGUYỄN, Văn Khang. *Ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình người Việt*. NXB Văn Hóa - Thông Tin, 1996.

Srovnej s GERALD, Cannon Hickey. *Village in Vietnam*. New Haven, London, 1964, kap. 4.

v domě oltář, který je většinou umístěn v hlavní a také nejvíce reprezentativní místnosti domu. Vietnamci věří, že jejich zemřelí předci mohou pozitivně nebo negativně zasahovat do jejich života. Správnou péčí o duše předků, tzn. přinášením obětí, votivních darů a prokazováním úcty, se jim dostane jejich ochrany a pomoci. Vedle každoročních pořádání oslav výročí úmrtí (*giỗ*), různých výročních svátků, především Nový lunární rok (*Tết Nguyên Đán*) a pravidelného přinášení obětí v první a patnáctý den lunárního měsíce se předkům také oznamují všechny významné rodinné události, jako je svatba, narození dětí nebo i daleká cesta. O duše předků je potřeba se starat, protože se předpokládá, že mají stejné potřeby jako lidé, tj. jedí, oblékají se a potřebují peníze. Není-li v rodině žádný syn, jenž má kult předků na starost, budou duše zemřelých strádat a hladovět. Z toho plyne snaha každé rodiny mít alespoň jednoho syna.

Zesnulí předci jsou ve Vietnamu vnímáni jako živoucí součást rodiny, dále přítomna v každodenním životě svých potomků. Myšlenky na ně nejsou udržovány pouhými vzpomínkami, ale nadále je jim prokazována úcta a jsou s nimi sdílena nejdůležitější rodinná rozhodnutí. Kult předků je předáván z otce na syna, je poutem mezi jednotlivými generacemi a celkově stmeluje rodinné příslušníky.

Se změnou společnosti se postupně mění i rodina. Některé tradiční hodnoty jsou odsunuty do pozadí a jiné vystupují do popředí, protože jsou pro dnešní vietnamskou společnost mnohem aktuálnější. Uctívání předků nebo péče o staré rodiče však patří mezi stále hodnoty vietnamské rodiny. Lidé například přikládají v rodinném soužití mnohem větší význam hodnotám jako je mír, rovnost či respekt než poslušnost ženy vůči muži nebo jednání dětí podle přání rodičů.²⁴ Lidé s nadsázkou obrátili původní rčení „kam rodiče dítě položí, tam se i usadí“ (*cha mẹ đặt đâu, con cái ngồi đấy*)²⁵, na „kam děti rodiče položí, tam se i usadí“ (*con cái đặt đâu, cha mẹ ngồi đấy*).²⁶ To znamená, že dříve byly děti absolutně poslušné a musely jednat podle rozhodnutí svých rodičů, ale dnes se rodiče musí

²⁴ VŮ, Thy Huệ, VŮ, Phương Hậu. Những biến đổi văn hóa gia đình trong giai đoạn đổi mới ở nước ta hiện nay. *Văn hóa dân gian*. Hà Nội: Viện văn hóa dân gian, Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam, 2008, roč. 119, č. 5, s. 61.

²⁵ Dříve souviselo toto rčení s tím, že si dívky nemohly samy vybrat partnera a vdávaly se podle rozhodnutí rodičů.

²⁶ VŮ, Thy Huệ, VŮ, Phương Hậu. Những biến đổi văn hóa gia đình trong giai đoạn đổi mới ở nước ta hiện nay. *Văn hóa dân gian*. Hà Nội: Viện văn hóa dân gian, Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam, 2008, roč. 119, č. 5, s. 63.

smířit s rozhodnutím svých dětí. Dříve považovala rodina početné potomstvo za určité bohatství, protože tvořilo pracovní sílu a znamenalo pomoc rodičům ve stáří. Dnes už málokterá rodina uvažuje o třech či více dětech, protože se je snaží dobře zabezpečit a umožnit jim co nejlepší vzdělání, které je ale v dnešním Vietnamu velmi drahé.

2.3 Dítě a dětství

Dětství ve Vietnamu může být natolik různorodé, že ho nelze jednoduše kategorizovat. V každé generaci je dětství trochu odlišné. Velmi záleží na rodině, na způsobu rodičovské péče a výchovy, na prostředí a na době, ve které dítě vyrůstá. Dítěti je věnována velká péče a starost, ale na druhou stranu jsou na něho kladeny i určité povinnosti a požadavky. Čím je jedinec starší, tím více od něho rodina očekává, ať už je to správné chování ve společnosti, dobré studijní výsledky či pracovní úspěch. Přechod jedince k dospělosti není ve Vietnamu jasně ohraničen. Podle právního hlediska je člověk samostatný a plně dospělý v osmnácti letech, ale Vietnamci nedefinují dospělost podle věku. Podle nich je jedinec dospělý tehdy, když si založí vlastní rodinu a osamostatní se. Dokud žije s rodiči v jedné domácnosti, pořád je „dítětem“ a nemůže se zcela samostatně rozhodovat a jednat bez souhlasu rodičů. Rodičovská péče a starost často plynule přechází z dětí na vnoučata.

Narození dítěte je vnímáno jako velká událost a teprve s dítětem tvoří manželský pár plnohodnotnou rodinu. Žena má těžké postavení, když nemůže mít děti, a o to bylo horší, že ve společnosti byla dříve bezdětnost hlavním důvodem k opuštění manželky. Nejen ve Vietnamu, ale například i v Evropě byla bezdětnost vnímána jako Boží trest.²⁷ Ženy toužící po potomcích se chodí modlit do různých pagod a svatyní, aby jim bohové a svatí dopřáli dítě. Nejznámější pagodou je Voňavá Pagoda (*chùa Hương*) v Hà Tây, v dnešní části Hanoje, kam se ženy chodí modlit k bohyni milosrdenství (*Phật Bà Quan Âm*). Toan Ánh (2012) popisuje, že v této pagodě, nacházející se v krasové jeskyni, jsou stalagmity mající podobu dětí. Ženy, které se sem chodí modlit, hladí tyto krasové útvary a „lákají je domů“. Po odchodu z pagody se ženy chovají tak, jako kdyby s nimi šlo domů

²⁷ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Vyd. 1. Praha, 2004, s. 25.

Srovnej s LOUX, Françoise. *Das Kind und sein Körper in der Volksmedizin. Eine historisch-ethnographische Studie*. Frankfurt am Main, 1991, s. 33.

skutečné dítě. Modlitbami k bohyni a tímto chováním očekávají úspěch a naději, že se brzo stanou matkami.²⁸

Dalším důvodem k opuštění manželky nebo k polygamii mohla být „neschopnost“ ženy porodit manželovi syna. Synové mají ve vietnamské společnosti větší symbolickou hodnotu než dcery.²⁹ Jsou preferováni více než dcery, protože v patrilineární společnosti nesou jen muži dále rodové jméno a navazují tak na rodovou linii. Nejstarší syn je zodpovědný za péči o rodiče ve stáří, za jejich pohřeb a za jejich duši po smrti a také má na starost každoroční pořádání výročí jejich smrti. Přesto se říká, že „ani úrodné pole ani početní buvoli se nevyrovnají prvorozené dceři“ (*Ruộng sâu trâu nái, không bằng sinh gái đầu lòng*)³⁰, která je pro rodiče velkou pomocnicí a mohou se na ni naprosto spolehnout jak v péči o sourozence, tak v domácnosti. Dcera je tedy potřebná především v době, kdy ještě žije s rodiči a může v mnohém pomoci, ale synové jsou více ceněni kvůli jejich statutu dědice, nositele rodového jména a především kvůli jejich úloze v kultu uctívání předků.

Vietnamská lidová píseň říká, že „vlastní dcera je dcera jiných a snacha je ta skutečná dcera, kterou si rodiče přivedli domů“ (*Con gái là con người ta, con dâu mới thật mẹ cha mang về*).³¹ Dívky totiž odcházejí po svatbě do rodiny manžela, začleňují se do jeho rodiny, starají se zejména o tchána a tchyni a jejich děti budou mít příjmení po otci. Pokud žijí daleko od rodičů, nemohou se o ně postarat v době nemoci či stáří, a proto tento úkol náleží synům a snachám.

Preference mužských potomků je ve vietnamské společnosti dodnes patrná, i když už nepatří k hlavnímu zájmu rodiny. Existují však stále rodiny, zejména na vesnici, které se snaží o vytouženého syna. Ve Vietnamu je dnes rodinám doporučeno mít pouze dvě děti, zejména státním zaměstnancům. Při větším počtu potomků jsou na rodiče uplatňovány různé restriktce a sankce, jako například snížení obvyklého platu, nemožnost povýšení nebo získání prémie. Přesto jsou pořád ženy, které na nátlak své rodiny či okolí toto riziko podstupují a doufají, že dalším těhotenstvím jim bude konečně dopřán syn. Bezdětnost

²⁸ TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 25 – 26.

²⁹ BÉLANGER, Danièle. Son Preference in a Rural Village in North Vietnam. *Studies in Family Planning*, 2002, roč. 33, č. 4, s. 329.

³⁰ Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam*, Quyển Hạ. Hồ Chí Minh, 2010, s. 454.

³¹ Tamtéž, s. 397.

nebo touha po synovi může být řešena adoptcí. Většinou je snaha adoptovat dítě z patrilineárního příbuzenstva, například synovce, aby majetek mohl zůstat nadále v mužské linii.³² Při mém terénním výzkumu ve Vietnamu v roce 2008 a 2012 ve městě i na vesnici jsem se neseetkala ani s polygamií ani s adoptcí. Ale jak uvádí Bélanger (2000), existují stále případy, kdy rodina tlačí na muže, aby si pořídil další ženu,³³ ačkoli je polygamie ve Vietnamu od roku 1945 zakázaná.³⁴ V současném Vietnamu mají ženy možnost vyšetření plodu ultrazvukem a pokud zjistí, že čekají holčičku, uchylují se některé k potratům, které jsou Vietnamu tolerovány.

³² BÉLANGER, Danièle. Son Preference in a Rural Village in North Vietnam. *Studies in Family Planning*, 2002, roč. 33, č. 4, s. 329.

³³ Tamtéž, s. 327.

³⁴ STRAŠÁKOVÁ, Mária. *Postavení ženy ve vietnamské společnosti v období 11. - 19. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 36.

3. Tabu, pověry a rituály

V souvislosti s obdobím těhotenství, porodu a péči o novorozence jsou dodržovány různé tabuizované a pověrečné chování a rituály, které mají za cíl zajistit zdraví a bezpečí matky a jejího dítěte. Mnohé z nich jsou v dnešní vietnamské společnosti stále aktuální a nadále se praktikují. Některé mají racionální jádro a hygienický či dietetický charakter, a jiné mají podklad v magickém a náboženském myšlení člověka.

Obecné pojmy jako tabu, pověry a rituály byly a nadále jsou podnětnými tématy pro mnoho badatelů. Jsou dobře zpracovány v řadě publikací, odborných článků i akademických prací, a proto není třeba se o nich dopodrobna rozepisovat. Jsou to však pojmy úzce související s tématem práce, proto je vhodné se o nich stručně zmínit. Všechny tyto tři pojmy se navzájem prolínají a proplétají a vytvářejí tak určitý podklad vietnamského myšlení, jenž není časově ani společensky omezen.

3.1 Tabu

Slovo tabu, někdy psáno jako tapu, pochází z polynéštiny.³⁵ Jeho etymologický význam je sporný a překlad obtížný. Slovo *ta* pravděpodobně znamená „značení, označovat“ a *pu* znamená „intenzivní, mocný“. *Tabu* tedy znamená něco jako „mocné značení“, přičemž slovo „mocný“ je třeba vyložit si jednak jako „posvátný, nedotknutelný“, jednak jako „zakázaný“.³⁶ Freud ve svém díle *Totem und Tabu* (1922) vysvětluje, že slovo tabu má dva protichůdné významy. Na jedné straně znamená „posvátné, posvěcené“ a na straně druhé znamená „hroživé, nebezpečné, zakázané a nečisté“. Naše slovní spojení „posvátný ostych“ by se často krylo se smyslem slova tabu.³⁷ Rozšíření pojmu tabu nám ukazuje, že v každé kultuře byl „fenomén tabu“ známý,

³⁵ Slovo tabu bylo zaznamenáno poprvé Jamesem Cookem v roce 1777 na ostrově Tonga.

HARMENING, Dieter. *Wörterbuch des Aberglaubens*. Stuttgart, 2005, s. 444.

³⁶ KRAFT, Hartmut. *Tabu: magie a sociální skutečnost*. Praha, 2006, s. 30.

Bezprostředně s tabu je spojeno slovo mana, které označuje „to, co je neobyčejně mocné“ nebo „nadpřirozená síla“. Čím více mana má předmět či osoba, tím větší je jeho/její zóna tabu.

³⁷ FREUD, Sigmund. *Totem und Tabu. Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker*. Leipzig; Wien; Zürich, 1922, dostupné online na <http://www.gutenberg.org/files/37065/37065-h/37065-h.htm>, s. 25.

jen jeho přesné označení chybělo. Proto se výraz rychle ujal a pronikl téměř do všech světových jazyků, například anglicky je to *taboo*, francouzsky *tabou*, německy *tabu*. Vietnamština má pro slovo tabu vlastní ekvivalentní označení – *kiêng kỵ*³⁸.

Předpokládá se, že tabu jsou prastará a jejich kořeny sahají daleko do minulosti. Původ některých tabu už nemusí být známý, a proto se nám mohou jevit jako nepochopitelná až směšná. Zároveň jsou tabu neustále v pohybu, protože i ve společnosti dochází k neustálým změnám. Tabu jsou aktuální i v naší moderní společnosti a jsou vázána na určitý kontext, protože každá společnost, skupina a doba mají vlastní, odlišná tabu. Tabu se projevuje v omezení určitých činností nebo určitého chování. Lze je rozdělit na tabu skutková (nejznámější je například tabu incestní), dotyková tabu a počítková tabu (jazyková, obrazová, čichová a chuťová v podobě jídelních tabu).³⁹ Některá tabu fungují na principu příkazu či zákazu a jejich nerespektování nebo překročení má za následek neštěstí. Trest za porušení tabu je většinou psychického rázu, tedy odehrávající se v mysli jedince, který tabu překročil. *Kdyby po porušení tabu nezbytně následovalo předpokládané zlo, tabu by nebylo tabu, ale příkazem morálky nebo zdravého rozumu. Není tabu, když řekneme: „Nestrkej ruku do ohně!“ - to je příkaz zdravého rozumu, protože po zakázaném činu vzápětí následuje skutečné, nikoli imaginární zlo.*⁴⁰

Existují tabu trvalá a dočasná.⁴¹ Trvalá tabu jsou daná a časově neomezená, například již zmíněné incestní tabu. Tabu dočasná trvají jen určité časové období a pojí se k určitým stavům jako je například těhotenství nebo šestinedělí. V souvislosti s tématem práce se budu zabývat pouze dočasnými tabu týkající se zejména jídelního a skutkového tabu.

Proč lidé tabu dodržují? Jak uvádí Freud (1922), cíle tabu jsou rozličné. Například tabu má zajistit ochranu před nebezpečím z dotyku mrtvol, z požívání určitých jídel, proti narušení důležitých životních aktů jako je narození, iniciace, sňatek nebo *ochranu nenarozených a malých dětí před rozmanitými nebezpečnostmi, jež jim hrozí ze zvláštní*

³⁸ TRIỀU SƠN (ed.). *Phong tục dân gian, kiêng kỵ trong văn hóa cổ phương đông*. Hà Nội, 2010, s. 8.

³⁹ KRAFT, Hartmut. *Tabu: magie a sociální skutečnost*. Praha, 2006, s. 51 - 56.

⁴⁰ Tamtéž, s. 33.

⁴¹ FREUD, Sigmund. Totem und Tabu. Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker. Leipzig; Wien; Zürich, 1922, dostupné online na <http://www.gutenberg.org/files/37065/37065-h/37065-h.htm>, s. 30.

*sympatetické závislosti na rodičích, když tito např. konají jisté věci nebo pojídají pokrmý, jejichž pozitivem by se na děti mohly přenést zvláštní vlastnosti.*⁴² V životě člověka jsou také mnohé situace a události, které nemůže nijak ovlivnit. Pomocí tabu se snaží omezit svou bezmoc a také ovlivnit průběh události. Tím, že se bude vyhýbat určitým činnostem, místům nebo některému jídlu, může zvrátit průběh události ve svůj prospěch.

3.2 Pověry

Podle *Wörterbuch des Aberglaubens* (2005) je pověrou víra v anonymní nebo personifikovanou sílu, která není založená na racionálním základě. Dále to může být víra v různé jevy či znamení, které mohou ovlivnit výsledek jednání nebo budoucnost člověka.⁴³ Pověry jsou ve své podstatě univerzální a je možné je najít ve všech kulturách a v různých sociálních skupinách. Objevují se nejen ve vesnickém prostředí, ale i v prostředí městském, mezi vzdělanými obyvateli. Šíří se ústním vyprávěním a většinou mohou být proměnlivé v čase a prostředí. Pověra souvisí s magickým a náboženským myšlením a vymyká se tak rozumovému vysvětlení. Znakem magického myšlení je například víra, že mezi osobami, předměty a událostmi existují určitá pouta a souvislosti, tedy určité sympatetické vztahy.⁴⁴ Věřilo se tak, že každé vjemy se přenášejí z matky na dítě, proto bylo ženám doporučováno vyhnout se stresu, strachu, hněvu nebo smutku. *Většina z požadovaných zákazů a úkonů byla založena na magii podobnosti a kontaktu, spojující nahodilé a obecné souvislosti do domněle příčinných vztahů.*⁴⁵ Například by žena neměla jíst zaječí maso, aby dítě nemělo rozštěp rtu nebo patra, který by byl podobný zaječím pyskům.⁴⁶

Odkud pocházejí pověrečné představy a proč vznikly? Přírodní síly hrály při vzniku pověr velkou roli. Člověk se z neznalosti a v obavě a strachu z nich uchyloval

⁴² FREUD, Sigmund. Totem und Tabu. Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker. Leipzig; Wien; Zürich, 1922, dostupné online na <http://www.gutenberg.org/files/37065/37065-h/37065-h.htm>, s. 27.

⁴³ HARMENING, Dieter. *Wörterbuch des Aberglaubens*. Stuttgart, 2005, s. 21.

⁴⁴ VAŠÁKOVÁ, Lucie. *Problematika pověr a pověrečných praktik z pohledu současné etnologie*: Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 2.

⁴⁵ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha, 2004, s. 37.

⁴⁶ TRIỀU SƠN (ed.). *Phong tục dân gian, kiêng kỵ trong văn hóa cổ phương đông*. Hà, 2010, s. 338.

k pověrečným představám a chováním, které by ho ochránily před nebezpečím. Některé pověry jsou tak založeny pouze na iracionálních domněnkách bezmocného člověka vůči neznámým přírodním jevům, ale některé odrážejí mnohaleté zkušenosti předků. Mnoho pověrečných představ vychází také z náboženského myšlení, které doprovází člověka od nepaměti.⁴⁷ Odráží se to například v kultu předků, kdy lidé věří, že i po smrti může předek zasahovat do života svých potomků. Mnoho z pověrečných představ postupem času zaniklo, jiné se přetransformovaly v závislosti na společenských a jiných dobových změnách a některé zůstaly, ale jejich původní smysl nám nemusí být znám.

Někteří lidé nemusí být naprosto přesvědčeni o racionalitě pověr, ale přesto se mohou pověrečně chovat. Pověry poskytují mnohdy psychickou oporu v náročném a nejistém období jako je právě těhotenství, nabízí možnost vysvětlení jevů, které mohou člověka uklidnit a dávají naději na zdárný průběh události.

3.3 Rituály

S obdobím těhotenství a porodu souvisejí zejména rituály přechodové a ochranné, které se mohou navzájem prolínat. Přechodové rituály provázejí jedince v průběhu celého života, od jedné situace k jiné nebo z jednoho společenského světa do jiného.⁴⁸ [...] *obřady spojené s těhotenstvím a s porodem tvoří obvykle jeden celek [...], [...] nejprve se provádějí odlučovací rituály, kterými se těhotná žena vylučuje z obecné společnosti, z rodinného společenství [...]. Pak přicházejí vlastní rituály spojené s těhotenstvím, které je obdobím pomezí. Nakonec přicházejí porodní rituály, jejichž cílem je znovu začlenit ženu do společnosti, k nimž patřila dříve, nebo jí v obecné společnosti zajistit nové postavení jakožto matky, zejména jde-li o první porod a o narození chlapce.*⁴⁹

Přechodové rituály nemusejí mít vždy podobu určitých obřadů, které by naznačily přechod mezi jednotlivými obdobími. Přesto lze ve společnosti zpozorovat určité změny, které s tímto stavem souvisejí. Okolí začne ženu jinak vnímat a jinak se k ní chovat, díky fyzickým změnám, které jsou u ní na první pohled patrné. Těhotná žena se chová jinak,

⁴⁷ VAŠÁKOVÁ, Lucie. *Problematika pověr a pověrečných praktik z pohledu současné etnologie*: Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 14.

⁴⁸ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha, 1997, s. 19.

⁴⁹ Tamtéž, s. 46.

jinak se stravuje a její společenský status v rodině a ve společnosti se díky očekávanému dítěti změni.

Někdy se tyto přechodové rituály mohou chovat jako rituály ochranné, které mají rodičku i její dítě ochránit od zlých sil nebo jí zabezpečit snadný porod. Na jedné straně je snaha ženu a dítě v jejím lůně ochránit, na straně druhé je však ze společenského života vyloučena. Předpokládalo se, že v tomto období může být těhotná žena, která je vystavena působení tajemných a nepříznivých sil, pro své okolí nebezpečná. Ve Vietnamu se žena nesměla účastnit například vyzvedávání nevěsty, stavby nového domu nebo stlaní postele novomanželům, protože by jim přinesla neštěstí.⁵⁰ V některých kulturách je dočasné odloučení ženy od společnosti úplné, například u indických Todů přebývá těhotná žena ve zvláštní chýši mimo vesnici.⁵¹ Po určitém období po porodu, v češtině tzv. šestinedělí, může být žena pomocí rituálů začleněna zpět do společnosti.

Narození představuje pro jedince první přechod mezi dvěma „světy“. S touto důležitou změnou souvisí mnoho rituálů, které mají dítě nejprve odloučit od těla matky, a poté je přijmout do rodiny a společnosti. Velký význam má například přestřižení pupeční šňůry jako odlučovací rituál a první koupel nebo ohlášení narození předkům jako přijímací rituál. Dítěte se týká také mnoho ochranných rituálů, které je mají zabezpečit před zlými silami, uhranutím nebo mu zajistit správný a zdravý vývoj.

S přechodovými stavy v životě člověka, jako je těhotenství, porod, svatba nebo smrt, se pojí mnoho různých pověr a tabu, které vzájemně souvisejí a tvoří spolu jeden celek. Můžeme říci, že mezi tabu a pověrami je určitý vztah. Tabuizované chování může vycházet z pověr a některé pověrečné chování má charakter tabu.⁵² Cíle obou jsou podobné - zajistit si úspěch nebo zdraví, vyhnout se nebezpečím a snažit se ovlivnit průběh události, zejména v přechodovém období plném nejistot.

⁵⁰ TRIỀU SƠN (ed.). *Phong tục dân gian, kiêng kỵ trong văn hóa cổ phương đông*. Hà Nội, 2010, s. 330.

⁵¹ VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha, 1997, s. 47.

⁵² KRAFT, Hartmut. *Tabu: magie a sociální skutečnost*. Praha, 2006, s. 39 - 40.

4. Počátek života

Období těhotenství, porodu a šestinedělí je pro každou ženu velmi významné a důležité. Tato událost v životě ženy je očekávána s radostí a nadějí, ale také s obavou a nejistotou, zejména je-li to první potomek. Každá žena se snaží, pokud možno, co nejlépe na tento stav připravit. Snaží se pečovat o svoje zdraví, chránit se před špatnými vlivy, dodržovat doporučení a rady jak od lékařů, tak od rodiny či jiných žen, které již měly s těhotenstvím a porodem zkušenosti. Jejich cílem je porodit zdravé dítě, a proto neváhají využít všech dostupných možností jak toho dosáhnout. Obecně jsou Vietnamci velmi pověřčiví, a pokud je čeká něco důležitého a významného, snaží se pečlivě dodržovat různá doporučení, tabu, ale i pověry, které jim mají zajistit úspěch.

Jak se stravovat, jak se chovat, jak se připravit na porod, jak o sebe a o dítě pečovat, čemu se vyhnout, jaké a čí rady poslechnout? Ženy si mohou klást mnoho otázek, na které hledají odpověď. Ať už je to dnes u lékaře, na internetu, v různých publikacích nebo jednoduše v rodině či sousedství u starších a zkušenějších žen. Některé rady jsou opodstatněné a mají hygienický či zdravotní ráz, jiné jsou však na základě pověr předávané ústně mezi ženami z generace na generaci. Jejich smysl bychom dnes hledali velmi obtížně, ale přesto je některé ženy dodnes dodržují.

V následující kapitole se budu věnovat různým pověrám, tabu a příkazům v době těhotenství, porodu a šestinedělí, které by měla těhotná žena dodržovat. Doporučení, tabu a pověr je velké množství, proto jsem vybrala pouze ty, které jsou zmíněny alespoň ve dvou publikacích. Většina vietnamských publikací uvádí pouze několik příkladů, jejichž výčet nemusí být úplný.

Pro srovnání s literaturou uvedu poté údaje získané od žen při terénním výzkumu, které by měly ukázat, jak se ženy chovaly, stravovaly a čemu se vyhýbaly v průběhu těhotenství, porodu a šestinedělí. Informace od žen různých generací nám ukáže, co se dnes ještě dodržuje, jaké odlišnosti jsou mezi jednotlivými generacemi a objasní nám vztah „moderních“ žen ke starým pověrám a tabu.

4.1 Těhotenství

Už z vietnamského výrazu *tin mừng, tin vui* (radostná událost)⁵³, jenž označuje těhotenství, můžeme poznat, že je těhotenství vždy vítáno s nadějí a radostí, a že je to významná událost jak pro ženu, tak i pro celou její rodinu. Když žena očekává vytouženého potomka, znamená to však nejen radost, ale i starost. Žena musí dbát na své chování, na stravovací návyky, na určité doporučení i různá tabu, aby neohrozila nenarozené dítě. Všeobecně se věří, že matka a dítě jsou v tomto období spojeny a tvoří spolu jeden celek. Dítě v matčině lůně vidí, slyší a cítí to, co matka.⁵⁴ Každý nepěkný vjem či pohled, každý ošklivý zážitek, starost nebo strach má více či méně negativní dopad na dítě. Žena je tak během těhotenství nucena dodržovat různá omezení, aby byl zajištěn snadný a úspěšný porod zdravého dítěte. Její okolí se také určitým způsobem podřizuje a přizpůsobuje jejímu stavu, ať už je to speciální péčí o těhotnou ženu, pomocí v domácnosti, ulehčením pracovních povinností nebo dodržováním různých příkazů či zákazů. Hlavní cílem je, aby matka i dítě byly zdravé (*mẹ tròn, con vuông*)⁵⁵.

4.1.1 Určování pohlaví dítěte

Ačkoli byl a dodnes je ve Vietnamu upřednostňován syn, nikdy nebyly novorozené děti usmrcovány jako v Číně.⁵⁶ Každé dítě, ať syn nebo dcera, je vítáno se stejnou láskou a něhou. Avšak manželé toužící po synovi nenechávají nic náhodě a snaží se již před početím ovlivnit pohlaví budoucího dítěte. Například manžel, bez manželčina vědomí, položí několik kohoutích per pod rohož, kde spí, nebo sama manželka, bez vědomí manžela, položí manželovy nehty a vlasy pod jeho polštář. Dalším způsobem ovlivnění pohlaví dítěte je kontrola pohlavního styku. Například když k oplodnění dojde v první den

⁵³ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 217.

⁵⁴ GÉLIS, Jacques. *Die Geburt. Volksglaube, Rituale und Praktiken von 1500-1900*. München, 1989, s. 94.

⁵⁵ Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam*, Quyển Hạ. Hồ Chí Minh, 2010, s. 54.

Doslovný překlad znamená: *mẹ tròn* – kulatá matka, *con vuông* – hranaté dítě. Kulatost a hranatost je Vietnamci vnímána jako dokonalost. Tudíž bude-li „matka kulatá a dítě hranaté“ znamená to, že jsou oba naprosto zdraví.

⁵⁶ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 224.

menstruačního cyklu, budoucí dítě bude pravděpodobně chlapec.⁵⁷ I určité dny v týdnu mohou mít vliv na pohlaví dítěte. Dojde-li k početí v pondělí, ve středu nebo v pátek, výsledkem bude chlapec a v ostatních dnech to bude dívka.⁵⁸ Jak ale uvádí Coughlin (1965), není jasné, jak dalece jsou tyto víry a praktiky mezi Vietnamci rozšířené.

Předvídání pohlaví dítěte podle různých vnějších znaků na ženském těle není nic neobvyklého. Každá žena je zvědavá, jestli bude mít chlapečka nebo holčičku. V době, kdy ještě neexistovaly moderní přístroje, si ženy vypomáhaly pověrami a předchozími zkušenostmi jiných žen. Tak například podle tvaru břicha lze rozeznat, bude-li to chlapec nebo dívka. Je-li břicho těhotné ženy ploché a širší na levé straně, bude to chlapec, a je-li břicho kulaté či špičaté a širší na pravé straně, bude to zřejmě dívka. Od porodních bab pochází víra, že nosí-li žena ve svém lůně chlapce, má lehčí krok, tmavší pleť a její levé ňadro je větší než pravé. Také se říká, že chlapci jsou aktivnější než dívky, proto se v matčině lůně více hýbají. Pohlaví dítěte můžeme zjistit i snadným testem – když žena prochází přes práh, položíme ji náhle náhodnou otázku, pokud se otočí při odpovědi nalevo, bude to chlapec, pokud napravo, bude to dívka.⁵⁹

4.1.2 Pověry a tabu v průběhu těhotenství

Co všechno musí žena dodržovat, aby neohrozila plod ve svém těle? Těhotná žena musí myslet jak na sebe, tak na nenarozené dítě. Nemůže si dovolit jíst jakékoli jídlo, na které má chuť, nesmí provádět některé činnosti, které běžně prováděla, a musí se vyhýbat některým věcem, událostem a místům, jež by ohrozily nenarozené dítě nebo jeho následný vývoj. Nejprísněji ženy vše dodržují v prvních třech měsících těhotenství, kdy věří, že plod

⁵⁷ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 225.

Věří se, že plod je složen z životních esencí rodičů. Mužské nebo ženské pohlaví dítěte tak závisí na mužské nebo ženské esenci dominující v době početí. V první den menstruačního cyklu, kdy element krve (ženská esence) není ještě zcela dotvořen, jsou spermie (mužská esence) silnější a dominují.

⁵⁸ Tamtéž, s. 225.

Podle sino-vietnamské kosmologie koresponduje mužský prvek s lichými čísly a dominuje mu levá strana a ženský prvek s čísly sudými a dominuje mu strana pravá.

⁵⁹ Tamtéž, s. 225 - 226.

Podobné pověry s odhadováním pohlaví najdeme například i v Čechách.

není ještě zcela vyvinut, a proto je velmi zranitelný.

Co se týče stravy, je ženě odepřeno velké množství rozličných druhů potravin. Musí si pečlivě hlídat, co jí, protože důsledek by mohl být fatální nejen pro dítě, ale i pro ni samotnou. Některé potraviny a nápoje pro těhotné ženy jsou i dnes klasifikovány z lékařského hlediska jako nevhodné, například alkohol nebo příliš kořeněná jídla. Některé účinky jídel fungují na sympatetickém principu a některé vycházejí z filozofického konceptu vietnamské stravy. Vietnamci dávají do souvislosti se zdravím i určitý způsob stravování. Jejich hlavní lidovou filozofií, podle které se řídí, je systém horkých (*nóng*) a chladných (*lạnh*) energií, které jsou obsaženy ve veškerých potravinách. Tato teorie vychází z teorie jinu (*âm*) a jangu (*duong*).⁶⁰

Těhotná žena by se měla vyhnout příliš výživné stravě, aby dítě nebylo moc velké a žena neměla těžký porod. Předpokládá se, že vietnamské ženy jsou drobné a pokud by dítě bylo opravdu příliš velké, mohly by během porodu nastat komplikace, které by porodní bába nezvládla.

Mezi tabuizovaná jídla, jimž by se žena měla zásadně vyhnout, patří různé druhy živočichů:

- Měkkýši, zejména vodní šneci (*ốc*) a ústřice, kteří jsou ve Vietnamu oblíbeným jídlem, obsahují velké množství slizu. Matce, která se nevyhne požití měkkýšů, se později narodí dítě, jež bude hodně slintat.
- Krabí maso způsobí, že dítě bude mít později pěnu u úst. Také se věří, že by mohlo způsobit polohu dítěte napříč v děloze a porod by byl obtížný.
- Zaječí maso je pro dítě v matčině lůně velmi nebezpečné, protože by se dítě narodilo s rozštěpem rtu nebo patra, který by vypadal jako zaječí pysk.
- Psí maso je považováno za nečisté a není zcela vhodné pro budoucí matku. Její dítě by bylo němé nebo hloupé a žena by měla těžký porod.
- Ani kapr nebo kapří sušené maso není zdravé, protože by dítě mělo vyrážku nebo

⁶⁰ PROCHÁZKA, Tomáš. *Funkce stravy v kontextu tradiční vietnamské medicíny*: Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, 2011, s. 17 - 20.

Mezi studenou stravu patří např. ryby, mořské plody, žáby, hadi, krabi, kachny, ženšen a mezi horkou stravu patří např. zázvor, chilli, česnek, ananas, mango, psí a kozí maso.

by často krvácelo z nosu.

- Kachní maso způsobí dítěti hluchotu a němotu nebo se také říká, že by neustále kývalo hlavou.
- Koňské maso či maso mezka by mohlo prodloužit dobu těhotenství na dobu běžnou u koní nebo mezků.
- Požití želvího masa má za následek krátkost končetin nebo krku u dítěte.

Další jídla, která jsou pro ženu a její dítě nebezpečná:

- Kachní vejce s embryem (*trúng vịt lộn*), která je oblíbenou pochoutkou, je pro těhotnou ženu také nedovolené. Může způsobit předčasný porod nebo úmrtí embrya v matčině děloze.
- Zázvor, který je považován za léčivý, není v době těhotenství vhodný. Následkem by bylo dítě s šesti prsty.
- Neměla by jíst párové ovoce, aby se jí nenarodila dvojčata.
- Těhotným ženám je striktně zakázáno jíst jídla, která byla obětinami na pohřbu nebo svatbě. Tato jídla by způsobila později dítěti křeče nebo by bylo slabé a často nemocné.
- Všechny potraviny, obsahující horkou (*nóng*) energii (např. alkohol, káva, chilli, lilek, nezralé ovoce) a potraviny obsahující chladnou (*lạnh*) energii (např. studené nápoje, pomeranče, banány) způsobují nerovnováhu v těle ženy, která je poté náchylná k různým nemocem.

Obecně by se žena měla vyhnout alkoholu, kávě a cigaretám. Dále tučnému, kořeněnému a těžce stravitelnému jídlu, a také by měla omezit sladkosti. Tyto doporučení jsou pro dnešní ženy téměř samozřejmostí a ani moderní medicína tomu nemá co vytknout.

Z uvedených tabuizovaných jídel si můžeme všimnout, že téměř všechny negativní účinky na matku a dítě vychází ze zákona podobnosti. Je to vidět zejména u zákazu zaječího masa (rozštěp rtů vypadající jako zaječí pysk), želvího masa (krátkost krku či končetin) nebo u zákazu krabiho masa. Předpokládá se, že krab leze do stran, proto by i jeho maso mohlo zapříčinit, že dítě bude ležet v děloze napříč. U některých jídel však nejde jasně vyvodit původ pověr, jako u kapřího masa nebo zázvoru.

Jaké je však vhodné jídlo pro těhotnou ženu? Co smí a měla by jíst, aby si zajistila zdraví, ale neublížila dítěti? Jídel, která může žena jíst, není mnoho. Základem je hlavně opečené libové vepřové maso (*thịt lợn kho*), které neobsahuje téměř žádný tuk, s vařenou rýží (*com*). Dále je jí doporučeno jíst hodně čerstvých slepičích vajec, aby dítě mělo růžovou a hezkou pleť, zralé ovoce a čerstvé bylinky. Tato jídla jí žena celých devět měsíců a ani po porodu si nemůže dovolit jíst mnoho jiných jídel. Strava těhotných žen je tedy velmi omezená a tzv. „těhotenské chutě“ zde nehrají žádnou roli. Z dnešního pohledu je tato strava velmi chudá a nemá dostatek výživných látek, které by byly zcela dostatečné pro vývoj dítěte.

Nejen stravování, ale i činnosti a chování ženy podléhají přísnému omezení. Nejdůležitější je její duševní pohoda, zejména jde o to, aby nic negativního neovlivnilo dítě v jejím lůně. Ženám je doporučováno, aby během těhotenství nezašlély a neseděly na jednom místě, ale aby se věnovaly nějaké pracovní činnosti, aktivnímu pohybu, jenž by jim později usnadnil porod. Toto doporučení patří hlavně ženám z vyšších vrstev, které nemusejí manuálně pracovat. Pro venkovské ženy je práce během těhotenství samozřejmostí. Vykonávají však pouze lehčí fyzickou práci než obvykle. Během těhotenství je tabu nosit kolem krku jakékoli šperky, protože se věří, že by mohlo dojít k uškrcení dítěte pupeční šňůrou.

Těhotná žena musí být opatrná téměř při každém pohybu. Musí si rozmyslet téměř každou činnost, která byla doposud pro ni zcela běžná, protože vše by mohlo mít nějaký následek. Některé tabuizované činnosti chrání skutečně ženu před určitými psychickými újmami nebo zdravotními problémy. Některé jsou však z dnešního hlediska pouhými pověrami, které fungují na principu podobnosti a kdysi pomáhaly lidem vysvětlit věci a jevy, kterým nerozuměli.

Činnosti, které by nějakým způsobem ohrozily ženu nebo nenarozené dítě:

- Těhotná žena nesmí zvedat nebo nosit těžké věci, nesmí se příliš unavit, dělat prudké pohyby, které by mohly vést k předčasnému porodu.
- Existuje zde představa, že provaz je jako pupeční šňůra. Když si žena stoupne na provaz nebo ho překročí, důsledkem je těžký porod.
- Žena nesmí zvedat paže nad hlavu nebo nějakým způsobem si paže protahovat, protože jí jinak hrozí předčasný porod.

- Během těhotenství se má žena vyhýbat pohřbům a všemu, co má něco společného s úmrtím člověka. Například modlitby za mrtvé, účast na pohřební hostině, návštěva pozůstalých. Může to ovlivnit dítě, které bude později neustále plakat. Smutek, pláč a nářek ženám v tomto citlivém období určitě také nesvědčí, proto může být toto tabu odůvodněné i z psychologického hlediska.
- Těhotná žena by neměla vycházet ven, zejména v poledne a po páté hodině odpolední, protože v této době vycházejí ze svatyní duchové, kteří by jí mohli způsobit újmu. Zákaz se týká i vycházení v noci, kdy se potulují zlí duchové a různé zlé síly. Toto tabu můžeme chápat především jako ochranu před nebezpečím, které na ženu venku číhá - ať to jsou duchové, zloději nebo tuláci.
- Měla by se vyhýbat svatyním, aby nerozhněvala duchy sídlící na onom místě.
- Manželé by se měli zdržet pohlavního styku, hlavně v prvních třech měsících těhotenství. Věří se, že nedodržením tohoto tabu by dítěti ublížili a ono by se narodilo fyzicky deformované nebo duševně postižené.
- Koupat by se měla žena pouze v teplé vodě, a ne ve studené, která se ve Vietnamu běžně používá ke koupání.
- Měla by se vyhnout pohledu na rodící ženu, aby neměla těžký porod. Toto tabu může být zcela pochopitelné, protože to může ženu psychicky a emocionálně ovlivnit. Pohled na bolest při porodu není vhodný pro nastávající matku, zejména bude-li to její první porod. Celkově se musí vyhnout pohledu na něčí bolest nebo utrpení.
- Žena by se měla také stranit všech situací, které by ji vystrašily, vylekaly nebo znechutily. Například by se měla vyhnout pohledům na zabíjení zvířat, na mrtvá zvířata, na nemocné a postižené.

Jak již bylo zmíněno, žena je v období těhotenství vnímána jako osoba, která přitahuje negativní síly. Těhotná žena se nachází v mezním období, kdy už nepatří mezi bezdětné ženy, ale ještě se zcela nezačlenila mezi matky. Její přítomnost při některých činnostech nebo událostech není zcela vhodná, proto by se jim měla vyhýbat.

- Žena se má vyhýbat účasti na svatbě, zejména na vyzvedávání a vítání nevěsty

nebo stlaní postele pro novomanžele. Říká se, že těhotné ženy mají „těžká“ *vía* (*vía nǎng*), proto nemají na průběh události dobrý vliv. Novomanželům by tak mohly přinést do začátku jejich manželství neštěstí.

- Ani účast těhotné ženy na stavbě nového domu nebo otevírání nového obchodu nepřinese majitelům štěstí.
- Neměla by navštěvovat rodičku, aby jí nepřebrala všechno mléko.

V ženském chování hraje velmi důležitou roli morálka, která má být příkladem pro ještě nenarozené dítě. Věří se, že chování matky a také otce v průběhu těhotenství ovlivní pozdější charakter dítěte.

- Je důležité, aby se žena nechovala hrubě, aby nemluvila vulgárně a aby se takovým situacím nebo lidem vyhýbala.
- Neměla by poslouchat obscénní nebo vulgární slova nebo historky, ani číst nechutné a strašidelné příběhy.
- Nesmí lhát, krást a provádět jiné špatné činnosti.
- Žena se nemá hněvat, křičet nebo mluvit příliš nahlas.

Budoucí matka se má naopak zabývat pouze příjemnými činnostmi, které jí přinášejí potěšení a které ji uklidňují. Je jí doporučeno myslet na chudé a potřebné a dávat almužny. Měla být vždy klidná, milá a usměvavá. Má poslouchat, číst a dívat se pouze na krásné a příjemné věci. Například by si měla pověsit na zdi obrázky krásných a zdravých dětí. Když se bude na ně často dívat, narodí se jí také tak zdravé a krásné děti.

Žena je v době těhotenství vnímána jako více citlivá a náchylná k rozrušení. A všechna emocionální rozrušení, ať pozitivní či negativní, jsou v tomto období nebezpečné. Doba těhotenství je pro ženu velmi svazující, ale také je to také doba odpočinku a klidu. Lze si však povšimnout, že některá tabu nelze dodržet, pokud žije žena na venkově, kdy práce na poli nepočká a mnohdy celá domácnost a péče o zvířata závisí pouze na ní. Představa, že venkovská žena od začátku těhotenství sedí doma a poslouchá hudbu nebo si čte, je nesmyslná. Ani městské ženy, které pracují, si nemohou dovolit v těhotenství zahálet a zůstat doma či se vyhýbat společnosti. Otázkou tedy je, jestli je vůbec možné všechna tato tabu dodržet. Kolik žen si může tento „přepych“ dovolit.

4.1.3 Ženy během těhotenství v současném Vietnamu

Jak prožívají těhotenství ženy v současném Vietnamu? Je mezi třemi generacemi žen mnoho rozdílů nebo všechny dodržují stejná tabu? A dodržují výše uvedená tabu, nebo jsou pro ně příliš zastaralá?

Tabu a pověry týkající se těhotenství se ženy dozvěděly od starších a zkušenějších žen buď z rodiny, nebo ze sousedství, kde žily. Mladší ženy se dozvíдалy informace od lékařů, přítelkyň, z internetu a jedna navštěvovala i těhotenské kurzy. Tabu a pověry se nedodržovaly vždy slepě a striktně. I mezi staršími ženami se našly mnohé, které postupně různá tabu opouštěly, protože se jim nezdála vhodná. A mezi mladou generaci žen byly i takové, které dodržovaly mnohem více tabu než ženy ze starší generace.

Mnoho žen z nejstarší generace, které byly těhotné v době války⁶¹, měly nejtěžší životní podmínky a mnohá tabu nedodržovaly. Nelze říci, že by jim na tom nezáleželo nebo tato tabu neznaly. Ženy z této generace vždy zdůrazňovaly, že neměly možnost, podmínky ani prostředky, aby během těhotenství mohly tabu či doporučení dodržovat. Jejich generace nenalezla ani příliš velkou podporu a pomoc u manžela. Ze šesti provedených rozhovorů pouze dvě ženy vypověděly, že jim manžel během těhotenství pomáhal, tzn. pral, vařil, chodil nakupovat a dělal běžné domácí práce. Tyto dvě ženy patří také mezi nejmladší ročníky v této generaci.

Jedna z žen 1/I řekla, že *„kdyby místo mě pral manžel, jeho matka by mu vynadala do hlupáků. Nemá prý svoji ženu příliš rozmazlovat. A když se o mě příliš staral, tak mu matka vyčítala, že se stará o svoji ženu více než o svoji matku.“* Nebo jiná žena 3/I, která se vdala už v patnácti letech a v šestnácti letech měla první dítě: *„Nikdo se o mě nestaral, všechno jsem musela sama. Manžel se o mě příliš nezajímal a v ničem nepomohl“.* Manželé se tak často starali jen o tu těžkou práci, kterou těhotná žena nezvládala, například o nošení vody ze studny.

Během těhotenství se některé ženy musely spoléhat pouze samy na sebe. Většina žila daleko od rodiny, tehdy se někdy chodily jen poptat, občas nakoupit, ale jinak vše leželo na ženě samotné. Co každá žena určitě dodržovala bylo to, že nenosila nic těžkého, ale jinak pracovaly až do porodu. V jejich době, byla-li žena státní zaměstnankyní, měla

⁶¹ HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Praha 2008.

Francouzská válka v Indočíně (1946 - 1954) a americká válka ve Vietnamu (1964 - 1973).

nárok na dva měsíce mateřské dovolené. Ženy si dovolenou šetřily až po porodu, aby mohly zůstat s dítětem doma. V jídle se téměř žádná žena neomezovala, většinou říkaly, že nebylo stejně co jíst. Jedly hlavně rýži, vařené vejce a rybí omáčku a ze zeleniny velmi často *rau ngót* (*Sauropus androgynus*), která je prý pro ženu velmi zdravá. Žena 1/I vypověděla, že během těhotenství nejedla žádné šneky, aby její dítě nemělo hodně slin. Nepila šťávu z cukrové třtiny, aby později neměla problémy s močením. Její babička jí říkala, aby nezvedala paže nad hlavou, aby dítěti neublížila, a neměla by moc jíst, aby dítě nebylo příliš velké a ona neměla těžký porod. Další žena 5/I řekla, že nesměla na pohřby a nejedla žádné potraviny s horkou energií, např. alkohol, psí maso a pálivé věci.

Některé ženy jsou přesvědčeny, že jejich zdravotní problémy nyní ve stáří jsou způsobeny nedodržením tabu během těhotenství. Věří, že rady starších a zkušenějších je dobré dodržovat, i když některým nerozumějí. Jsou však i ženy, které během těhotenství nasbíraly vlastní zkušenosti a později postupně upouštěly od některých tabu, která jsou podle nich nesmyslná.

Ani střední generace žen na tom nebyla o moc lépe. Většinou se staraly samy o sebe, občas pomohl manžel, který ale musel také pracovat. Ty ženy, které měly státní zaměstnání, pracovaly také až do porodu. Všechny říkaly, že nepracovaly moc těžce, snažily se být opatrné, nenosily a nezvedaly nic těžkého. Každá žena zdůraznila, že z jídel si nemohly moc vybírat, protože po válce byla doba přidělů, která jim neumožňovala se nějak výjimečně stravovat. Jedly základní jídlo, které bylo pro těhotnou ženu nejlepší, a to byla rýže, vajíčko a rybí omáčka, a někdo si mohl dovolit i libové vepřové maso. Jinak téměř žádná nedodržovala jiná jídelní tabu. Žena 2/II se zmínila, že nejedla nic tučného, pouze libové maso opečené se zázvorem. O žádném jiném tabu, které jsem uváděla nahoře, se ženy nezmínily. I ženy u této generace poslouchaly doporučení a rady starších, ale ne vždy věřily, že skutečně fungují. Žena 2/II: *„Staré ženy říkaly, že když má žena během těhotenství chuť na kyselé, narodí se jí dívka. U mě to tak vůbec nebylo, u obou těhotenství jsem měla chuť jen na kyselé, ale narodili se mi dva kluci. Takže někdy mají starší lidé pravdu, ale ne vždy“*.

V porovnání se starší generací měla mladá generace žen mnohem lepší životní podmínky. Ženy měly pravidelné lékařské kontroly, mohly se lépe stravovat a měly mnohem lepší hygienické podmínky. Mnohé z nich se mohly spolehnout na manžela, na rodinu nebo na matku, kteří jí vždy pomohli. O dvě ženy se postaraly hlavně jejich matky,

vařily jim, pečovaly o ně, nabádaly je, co mají jíst, jak se mají chovat a jak udržet plod v pořádku. Téměř všechny uvedly, že se zejména v prvních třech měsících těhotenství zdržely pohlavního styku, aby dítěti neublížily. Stejně jako u ostatních žen v jiné generaci nenosily ani nezvedaly nic těžkého, snažily se být opatrné a fyzicky se příliš nenamáhaly. V jídle se našly rozdíly. Ne všechny ženy dodržovaly stejná jídelní tabu. Některé jedly téměř všechno, říkaly, že je potřeba dítěti dodat hodně živin. Některé zpočátku, zejména u prvního těhotenství, některá tabu dodržovaly, ale později na radu lékaře nebo jiných zdrojů přestaly. Žena 1/III: *„Zpočátku jsem vodní šneky nejedla, ale na doporučení lékařů jsem uznala, že to, co se říká, nemusí být pravda. U druhého těhotenství jsem si je dala, když jsem na ně měla chuť“*. Některá žena jedla rýžovou kaši s kapřím masem, aby dítě mělo později červené rty, jedla krevety a ryby a hovězí maso. Nepila šťávu z cukrové třtiny, aby neměla těžký porod. Vyhýbala se alkoholu, kávě a pálivému jídlu. Jiná žena nejedla jídla, která obsahují horkou energii, jako je například chlebovník nebo druh lilku (*cà* - *Solanum macrocarpon* L.).

Mezi dotázanými ženami byly dvě, které žijí ve zcela opačném prostředí. Jedna žije v Hanoji v domě své matky, který je moderně zařízen. Ona i manžel mají dobře placenou práci a její rodina žije poměrně na vysoké úrovni. Během těhotenství měla „full servis“, chodila jen do práce, ale měla všechny možnosti dodržovat různá tabu. Žena 5/III z Hanoje: *„V průběhu těhotenství je potřeba hodně kalcia, proto jsem jedla krevety, žáby, kraby, dále dušená kuřata nebo holoubata. Jako doplněk k výživě jsem brala vitamíny.“* Naopak druhá žena žijící na venkově pracovala na rýžovém poli až do porodu. Ačkoli těžkou práci zastal manžel, celá domácnost ležela na ní. Žádné jídelní tabu nedodržovala, protože neměla možnost, a jedla to, co měla.

Všechny ženy o různých tabu věděly a to i ty, které je nedodržovaly. Ne všechna výše uvedená tabu z literatury jsou známá a ne všechna se ještě dodržují. Některá zmíněná tabu, které ženy dodržovaly, nebyla v literatuře uvedená (např. nesměly pít šťávu z cukrové třtiny) nebo jedly to, co patří mezi uvedená tabu (např. kapří maso, zázvor). Starší ženy mnoho tabu nedodržovaly, protože neměly možnost, a mladší některá nedodržují, protože je nepovažují podle moderní medicíny za pravdivé. Téměř všechny ženy jsou spíše přesvědčeny, že během těhotenství se mnohá tabu nemusí dodržovat, aby dítě mělo dostatek živin. Je minimum pokrmů, které ženy nejedly, a z tabuizovaných činností a chování dodržovaly jen to, co považovaly za nezbytné. Nelze přesto říci, že by se ženy dobrovolně vzdávaly těch tabu, o kterých vědí, že mohou dítě v jejím lůně ochránit.

Dodržování různých doporučení a tabu záleží nejen na době a na prostředí, ale také na životní situaci, která ženu velmi ovlivňuje.

4.2 Porod

Porod znamená počátek, počátek života dítěte, které přichází na svět z matčina lůna, a počátek nové životní etapy pro ženu, jež se stala matkou. Největší starost je vždy o prvorozené dítě, kdy je matka ještě nezkušená a má největší obavu z porodu a z neznalosti péče o dítě. Proto vietnamské přísloví říká, že „starost o prvorozené dítě se vyrovná starosti o deset dalších dětí“ (*Một con so lo bằng mười con rạ*).⁶²

Porod kdysi probíhal doma za pomoci porodních bab. Mnohé zvyklosti a tabu vážící se k porodu jsou dnes už neaktuální a některé i nehygienické. Někdy při porodu zemřelo jak dítě, tak matka vzhledem k nedostatečné hygieně nebo neznalosti porodních bab.⁶³ Povšimla jsem si, že přesný průběh porodu není v mnou prostudovaných vietnamských publikacích, jejichž autory jsou pouze muži, zaznamenán. Jsou uvedeny pouze některé části celého porodu, tj. přivolání porodní báby, odstřižení pupeční šňůry, úkony spojené s placentou, koupel dítěte a péče o ženu po porodu. Narozdíl od žen bylo mužům umožněno vzdělání, proto o problematice porodu, ať už z etnologického nebo lékařského hlediska, psali zpočátku pouze muži. Porod byl však dříve zcela ženskou záležitostí, a tak muži nezůstávali v místnosti, kde porod probíhal, ale čekali venku.⁶⁴ Muži se tak o intimních záležitostech porodu dozvídali jenom díky vyprávění. Zřejmě proto ve vietnamských publikacích není mnoho informací o tom, jak porodní bába pracovala, v jaké poloze rodily ženy nebo o jednotlivých komplikacích během porodu.

Ačkoli dnes porody probíhají v nemocnici a od mnohých tabu se upustilo, můžeme o nich u starší generace zaznamenat ještě několik zmínek. Mnohé chování rodiček bylo dříve založeno spíše na pověrečných praktikách než na jeho skutečných účincích.

Říká se, že „rodí-li žena poprvé, má родit u své matky, ale při dalších těhotenstvích

⁶² LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 15.

⁶³ TOAN, Ánh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 33.

⁶⁴ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 240

má rodit v manželově rodině“ (*Con so về nhà mẹ, con rạ về nhà chồng*).⁶⁵ První porod je vždy pro mladou ženu obtížný, proto může-li se spolehnout na svoji matku, má větší klid a jistotu. V rodině se o ni a její dítě postará matka nebo i sourozenci. Matka jí může uvařit jídlo na zotavení, vykoupat a nakrmit dítě, pohlídat ho, když si žena potřebuje odpočinout nebo jí poradit se vším, s čím si rodička neví rady. U dalších dětí je už žena zkušenější, a proto může rodit doma. Toto pravidlo ale neplatí vždy. Někde rodí žena pouze doma, protože se říká, že by porod v jiné domácnosti přinesl majitelům neštěstí. A tak se žena, která má těsně před porodem, nesmí vydávat na dalekou cestu nebo u někoho dlouhodobě pobývat na návštěvě. V minulosti, zejména na venkově, kde žena těžce pracovala až do porodu, se mnohdy stávalo, že nestihla dojít domů a porodila přímo na poli, nebo v příkopě u cesty. Porody mimo domov jsou považovány za nešťastné.⁶⁶

Podle Vietnamců obvykle trvá těhotenství devět měsíců a deset dní. Trvá-li déle, říká se mu buvolí těhotenství (*chửa trâu*).⁶⁷ V případě přenášeného nebo obtížného porodu existuje mnoho pověrečných praktik, které mají ženě porod urychlit a usnadnit. Například:

- Manžel by měl buvolu přeříznout provaz, který má buvol provlečen v nozdách. Jak píše Ngọc Hà (2011), při urychlení nějaké činnosti je potřeba odstranit to, co činnost zdržuje. Vietnamské slovo *lâu* (dlouho trvat) znamená v sino-vietnamském významu provaz, který je provlečen skrz buvolí nozdry. Když se tento provaz přeřízne, odstraní se tím „dlouhé trvání“ a porod bude uspíšen.⁶⁸
- Aby se urychlil obtížný porod, může manžel vylézt na arekový strom a poté z něho slézt dolů.
- Dále se může postavit doprostřed místnosti a vyhodit ven bambusovou tyč. Bambusová tyč zde představuje dítě, které je vrženo z matčina lůna ven.
- Vyprosit si, Toan Anh (2012) píše ukrást, od sousedky, která měla snadný porod, stahovací šňůru od kalhot nebo sukni a doma ji přehodit přes manželčino břicho. Vietnamci se domnívají, že vietnamské slovo *dãi* (*dãi rút* – stahovací šňůra) je

⁶⁵ LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 21.

⁶⁶ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 239.

⁶⁷ TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 31.

⁶⁸ Ngọc Hà. *Tín ngưỡng phong tục & Những kiêng kỵ trong dân gian*. Hà Nội, 2011, s. 123.

stejně jako slovo *giải*, který má v sino-vietnamštině význam otvírat, rozepínat.⁶⁹

- Vzít vlastní opasek a přehodit ho přes střechu.
- Rodičce pomůže i pojídání rýžové kaše se sezamem.⁷⁰

4.2.1 Průběh porodu

Místo porodu, buď samostatný pokoj, nebo mnohdy pouze přepažená část místnosti, je pečlivě připraveno tak, aby bylo zcela bez průvanu. Když ženě začnou bolesti, je přivolána porodní bába, která má dobrou pověst a je zkušená ve svém oboru.

Níže uvedený popis porodu vychází z Coughlina (1965), který má v *Pregnancy and birth in Vietnam*⁷¹ detailnější popis než v jiných publikacích.

Nejdříve se žena položí na postel, záda a krk se jí podloží polštářem a uvolní se jí oblečení. Obvykle porodní bábě asistují ještě další ženy, například matka, tchyně, sestry nebo švagrové. Ženy ji slovně podporují v jejím úsilí a také se jí snaží stlačovat břicho směrem dolů, aby dítě snáz sestoupilo. V průběhu porodu, když je žena unavená, dostane k jídlu miskou rýže s čerstvým vejcem, která ji posílí. Může se jí také podat sezamový olej určený k „lubrikaci jejího systému“ a příležitostně i voda s drceným zázvorem. Ženy při porodu trpí bolestmi, ale trpí potichu a nedávají to najevo hlasitým nařikáním. Jak uvádí Hickey (1964), bez ohledu na to, jak je porod těžký, žena nesmí hlasitě plakat, aby nevzbudila pozornost sousedů a nezostudila tak svoji rodinu.⁷²

Když se dítě narodí, oddělí ho porodní bába od placenty odstřížením pupeční šňůry. K odstřížení, zde spíše odříznutí, se nikdy nepoužívaly kovové předměty, ale například hliněný střep, nebo ostrý kousek bambusu. Porodní bába nejdříve dítěti vyčistí ústa a nos od hlenů, poté mu kápne několik kapek citronové šťávy do očí, aby se mu vyčistily. Nakonec otře jeho tělíčko vlažnou vodou a zabalí do starých plen.⁷³ Dříve se používaly pro

⁶⁹ Ngọc Hà. *Tín ngưỡng phong tục & Những kiêng kỵ trong dân gian*. Hà Nội, 2011, s. 124.

Obě slova *dãi* i *giải* se vyslovují stejně [zai].

⁷⁰ Phước Thuận. *Phong tục dân gian, Nghi lễ đời người*. Hà Nội, 2011, s. 43.

⁷¹ HART, Donn V. *Pregnancy and birth in Vietnam*. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 239 - 241.

⁷² HICKEY, Gerald Cannon. *Village in Vietnam*. New Haven, London, 1964, s. 108.

⁷³ LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 22.

dítě staré věci místo nových, které si matka vyprosila od žen, jež mají hezké a zdravé děti, aby i jejich děti byly takové. Jedna z dotázaných žen to vysvětlila i tak, že kdysi nebylo oblečení pro děti dostupné a ženy si je musely nechat ušít. Ale nová látka nebyla dostatečně jemná pro dětskou pokožku, a proto se používalo staré obnošené oblečení, které se poté přešívalo.⁷⁴

Velmi důležitou součástí dítěte byla placenta, s kterou bylo potřeba správně naložit, aby neovlivnila zdraví dítěte. Placenta se má dát do zakryté hliněné nádoby, kterou je nutno hluboce pohřbít v místnosti, kde leží rodička, nebo na jiném místě poblíž narození. Nádobu s placentou se musí pohřbít hluboce, aby dítě často nezvracelo⁷⁵, nebo aby ji nevyhrabalo nějaké zvíře, protože by to znamenalo smrt dítěte⁷⁶. Nádobu se však nesmí pohřbívat poblíž místa, kde kape nebo odtéká voda ze střechy, aby dítě nemělo zánět spojivek a ekzém na hlavě. Kdysi se místu narození také říkalo „místo, kde byla odříznuta pupeční šňůra a pohřbena placenta“ (*Noi cắt rốn, chôn nhau*).⁷⁷

Vietnamci věří, že se člověk již rodí s předurčeným osudem, ale také věří, že tento osud lze změnit. Proto se po porodu pečlivě zaznamená rok, den a hodina narození, aby mohl být později pro dítě vypracován osobní horoskop (*lá số tử vi*), který je dodnes ve Vietnamu velmi oblíbený. Je však potřeba datum a hodinu narození dále převést do lunárního systému, jenž má dvanáctihodinový cyklus spadající do dvanácti měsíců. Horoskop vypracovává věštec (*thầy bói*), který se vyzná v astrologii a zná i čínské znakové písmo (*chữ Hán*) a staré vietnamské písmo, tzv. jižní znaky (*chữ Nôm*).

Porod v minulosti nebyl snadnou záležitostí a mnohé často končily špatně. Ženy i dítě trpěly nejen nedostatkem hygieny, ale mnohdy i nezkušeností porodní báby. Těžký porod byl vždy nebezpečný, proto byla snaha ho co nejvíce uspišit a pomocí různých

Srovnej s TOAN, Ánh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 33.

⁷⁴ Srovnej s Tân Việt. *100 điều nên biết về phong tục Việt Nam*. Hà Nội, 2010, s. 42.

⁷⁵ TOAN, Ánh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 33.

⁷⁶ HART, Donn V. *Pregnancy and birth in Vietnam*. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 242.

⁷⁷ Tamtéž, s. 242.

pověrečných praktik ženě porod ulehčit. Dnes rodí ženy v nemocnici⁷⁸ pod lékařským dohledem, a pokud nemají komplikovaný porod, nemusí mít téměř žádné obavy. Proto se ani pověry ohledně usnadnění porodu nebo pohřbívání placenty dnes nedodržují.

4.2.2 Porod u tří generací žen v současném Vietnamu

Ženy v dnešním Vietnamu rodily téměř všechny v nemocnici, a porod s porodními bábami samy nikdy nezažily a některé z nich neznají ani jejich práci. Ale čtyři ženy z první generace rodily kvůli americké válce jednou nebo dvakrát doma na vesnici. Přesto tyto ženy nevypověděly nic zvláštního o těchto porodech. Porod proběhl vždy dobře a žádná z rodiček neměla komplikace. Po porodu bába plácla dítě po zadečku, vysála mu ústy hleny z nosu a vyčistila mu ústa. Porodní bába se poté o dítě postarala tak, že je vykoupala ve vlažné převařené vodě, zabalila a dala k matce. Vytáhla matce placentu a ošetřila ji. Všechny dotazované ženy říkaly, že hygiena byla ale v té době na velmi špatné úrovni. Voda nebyla z vodovodu, ale pouze ze studny, proto se ke koupání dítěte musela vždy používat převařená voda. Avšak ne všechny porody na vesnici proběhly s porodními bábami, někdy to byla zdravotní sestra, porodní asistentka nebo osoba, která byla ve zdravotnictví vyučená.

První a druhá generace žen rodila v nemocnici, ale všechny osobní věci musely mít vlastní, tzn. oblečení a hygienické potřeby. V nemocnici poskytl ženě lékařské ošetření a po porodu se jí postarali o dítě. Proběhl-li porod bez komplikací, byly po třech dnech propuštěny domů, některé i dříve. Nejmladší generace měla již větší komfort a v nemocnici jim bylo poskytnuto již nemocniční oblečení a hygienické prostředky. Jedna žena z první generace žen, žijící na vesnici, rodila ve zdravotnické stanici (*trạm xá*) bez přítomnosti lékaře, pouze s porodní asistentkou. Ženy žijící na vesnici však většinou jedou родit do nejbližšího města, aby měly jistotu, že se porod zdaří a bude bez komplikací.

Starší ženy doprovázely do nemocnice většinou jejich matky či nějaká jiná příbuzná a později starší dcery. Málokdy je přivezl muž, protože jak se zmínila jedna žena 1/I „... *manžel se styděl a nikdy mě do nemocnice nedoprovodil*“. U mladších žen bylo více znát, že se manžel více staral o těhotenství své ženy. Později to lze vidět u péče o manželku po

⁷⁸ Respondentky mluvily o *bệnh viện*, tedy o nemocnicích, kde je i porodnické oddělení. Ve velkoměstě, jako například v Hanoji a Ho Či Minově Městě, lze родit i v porodnici.

porodu, v šestinedělí, kdy se muži zapojovali mnohem více do práce v domácnosti. Mnoho žen z první a druhé generace bralo porod velmi pragmaticky. Ačkoli neměly pravidelnou lékařskou kontrolu, nestresovaly se a netrpěly ani obavami. Možná jim to jejich životní situace ani nedovolila, protože v době války a po ní si ženy nemohly dovolit jiné starosti.

Po porodu se nemocniční personál o placentu postaral a ženy se nezmínily o pověrčivosti, kterou jsem uvedla výše. Jedna ze starších žen slyšela, že se prý odpadlá pupeční šňůra má někam pověsit, ale ona to nikdy neudělala a většinou ji někam odhodila. Několik žen z první generace se zmínily o kapání citronu do očí, aby se oči vyčistily, ale potom od toho všechny upustily, protože začaly používat oční kapky. Žena 1/I: *„U prvního dítěte jsem to podle babičky udělala, ale u dalších jsem od toho upustila, protože se objevily oční kapky a věděla jsem, že to dítěti způsobí bolest. I my dospělí nevydržíme tu bolest, když nám citronová šťáva vystříkne do oka“*.

Nejzajímavější je způsob vyzvedávání novorozence z nemocnice. U všech tří generací probíhal podobně a odlišoval se u jednotlivých žen pouze drobnostmi. Žena, která obvykle dítě vyzvedávala, byla buď starší zkušená žena, například matka, babička nebo nějaká žena z rodiny, která je zdravá, hodně jí a dobře spí. To proto, aby i dítě jedlo a spalo dobře. Před odchodem z nemocnice udělá matka nebo babička dítěti na čele znamení, buď sazí, nebo třeba rtěnkou, aby ho označili a ochránili před zlými silami. Jeho duše (*vía*) je ještě příliš zranitelná. Žena držící dítě s sebou nese malý nožík a česnek, a některá i větvičku morušovníku, aby cestou ochránila dítě před duchy a démony, kteří by je chtěli pronásledovat. Toto opatření se provádí vždy, když se matka s dítětem chystá na dalekou cestu. Některé ženy to dělají, dokud nezačne dítě chodit a některé až do předškolního věku, kdy jsou teprve přesvědčeny o jeho dostatečně silné *vía*. Před hlavním vchodem do domu se v míse rozdělá oheň, buď z uhlí, nebo z papíru, a někdy se přidává i několik lusků dřezovce (*bò kėt* – *Gleditsia*). Žena s dítětem musí tento oheň překročit, aby se dítěti očistila *vía*. Pokud je to chlapec, tak překročí žena oheň sedmkrát, v případě dívky devětkrát. Tento počet se odvíjí od počtu duší (*vía*) chlapce či dívky.

Podle Vietnamců sestává člověk z hmotné složky – těla (*xác*) a nehmotné složky – duše (*linh hồn*). Rozlišují se dva druhy duší - spirituální (*hồn*) a animální duše (*vía*). Spirituální duše má každý člověk tři – *tin*h, *khí* a *thần*, z nichž má každý specifickou funkci. *Tin*h je intelektuální část člověka, *khí* je jeho energií a *thần* představuje chuť

k životu.⁷⁹ Animální duše má podle pohlaví sedm nebo devět částí, které jsou prostředníkem mezi *hòn* a materiálním tělem. Věří se, že *vía* může opustit tělo člověka, když spí nebo je v bezvědomí. Po smrti člověka se *vía* rozpadne s tělem a pouze *hòn* odchází na onen svět mezi předky.⁸⁰

Rodina ženy 5/III byla natolik opatrná, že ještě vybrala k vyzvednutí dítěte vhodný čas. Museli se zejména vyhnout dvanácté hodině, která je pro dítě z hlediska výskytu negativních sil velmi nebezpečná. Některá rodina provedla před odchodem, a jiná až po návratu z nemocnice, obřad uctívání předků, boha země (*Thổ Địa*) a boha domácího krbu (*Thổ Công*), aby jim oznámila narození dítěte.

Většina mladých žen o těchto rituálech nevěděla, většinou je prováděly jejich matky nebo tchyně či starší ženy z rodiny, které jim pak objasnily i smysl a důvod rituálů. Staré ženy samy říkaly, že to jsou pověry, přesto rituály prováděly. Na otázku, jestli tomu věří, odpověděly, že jejich předci s tím měli zkušenosti, a ačkoli to není možné vědecky dokázat, něco na tom bude. Jejich hlavním důvodem bylo ochránit dítě před vším zlým, a pokud staré pověry pomáhají, ženy se jim nevyhýbají.

4.3 Období po porodu

Mluvíme-li o šestinedělí, myslíme tím období po porodu, které v českém prostředí trvá šest týdnů a je ukončeno úvodem v kostele. Ve Vietnamu je však období „šestinedělí“ (*thời gian ở cữ*) mnohem delší, obvykle trvá tři měsíce a deset dní a není ukončeno slavnostním obřadem.⁸¹ V tomto období je žena izolována od okolního světa a musí se podřizovat mnohým tabu. Tato tabu se týkají, stejně jako v době těhotenství, především stravování a různých činností ženy a mají ji ochránit před pozdějšími zdravotními problémy.

⁷⁹ NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Projevy konfucianismu ve vietnamské společnosti od 11. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 62.

⁸⁰ KWON, Heonik. *After the massacre. Commemoration and consolation in Ha My and My Lai*. Berkeley, 2006, s. 124.

⁸¹ V práci budu pojem šestinedělí používat jako zástupný název pro období po porodu ve vietnamském prostředí, proto je název uveden s uvozovkami.

V „šestinedělí“ by neměla žena vycházet z domu, aby se vyhnula slunci a větru, které pro ni nejsou zdravé. Když už vyjde ven, musí si vzít buď šátek, nebo klobouk, aby později neměla problémy s očima, např. oslnění (*quáng mắt*)⁸². Rodička musí zůstat především v místnosti bez průvanu a musí zde mít teplo. Pod postel rodičky se proto dávala malá kamna, kde se topilo uhlím. Ztráta energie a tělesné teploty při porodu se tímto zahříváním doplní. Také se věří, že teplo má účinek na stažení dělohy a napomůže ženě získat zase zpět pěknou postavu. Avšak původní vysvětlení, jež mělo náboženský význam, bylo očištění ženy po porodu.⁸³ Tento způsob zahřívání ženy se nazývá „*nằm bép*“ (ležení v teple) a trvá obvykle jeden měsíc.⁸⁴

Žena po porodu je velmi omezená ve svých činnostech. Nesmí dělat téměř nic, příliš rychle chodit, dělat prudké pohyby, koupat nebo se mýt ve studené vodě (podle Coughlina (1965) se nemá žena po porodu ani koupat)⁸⁵ a ani vstupovat do kuchyně, protože je po porodu vnímána jako nečistá⁸⁶. O ženu, dítě a její domácnost, tj. vaření, praní, úklid, koupání dítěte, se většinou stará její matka nebo jiné ženské příbuzné, které se navzájem střídají.

Předpokládá se, že žena po porodu potřebuje posílit a proto by měla jíst výživnou stravu. Ale právě po porodu, zejména v prvním měsíci, drží žena přísné jídelní tabu. Říká se, že žena po porodu má velmi slabé zažívání, které je náchylné k infekci, proto nesmí jíst ryby nebo jiné mořské plody, tučné maso nebo syrová a pálivá jídla. Jídelní tabu je však dodržováno také kvůli dítěti. Tím, že je dítě kojeno, mají všechny negativní účinky jídel dopad i na jeho zažívání. Matčin jídelníček tak sestává pouze z rýže, rýžové kaše, soli a rybí omáčky. Celkově by měla v průběhu tří měsíců po porodu jíst jídla obsahující

⁸² NGUYỄN, Quang Khải. *Phong tục, Tập quán của người Việt. Tập tục & kiêng kỵ*. NXB Lao Động-Xã Hội, 2006, s. 144.

⁸³ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 244.

⁸⁴ V publikaci není zřejmé, jestli se toto ležení praktikovalo pouze v zimních nebo i letních měsících. Dotázané ženy se o ležení v teple nezminily jako o obvyklém zvyku po porodu. Domnívám se však, že v zimních měsících slouží malá kamínka jako běžné ohřívadlo, protože vietnamské domácnosti nedisponují topením a ženy s dítětem po porodu potřebují být v teple.

⁸⁵ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 244.

⁸⁶ NGUYỄN, Quang Khải. *Phong tục, Tập quán của người Việt. Tập tục & kiêng kỵ*. NXB Lao Động-Xã Hội, 2006, s.144.

horkou energii a naopak se vyhnout jídlům s chladnou energií. Ženě je doporučeno jíst rýžovou kaši s vepřovými nožičkami a papáju, aby měla více mléka. Pokud si to může rodina dovolit, jí rodička opečené vepřové libové maso s kurkumou, která je pro ni velmi zdravá, nebo jí dušené kuřecí maso.⁸⁷ Stejně jako v době těhotenství nemá strava „šestinedělek“ dostatek živin. Tato strava, vzhledem ke kojení, ovlivňuje i výživu dítěte a z dnešního lékařského hlediska je naprosto nevhodná.

Jak již bylo zmíněno, je žena po porodu pokládána za nečistou a může přinést svému okolí smůlu, ne-li neštěstí, jenž se nazývá „*phong long*“ (dračí vítr). Přijde-li člověk do styku s touto smůlou, tak vše, co udělá, se pokazí, ať už to jsou běžné domácí či pracovní činnosti nebo důležité obchodní transakce. Je zde ale možnost, jak se této hrozby zbavit. Lê Trung Vũ (2007) uvádí, že se žena po *đầy cữ* (tj. dovršení sedmého dne od narození chlapce, nebo devátého dne od narození dívky) nebo zasažený člověk může této nečistoty zbavit tím, že buď něco koupí, nebo prodá.⁸⁸ Coughlin (1965) píše, aby zasažený člověk vzal sedm malých mincí, pokud je dítě chlapec, nebo devět, pokud je to dívka, a něco si za to koupil, nebo ať pohodí tyto mince na ulici.⁸⁹ Obecně by se měli lidé vyhýbat časté návštěvě rodičky s dítětem v době „šestinedělí“. Matky se obávají zlé *via* návštěvníka, která může působit špatně na dítě.

4.3.1 Období po porodu očima tří generací žen v současném Vietnamu

Pro vietnamské ženy představuje období po porodu na jednu stranu období klidu, zotavení a péče rodiny, na druhou stranu je to však období plné omezení jak v jídle, tak různých činnostech i v pohybu. Ženy považují „šestinedělí“ za velmi důležité, a čím déle mohou různá tabu dodržovat, tím je to pro ně lepší. Jsou přesvědčeny, že organismus rodičky je po porodu velmi vyčerpaný, náchylný k různým nemocem a nedodržení tabu v tomto období může mít za následek zdravotní problémy ve stáří. Tabu v době po porodu dodržují ženy mnohem přísněji a také mnohem více než v těhotenství. Jaké důvody je

⁸⁷ Quảng Tuệ. *Một số phong tục nghi lễ dân gian truyền thống Việt Nam*. Thanh Hóa, 2010, s. 35 - 36.

⁸⁸ Lê, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 22.

⁸⁹ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 247.

k tomu vedou? Může to být tím, že v „šestinedělí“ má převážná většina žen mateřskou dovolenou, nemusí tedy pracovat a může být doma s dítětem. Dále jí v tomto období téměř vždy pomůže rodina, ať už její nebo manželova, která se místo ní stará o domácnost, o nákupy, vaření a pomůže i s dítětem. „Šestinedělka“ má tak mnohem lepší podmínky pro to, aby mohla dodržovat různá tabu.

V prvních dnech po porodu je potřeba nechat ženu s novorozencem odpočívat. Proto musí rodina dodržovat určité omezení. Jedná se zejména o hlasitou mluvu nebo hlučné činnosti, ať už v místnosti kde rodička leží, nebo v celém domě.

Rozdíly v dodržování jednotlivých tabu v „šestinedělí“ jsou mezi ženami nepatrné. Většina žen uvedla stejná nebo podobná tabu, jak ve stravování, tak v prováděných činnostech. Podíváme-li se však blíže na jednotlivé generace žen, můžeme nalézt mnohé odlišnosti, které jsou ovlivněny nejen dobou a rodinným zázemím, ale také životními podmínkami a v neposlední řadě i ekonomickými možnostmi jednotlivých žen.

Co nesmí, podle dotázaných žen, rodička jíst:

- ryby (např. kapra, aby dítě nemělo kašel a vyrážku), mořské plody, vodní šneky
- krabí maso a krabí polévku (*canh cua*)
- buvolí a hovězí maso, protože obsahuje chladnou energii
- kyselé věci jako je ovoce nebo kyselé polévky (*canh chua*), aby neměla žena později problém s udržení moče
- vodní špenát (*rau muống*)
- tučné maso
- zelí (*rau cải*), některé se dokonce zmiňují všech druhů zelí, aby se vyhnuly urologickým problémům
- bambusové výhonky (*măng*)
- malabarský špenát-bazela (*rau mồng tơi*)
- syrová nebo pálivá jídla

Co se naopak ženám doporučuje jíst:

- rýže, rýžová kaše, rybí omáčka

- vajíčka
- *rau ngót* (*Sauropus androgynus*), tykev vosková (*bí dao*)
- vývar s listy pepřovníků (*lá lót*)
- brambory, mrkev
- krevety, ale pouze pár dní po porodu, aby se ženám stáhla děloha
- opečené libové vepřové maso, nejlépe s kurkumou nebo zázvorem
- vepřové nožičky a papáju na podporu tvorby mateřského mléka
- dušená kuřata
- teplé nápoje

Lze si všimnout, že ženy uvedly mnohem pestřejší seznam tabuizovaných a doporučených jídel, než uvádí literatura. Ta nejpřísnější jídelní tabu dodržovaly ženy většinou jeden měsíc, ve druhém měsíci už mohly jíst další věci (např. ryby a jiné mořské živočichy), ale nesměly kyselé věci a zelí, a to až do konce třetího měsíce. Hlavní zásadou v období po porodu je, aby všechna jídla byla dobře uvařená nebo tepelně upravená. Až po třech měsících se mohly ženy normálně stravovat.

Činnosti a chování, kterým by se měla „šestinedělka“ vyhnout:

- pohlavní styk
- vycházení ven z domu, aby se vyhnula větru, slunci a dešti. Když jde ven, musí si dát vatu do uší, aby jí v nich nehučelo, nosit sluneční brýle, aby ji neslzely oči, nosit šátek nebo klobouk, aby ji nebolela hlava a vzít si ponožky a oblečení s dlouhým rukávem
- častá chůze
- sezení na bobku
- příliš dlouhé sezení, aby ji nebolela záda
- koupat se ve studené vodě
- máčet si ruce ve vodě a silně se drhnoutí při koupání, aby jí později ve stáří nenaskočily nevzhledné žíly

- nosit těžké věci
- odpovídat někomu hlasitým zvoláním z domu. Žena musí počkat, až osoba vejde dovnitř, aby ji mohla vidět. Pokud to žena nedodrží, bude potom mluvit vulgárně
- mluvit nahlas
- chodit do kuchyně, aby si nezkazila oči dýmem

Ženě po porodu je doporučeno pouze ležet v místnosti, kde není průvan, odpočívat, spát a starat se o dítě. Všechny činnosti musí vykonávat opatrně a především se první měsíc po porodu musí zdržovat pouze doma. Žena by se měla po porodu pouze utírat vlhčeným hadříkem a s koupáním počkat týden až dva, v zimě i déle. Koupat by se měla rychle a nemá zůstat dlouho ve vodě. Voda nesvědčí především ženským rukám, proto se vždy o praní někdo postará. I koupel dítěte obstarává většinou její matka nebo jiná ženská příbuzná. „Šestinedělka“ je ve svých činnostech velmi omezená a jak se dále zmíním, nejmladší generace žen už některá tabu nechtějí dodržovat.

Srovnám-li jednotlivé generace, je možné vidět značné rozdíly. V první generaci vypověděly tři z šesti žen, že v období po porodu byly odkázány jen samy na sebe. Pouze jedné z nich občas pomohla tchyně. Tyto tři ženy měly také z této generace nejvíce dětí a tudíž i častější porody. Později u dalších potomků se mohly spolehnout na starší děti, které jim v lecčem pomohly. Ženy z druhé generace měly již plnou pomoc a podporu své rodiny a téměř u všech žen se na pomoci podílel i manžel. O nejmladší generaci žen se staraly především jejich matky a další členové její i manželovy rodiny. V průběhu doby se také změnila většina domácností. Kdysi se prádlo pralo ručně a voda na praní se musela nosit ze studny nebo z veřejné pumpy. Práce to byla velmi namáhavá, a proto pomoc od rodiny byla neocenitelná. Ani kuchyně, která ale zůstala dodnes v některé rodině téměř stejná, nebyla pro rodičku vzhledem k jejímu stavu příliš praktická. Vařilo se na malém hliněném vařiči (*bép than*) a ženy musely při vaření sedět na bobku. Kuchyně byla zakouřená od slámy a uhlí, kterých se používalo při vaření a proto byla také oddělená od celého domu. Dnes už má téměř každá rodina pračku a plynový sporák, a tak je starost o domácnost ulehčena. Některé rodiny však stále používají hliněný vařič⁹⁰ a nemají pračku.

V jídle byla nejvíce omezena nejstarší generace. Tabuizovaných jídel bylo velké

⁹⁰ Dnes se do těchto vařičů vkládá velká briketa ve tvaru válce s otvory uvnitř, připomínající vosí úl, tzv. *than tó ong*. Tato briketa vydrží až půl dne a nekouří tolik jako dříve užívané uhlí.

množství a jídel, která směly ženy jíst, nebylo mnoho. Několik dní si mohly dopřát krevety, protože se věří v jejich účinky na stažení dělohy. A ty, které si to mohly dovolit, jedly opečené libové vepřové maso. Jinak většina žen v prvním měsíci po porodu jedla pouze rýži, vajíčka, rybí omáčku a občas *rau ngót* (*Sauropus androgynus*) a tykev. Jedna z žen téměř žádné jídelní tabu nedodržovala, protože její životní situace byla natolik obtížná, že stejně neměla možnost jíst něco jiného, než co běžně jedla. Tedy rýži s rybí omáčkou, nějakou zeleninu a občas vajíčko. Druhá generace žen byla na tom podstatně lépe. Ačkoli byla doba přidělů, s pomocí rodiny si mohly ženy dopřát bohatší stravu. Na podporu mateřského mléka jedly vepřové nožičky a papáju a většina z nich jedla libové vepřové maso. V druhém měsíci po porodu jedly už ryby, kraby nebo jiné vodní plže, tedy jídla obsahující studenou energii. Nejmladší generace měla ze všech generací nejpestřejší jídelníček. K základním pokrmům si mohly dále dopřát vepřové nožičky, černé fazole (*đô đen*), dušená kuřata, vařená žebírka s papájou, brambory, mrkev či různé vývary. Pouze jedna žena žijící na venkově neměla mnoho možností a skladba jejího jídelníčku byla velmi podobná skladbě jídelníčku druhé generace žen. Rozdíly mezi těmito ženami jsou zejména v jejich ekonomických možnostech. Dnes jsou na trhu dostupné všechny druhy potravin a ženy, které žijí ve velkoměstě, mají možnost si zajít i do supermarketu se zbožím, kde nechybí máslo, sýry, jogurty, mléko či jiné potraviny. Mají možnosti, které předchozí dvě generace neměly. Všechny ženy si to však nemohou dovolit. Během „šestinedělí“ se stravují již mnohem lépe než kdysi jejich babičky a matky, ale rozdíly ve skladbě pokrmů mezi jednotlivými ženami v nejmladší generaci jsou mnohem větší než v ostatních dvou generacích.

Tabuizované chování žen v době po porodu je s různou délkou trvání dodržováno pečlivě. Nejstarší a střední generace žen měla pouze dva měsíce mateřské dovolené. Proto mohly zůstat doma, pečovat o dítě a dodržovat tabu maximálně dva měsíce. Některé ženy šly po měsíci a půl do práce a ty, kterým nepomáhala rodina, se musely již po několika týdnech starat o domácnost. Většina žen dodržovala ležení v uzavřené a teple místnosti a nevycházela měsíc ven z domu, ale žádná z žen již nepoužívala kamínka pod postelí k ohřívání. Jedna žena tvrdila, že se to dnes užívá pouze v jižním Vietnamu, a to i v horkých letních měsících. Což mi potvrdila žena 3/III, která porodila první dítě v Ho Či Minově Městě. První a druhá generace dodržovala více tabuizovaných činností než třetí generace. Když ženy vycházely ven do ulic, pečlivě se připravily, tj. vzaly si ponožky, klobouk a oblečení s dlouhými rukávy, aby zakryly každou část holé kůže. Jeden až dva

týdny po porodu se pouze utíraly vlhčeným hadříkem, i když toto tabu nedodržely všechny ženy. Některé rodily v létě, utíraly se maximálně jeden nebo dva dny a pak se už koupaly. Ženy často neseseděly, moc se nepohybovaly a snažily se spíše pouze ležet.

U nejmladší generace musela jedna žena žijící na vesnici již dva týdny po porodu pracovat v domácnosti. Kromě pracujícího manžela neměla nikoho, kdo by se o ní postaral. Po prvním porodu se musela starat ještě o starou a nemocnou matku. Ostatní ženy nemusely nic dělat díky tomu, že jim pomáhala jejich rodina. Staraly se pouze o sebe a o dítě a se vším ostatním jim pomohla matka nebo příbuzní. Většina mladých žen ta nejpřísnější tabu (nošení ponožek a dlouhého oblečení, ležení na jednom místě, málo pohybu a mluvení) příliš nedodržovala.

O zákazu sezení na bobku se zmínily pouze ženy z první a druhé generace. Pravděpodobně to souvisí i s tím, že ženy kdysi při vaření seděly na bobku. Nejmladší generace se o tomto tabu vůbec nezmínila. Naopak všechny ženy shodně vypověděly, že se nemá „šestinedělka“ ozývat na zavolání někoho zvenčí, ale musí si počkat, až osoba vejde dovnitř a ona ji uvidí, to aby později nemluvila žena vulgárně. Neposkytly mi však k tomu žádné další vysvětlení, protože samy nevědí, proč tomu tak je. Říkaly jim to jejich babičky nebo matky a postupně se tato tabu předávala dále z jedné generace do další. Máčení rukou ve vodě je další tabu, které všechny ženy pečlivě dodržují, pokud je to možné, protože se bojí, aby ve stáří neměly ošklivé a žilnaté ruce.

„Šestinedělí“ uzavíralo celý cyklus zrození nového života. Po ukončení tohoto období se žena vrátila zpět do běžného způsobu života a k obvyklým každodenním činnostem. Období „šestinedělí“ není však zakončeno žádným rituálem s obřadním charakterem vymezujícím přechodový stav ženy. Vietnamci si myslí, že ženy by měly období po porodu pečlivě dodržovat, aby ochránily vlastní zdraví i zdraví dítěte. Ale jak lze vidět, téměř žádná žena nemohla tabu dodržovat po celé toto období. Jejich životní podmínky jim to prostě nedovolily. Většina žen byla doma dva měsíce a jiné jen necelý měsíc. Všechny dotazované ženy se shodly, že by rády celé tři měsíce a deset dní odpočívaly a staraly se pouze o dítě, a pokud by to šlo, i déle. Potřebují však pracovat, starat se o domácnost a vydělávat peníze, které jsou potřebné pro péči o dítě, jeho výchovu a především jeho vzdělání.

5. První období života

Jedno vietnamské přísloví říká: „Rodiče by měli chovat dítě jako když chovají vejce a měli by dítě zvedat jako když zvedají květinu“ (*Nâng như nâng trứng, hứng như hứng hoa*)⁹¹. To znamená, že se rodiče starají o dítě velmi opatrně a láskyplně.

Období dětského věku trvá krátce, je to však období velmi náročné a nesmírně důležité z hlediska dalšího dětského vývoje. Náročnost spočívá v péči o dítě, které je v tomto nejútlejším věku náchylné k různým dětským nemocím, jejichž původcem nemusí být pouze nám známé bakterie nebo viry, ale podle víry některých Vietnamců také duchové či démoni. Důležitost spočívá v rodičovské výchově a vedení, jež určí další kroky dítěte v dospělosti. Péče o zdraví dítěte, o jeho duši (*vía*) a jeho budoucí vzdělání přináší rodičům mnoho starostí, ale každý rodič se snaží ze všech sil a využívá všech možností, aby zajistil svým dětem to nejlepší.

5.1 Dětská péče

Starost a péče o dítě v nejútlejším věku leží především na matce, která dítě kojí a která mu později vaří a krmí je. Matka je také ta, která dítě koupe a pečuje o ně v době nemoci. Manžel a ostatní členové rodiny přispívají svojí pomocí především v období po porodu a později, když žena pracuje. Jedná se zejména o hlídání a krmení, když je dítě trochu větší.

Péče o dítě je náročná záležitost, musí se pečlivě hlídat jeho strava, aby mělo dostatek živin, a aby bylo buclaté.⁹² Dítě je zpočátku krmeno mateřským mlékem, které se považuje za nejvýživnější potravu. Ale matka by neměla kojit hned po porodu, protože se toto prvotní mléko považuje za nezdravé.⁹³ Některé z dotázaných žen toto doporučení dodržovaly a také se zmínily, že přichází-li žena z venku (např. z pole) musí chvíli počkat a nechat první mléko odkapat než začne dítě kojit, protože toto mléko je považováno za

⁹¹ Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam*, Quyển Hạ. Hồ Chí Minh, 2010, s. 176.

⁹² HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 250.

⁹³ NGUYỄN, Quang Khải. *Phong tục, Tập quán của người Việt. Tập tục & kiêng kỵ*. NXB Lao Động-Xã Hội, 2006, s. 146.

tzv. studené a není dobré pro dětské zažívání. Většina žen kojí své dítě do jednoho roku, některé i déle, např. až do tří nebo čtyř let.⁹⁴ Mateřské mléko bylo dříve jediným zdrojem výživy a mělo nejvíce prospěšných živin, proto se matky snažily kojit co nejdéle. Bohaté rodiny si najímaly dokonce i kojné z vesnice, jež byly pečlivě vybírány. Musely být zdravé a mít především kvalitní mléko, o čemž svědčily jejich zdravé děti. V dnešní době kojí ženy většinou také do jednoho roku, ale spíše méně. Není to jen pracovním vytížením, kdy nemají čas se vracet domů, aby dítě nakojily, ale i proto, že je dnes dostupná umělá výživa nahrazující mateřské mléko. Ve třech či čtyřech měsících jsou děti již přiživovány rýžovou kaší, která se vaří z rýžové mouky.⁹⁵ Do kaše se přidávaly různé zeleninové vývary a později i masové vývary nebo šťáva z drcených krevet, ryb či krabů. Když se dělala sladká kaše, přidávala se šťáva z různých druhů ovoce nebo i med se žloutkem. Coughlin (1965) se zmiňuje o krmení malých dětí předžvýkaným jídlem od matky.⁹⁶ Tento způsob krmení, ačkoli z hygienických důvodů nevhodný, praktikovaly ženy často jako doplněk k tekuté stravě. Dříve nebyly žádné mixéry nebo jiné moderní přístroje, které by rýži a jiné potraviny rozmělnily a předžvýkání bylo tak jedinou možností, jak nakrmit malé dítě pevnou stravou. Trpělivost, s jakou je o dítě pečováno, lze vidět právě u krmení. Nakrmit malé dítě je samo o sobě náročné, ale pokud dítě nemá moc chuť k jídlu (*lười ăn*) a nechce jíst, je tento „proces“ ještě náročnější a trvá velmi dlouho. Stejně jako kdysi lze i dnes vidět mnoho vietnamských matek či jiné rodinné příslušníky na ulici, jak nosí dítě na boku, nebo když už dítě chodí, jak za nimi jdou, drží v ruce misku s jídlem a snaží se je přesvědčit, aby si vzalo aspoň sousto.

Koupel patří k základní dětské hygieně a kdysi bylo potřeba dbát na to, aby byla řádně připravena. Jak už bylo výše zmíněno, voda nebyla z vodovodu, ale ze studny, a proto ji bylo potřeba převařit. Voda musí být vždy vlažná, nebo teplá, ale nikdy studená. První koupel prováděla většinou matka, tchyně nebo jiná ženská příbuzná, která měla zkušenosti s dětmi. Koupání během období po porodu obstarávala většinou také babička

⁹⁴ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 250.
Srovnej s Phan Ké Bính. *Việt Nam phong tục*. Hà Nội, 2006, s. 10.

⁹⁵ Dříve byla příprava kaše náročná, protože se rýže na mouku musela tlouct doma ručně. Dnes se kaše připravuje z kupované rýžové mouky.

⁹⁶ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 250.

dítěte a zároveň učila jeho matku, jak dítě správně vykoupat. Důležité bylo dbát na dětský pupík, od něhož ještě neodpadla pupeční šňůra, a v zimě nenamáčet celé dětské tělíčko do vody najednou, ale postupně. To znamená, že se nejdříve umyje hlavička, poté horní část těla a nakonec dolní část těla. Většina dotázaných žen ze starší generace přidávala nejčastěji do vody citrónovou šťávu či čerstvé čajové lístky, některé používaly i bylinky, aby zamezily dětskému nachlazení (*cảm*). Pouze mladé ženy používaly ke koupeli dětské šampony nebo olejíčky, které jsou dnes běžně dostupné.

Stejně jako matka, tak i dítě by se nemělo během „šestinedělí“ dostat ven z domu. Vietnamci věří, že dětská duše (*vía*) je velmi slabá a snadno by podlehla zlým duchům. Z tohoto důvodu je dítě vždy na dalekou cestu označeno na čele sazí a matka s sebou nosí na jeho ochranu malý nůž, nůžky nebo jídelní hůlky.⁹⁷ Obava před zlými duchy je tak velká, že i pochvalu dítěte nesou matky nelibě.⁹⁸ Toto tabu má několik vysvětlení. Jedno z nich říká, že pokud by lidé dítě chválili, zlí duchové by mu mohli ublížit a dítě by pak bylo nemocné, slabé a hubené. Jedna z dotázaných žen I/III řekla, že ji spíše potěšilo, když lidé o děťátku říkali ošklivé věci, například že je tlusté a ošklivé. Nebo žena musí před pochvalou použít formuli „*trộm vía*“, která by zajistila dítěti ochranu. Někteří lidé mají těžkou nebo zlou *vía* (*vía nặng*, *vía dữ*), která může dítě vystrašit. Když po odchodu takového návštěvníka začne dítě plakat, je neklidné a nedá se utišit, tak jedinou možností je spálit jeho zlou *vía* (*đốt vía*). Téměř každá z mých respondentek to někdy udělala, a i ty, které tento rituál neprováděly, jej znaly. Nikdy však neměly důvod pálit *vía*, protože jejich dítě nikdy neplakalo k neutišení. Ty ženy, které provedly tento rituál řekly, že to vždycky pomohlo a dítě se potom uklidnilo. Existuje několik způsobů, jak tuto zlou *vía* spálit, při jednom z nich se musí vzít jedna jídelní hůlka a rozštěpit ji na sedm nebo devět dílů podle toho, jestli je to chlapec nebo dívka. Na tuto hůlku se nabere buď kousek látky od starých matčiných kalhot, starý nebo novinový papír, nebo starý slaměný klobouk (*nón lá*) a poté se zapálí. Tyto věci se několikrát obkrouží kolem dítěte, pronese se formule, např. „Dobrá *vía* ať zůstane, špatná *vía* ať odejde. Komu patří tato *vía*, tomu ji vracím“ (*Vía lành thì ở, vía dữ thì đi. Vía của ai thì tôi trả về người đấy*) a vše se vyhodí ven. Někdo pálí jen

⁹⁷ TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 38.

⁹⁸ Quảng Tuệ. *Một số phong tục nghi lễ dân gian truyền thống Việt Nam*. Thanh Hóa, 2010, s. 40.

kousek papíru nebo starý klobouk a Ngọc Hà (2011) píše, že se může použít i stará metla⁹⁹.

Rodiče se snaží dítě ochránit před vším špatným, od všech zdravotních problémů a také od všech duchů a démonů. K ochraně dítěte se váže mnoho pověřčivého chování, které již však mnoho rodičů nedodrжуje. Žena 1/I se mezi řečí zmínila, že se nemá někomu podávat dítě přes práh domu, ale sama neví proč. Coughlin (1965) píše, že by se nemělo dítě přenášet přes práh, aby se nezabránilo jeho růstu.¹⁰⁰ Nguyễn Quang Khải (2006) říká, že předávat někomu dítě přes plot nebo dělicí zeď nepřináší dítěti mnoho dobrého¹⁰¹ a podobně u Toan Ánh (2012) je psáno, že se nemá podávat dítě oknem, dveřmi, nebo přes zeď, neboť by dítě později kradlo.¹⁰² Dítě by se tedy nemělo předávat někomu výše uvedenými způsoby, protože by to pro ně mělo špatné důsledky. Žena 5/III z nejmladší generace řekla, že by rodinní příslušníci, kteří potkají cestou pohřební průvod nebo přicházející od nehody měli nejprve překročit rozdělaný oheň s dřevozcem (*bồ kết* - Gleditsia) nebo se tímto kouřem nechat očistit a teprve pak přijít do styku s dítětem. Podobně píše i Nguyễn Quang Khải (2006) - lidé přicházející z pohřbu, ze hřbitova nebo z polí se musí nejdříve očistit od špatného „ovzduší“ těch míst, aby nezpůsobili dítěti nemoc.¹⁰³

Většina následujících pověr se snaží dítě ochránit především před zlými duchy, kteří mu můžou buď ublížit, nebo způsobit jeho nechutenství, podvyživenost nebo slabost. O těchto pověřčivých chováních se však žádná z dotázaných žen nezminila, ale prohlásily, že se pořád najdou takoví rodiče, kteří jsou příliš pověřčiví.

- Obřad „prodání“ dítěte Buddhovi (*lễ bán khoán*), tj. když se dítě stane Buddhovým potomkem, se provádí, pokud je dítě dlouho očekávaným potomkem u dosud

⁹⁹ Ngọc Hà. *Tín ngưỡng phong tục & Những kiêng kỵ trong dân gian*. Hà Nội, 2011, s. 128.

¹⁰⁰ HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut, 1965, s. 254.

¹⁰¹ NGUYỄN, Quang Khải. *Phong tục, Tập quán của người Việt. Tập tục & kiêng kỵ*. NXB Lao Động-Xã Hội, 2006, s. 146.

¹⁰² TOAN, Ánh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 38.

¹⁰³ NGUYỄN, Quang Khải. *Phong tục, Tập quán của người Việt. Tập tục & kiêng kỵ*. NXB Lao Động-Xã Hội, 2006, s. 146.

bezdětného páru a pokud se narodilo do tzv. špatné hodiny (*giờ khó nuôi*)¹⁰⁴, které způsobuje obtíže v péči o ně. Ukazatelem obtíže v péči je např. to, že dítě je slabé a hubené, často nemocné, plačtivé a neklidné. Tím, že bude dítě pod ochranou Buddhy, budou mít rodiče klid a nemusí se obávat útoků zlých duchů. Nejdříve je však potřeba počkat tři měsíce a deset dní, aby bylo dítě od porodní nečistoty zcela „očistěno“, a kdy i matce skončí „šestinedělí“. Poté se vybere vhodný čas, aby se mohla rodina vydat s dítětem do buddhistické pagody, kde rodiče požádají obřadníka (*thầy cúng*) nebo mnicha, který sepiše žádost k vykonání tohoto obřadu a vystaví ve dvou zhotoveních potvrzující listinu s pečeti pagody. Nakonec se položí na oltář přinesené obětiny v podobě květin, ovoce a lepivé rýže a obřadník nebo mnich přečte žádost, která je poté spálena. Během čtení žádosti se rodiče s dítětem pomodlí u oltáře. Ačkoli ponese dítě nadále otcovo příjmení, při různých rituálech a obřadech musí být nazýván Buddhovým příjmením (*Mầu*).¹⁰⁵ Obvykle v šestnácti letech mohou rodiče požádat ve stejné pagodě o zrušení této ochrany.¹⁰⁶

- Způsobem, jak dále oklamat zlé duchy, je naoko zanechat dítě na ulici nebo na tržišti (*bó đường, bó chợ*), aby si duchové mysleli, že o dítě není zájem. Rodiče dítěte se mohou domluvit například se sousedkou, která by se někde schovala a odložené dítě by si ihned vzala k sobě domů. Za několik dnů nebo hodin by se rodiče dostavili pro dítě a ženě poděkovali.
- Ochranu skýtá i látka potištěná znaky z názvů pagod či chrámů, ze které se dítěti ušije košile. Látka nese svatou pečeť, a je potřeba mít k ní úctu. Proto se z této látky nikdy nešijí kalhoty, které by dítě mohlo ušpinit, kdyby se válelo po zemi. Košile se z takto označené látky pere vždy zvlášť od ostatního oblečení.
- Podle data narození může dítě spadat do takového znamení, jež se nesnese se znamením svých rodičů (*tuổi xung khắc*), to způsobí, že dítě je často nemocné a slabé. Rodiče to mohou napravit tím, že dítěti najdou adoptivní rodiče, jejichž znamení bude v souladu se znamením jejich dítěte. Tato adopce je pouze formální

¹⁰⁴ To znamená, že narození dítěte spadá do určité hodiny, která se nesnese s jeho znamením ve vietnamském horoskopu. To způsobí, že rodiče mají problémy s péčí o toto dítě.

¹⁰⁵ LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 29.

¹⁰⁶ Informace se však různí podle autorů. Např. Coughlin (1965) píše ve dvanácti letech a Ngọc Hà (2011) zase v deseti letech.

a má rituální funkci, která zajistí dítěti ochranu.

- Vietnamci věří, že pokud dítě někde upadlo a zranilo se, jeho *vía* může z těla odejít. Dítě se tak během spánku často leká a může i zhloupnout. Je proto potřeba ztracené *vía* navrátit zpět do jeho těla. Matka uvaří vejce, rozdělí ho na sedm nebo devět dílů podle pohlaví dítěte a k vejci položí sedm nebo devět v ruce umačkaných rýžových bochánků. Žena přijde na místo, kde se dítě zranilo, zavolá *vía* svého dítěte zpátky a zároveň sedmkrát nebo devětkrát zakrouží talířem s obětinami kolem místa nehody. Tyto obětiny přinese poté zpět domů a nakrmí jimi dítě. Dítěti je tak navraceno jeho *vía* a tím by se mělo uzdravit.

Když je dítě nemocné, neobracejí se vietnamští rodiče na pomoc pouze k lékaři, ale také k věstci (*thầy bói*), který jim pomůže najít příčinu nemoci v duchovním světě. Jakmile je dítě nemocné, přinášejí rodiče obětiny na oltář předků, kde prosí nejen své předky, ale i jiné bohy, např. bohyni milosrdenství (*Phật bà Quan Âm*), o pomoc a ochranu pro dítě. Pokud domácí obřad nepomůže, přicházejí do pagody či pozvou obřadníka, který pro ně připraví speciální obřad. Rodiče se tak nespolehají jen na západní medicínu, ale spolehají i na medicínu východní a provádějí také různé pověrečné praktiky, které mohou být pro nás nepochopitelné, jen aby dítě ochránili před nemocí, nebo mu aspoň ulevili.

5.2 Přijímání dítěte do společnosti

5.2.1 Pojmenování dítěte

Získá-li dítě jméno, nabývá tak určitou identitu, která je charakterizuje a začleňuje je do společnosti. Jméno člověka není bráno na lehkou váhu, protože se věří, že je spojeno s jeho duší.¹⁰⁷ Pojmenování se řídí určitými pravidly, které Vietnamci pečlivě dodržují. Ve feudální vietnamské společnosti mohlo mít každý člověk několik jmen, kromě skutečného jména (*tên thật*, dnes *tên khai sinh*), mohl mít „dětské“ jméno (*tên tục*) s ošklivým významem k ochraně před zlými duchy, pseudonym (*tên hiệu*), který byl využíván v dospělosti v běžném životě, v pracovním životě jako literát mohl užívat literární

¹⁰⁷ TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 52.

pseudonym (*bút danh*) a po smrti se užívalo jeho pravé jméno (*tên cúng cơm*) při obřadech k uctění jeho památky.¹⁰⁸

Kdysi nebyla povinnost ihned po narození dítě pojmenovat, jelikož nebyly úředně zavedeny rodné listy. Dětem se proto dávala jejich skutečná jména až tehdy, když dospěly, nebo když bylo potřeba, např. při vypracování osobního horoskopu či nahlášení dítěte do rodové linie (*vào họ*). Ale ani v době se zavedeným rodným listem, v němž je po narození zapsáno jméno dítěte, nenazývají často rodiče své děti jejich skutečným jménem. Nejčastěji jsou děti oslovovány od narození jmény s ošklivým významem, např. podle pohlavních orgánů jako je penis (*thằng cu*) pro chlapce nebo vagína (*cái hĩm*) pro dívku.¹⁰⁹ Věř se, že tato ošklivá jména odradí zlé duchy od snahy dětem ublížit či zmocnit se jejich duše, a také že se o děti snáze pečuje (*dễ nuôi*)¹¹⁰. Na venkově v dřívějších dobách neužívali lidé své skutečné jméno, protože věřili, že je toto jméno spojeno s jejich duší a je potřeba ho chránit a skrývat před ostatními. V dospělosti byl jedinec oslovován přezdívkou (přezdívka mohl mít až několik)¹¹¹ či pseudonymem. Ve Vietnamu je běžné, že si ženy po uzavření sňatků ponechávají své rodné příjmení a pouze jejich děti přijímají manželovo příjmení. Vdanou ženu přestanou ostatní oslovovat jejím jménem a začnou jí říkat podle jména manžela, např. pokud se manžel jmenuje Việt, tak se manželce začne říkat paní Việt.¹¹² A jakmile měli manželé potomka, začali je lidé nazývat podle jména dítěte, např. když se dítě jmenuje Tôn, tak se jeho matce říká paní Tôn (*bà Tôn*) a otci pan Tôn (*ông Tôn*).¹¹³

I v současné době nejen ve Vietnamu, ale i v Česku používají někteří vietnamští rodiče namísto skutečných jmen svých dětí jejich „dětská“ jména. Tyto jména nemusí mít tak pejorativní význam jako výše uvedené, ale mohou označovat určitou dětskou vlastnost

¹⁰⁸ Văn Khang. *Ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình người Việt*. NXB Văn Hóa - Thông Tin, 1996, s. 71.

Definice různých druhů jmen uvedených v jednotlivých publikacích se od sebe mírně liší. Aby to nebylo příliš matoucí, jsou výše uvedené druhy jmen převzaty pouze z jedné publikace.

¹⁰⁹ Văn Khang. *Ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình người Việt*. NXB Văn Hóa - Thông Tin, 1996, s. 76.

¹¹⁰ Quảng Tuệ. *Một số phong tục nghi lễ dân gian truyền thống Việt Nam*. Thanh Hóa, 2010, s. 40.

¹¹¹ GERALD, Cannon Hickey. *Village in Vietnam*. New Haven, London, 1964, s. 109.

¹¹² TOAN, Ánh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 52.

¹¹³ LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 37.

nebo určitý vzhledový znak. Setkala jsem se například se jmény jako je kulička (*thăng bi*), medvědice (*con gấu*) nebo brambora (*thăng khoai*). Skutečné jméno se začne používat až s nástupem do školy, ale doma je na dítě obvykle voláno těmito jmény. Avšak už není zvykem, že každý dává svým dětem tyto „dětská“ ochranná jména, záleží na každé rodině, jak se k těmto pověrám staví.

Vietnamská jména uvedená v rodném listě, neboli oficiální jména, se obvykle skládají ze tří částí - otcovo příjmení (*họ*), které stojí vždy na začátku jména, doplňující jméno (*tên đệm*) a vlastní jméno (*tên*). Doplňující jméno určuje pohlaví jedince, u dívek je to *Thị* a u chlapců je to *Văn*. Avšak ne všichni musí mít doplňující jméno určující pohlaví, proto je někdy obtížné rozlišit mužské a ženské jméno. Někdy se místo výše uvedených doplňujících jmen mohou užívat i jiná, např. pro dívku *Diệp*, *Mộng* nebo *Mỹ* a pro chlapce *Đức* nebo *Đinh*.¹¹⁴ Někteří mají jméno, které se skládá ze čtyř částí – příjmení, doplňujícího jména, druhého jména (*tên kép*) a vlastního jména.¹¹⁵ Druhé jméno, které samostatně jako jméno nefunguje, tzv. doplňuje význam vlastního jména, aby celkově znělo jméno lépe nebo dalo jménu hlubší význam, např. *Kim* (zlato) doplňuje *Liên* (lotos), celé jméno je *Kim Liên* (zlatý lotos) nebo *Thu* (podzim) doplňuje *Hà* (řeka) a celé jméno je *Thu Hà* (podzimní řeka). Jména dětem vybírají hlavně rodiče a prarodiče. Mnozí Vietnamci věří, že jméno může mít vliv na charakter člověka nebo také na jeho budoucí život, proto pro své děti pečlivě a rozvážně vybírají nejvhodnější jméno, často s pomocí nejen svých rodičů, ale i osob¹¹⁶, které se v této problematice vyznají. Zejména vzdělaní lidé velmi dbají na výběr takového jména, jež by mělo hluboký a smysluplný význam a snaží se vybrat takové jméno, které by charakterizovalo osobnost jejich dítěte a to narozdíl od venkovanů či lidí s nízkým vzděláním, kteří vybírají pouze hezky znějící jméno nebo jméno podobné jménu rodičů. Dnes podléhají mnozí mladí rodiče módním trendům a pojmenovávají dítě podle herců či zpěváků nebo dávají dětem pouze krásně znějící jména bez hlubšího smyslu, protože je pro ně obtížné zcela porozumět původním sinovietnamským významům jmen. Dívčí jména se většinou vybírají podle krásných věcí,

¹¹⁴ Văn Khang. *Ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình người Việt*. NXB Văn Hóa - Thông Tin, 1996, s. 74.

¹¹⁵ Văn Khang. *Ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình người Việt*. NXB Văn Hóa - Thông Tin, 1996, s. 74.

¹¹⁶ Tyti lidé byli zejména vzdělanci, např. učitelé, kteří studovali čínské znakové písmo a dokážou tak porozumět sinovietnamským významům jmen.

jako jsou např. květiny (*Hồng* - růže, *Lan* - orchidej), nebo podle ročního období (*Thu* - podzim, *Xuân* - jaro). Pro chlapce se vybírají taková jména, která by vyjadřovala sílu, odvahu nebo určitou charakterovou vlastnost, kterou si rodiče u svého potomka přejí mít, např. *Hùng* - statečný, *Phúc* - štěstí, *Thọ* - dlouhověkost, *Long* - drak.

Při výběru jmen se musí dávat velký pozor, aby se jméno dítěte neshodovalo se jménem jak žijících, tak zesnulých rodinných příslušníků. Volat na dítě, v horším případě ho pokárat jménem, jež nosil i jeho praděd, se považuje za velkou neúctu. Jméno dítěte se nesmí také shodovat se jménem bohů, duchů či svatých a dříve také nesmělo být shodné se jmény králů nebo členů královské rodiny. V případě shody jmen se většinou musí dítě přejmenovat.

5.2.2 Rituály přijímání

Dítě je po narození určitými rituály a obřady přijímáno do své rodiny, do svého rodu, ale také do sousedského a vesnického či jiného společenství. Tyto rituály jsou vnímány jako důležité a některé jsou dodnes prováděny. Na vrcholu tohoto pomyslného stupně příslušnosti stojí příslušnost státní, kterou však získává dítě po narození automaticky.

Ve Vietnamu je naprosto běžné, že se všechny radostné rodinné události ohlašují svým zemřelým předkům a jednou z takových událostí je i narození dítěte, obzvlášť je-li to syn. Tím, že se narození oznámí i předkům, získává tak událost legitimitu a dítě se oficiálně stává členem rodiny. Součástí tohoto obřadu je i uctění boha domácího krbu (*Thổ công*), který dohlíží na rodinu a její štěstí. Ohlášení předkům se provádí položením obětí v podobě ovoce a květin na rodinný oltář, u některých rodin je k tomu připravena i vařená slepice a lepkavá rýže, a zapálením vonných tyčinek.

Některé vietnamské rodiny mají velmi rozvětvený a starý rodokmen. Čím byl předek zakládající rodovou linii významnější, tím je větší snaha uchovat historii rodu. Rod se nemusí odkazovat pouze na zakládajícího předka, ale také na jiného předka, jenž se stal díky svým schopnostem nebo svými velkými činy významnou osobou a od krále získal tituly a majetek. Takto významné rody mají ve své rodné vesnici (*quê*) vystavený rodový chrám (*nhà thờ tổ*), v němž jsou uchovávány genealogické záznamy (*gia phả*)

o jednotlivých členech rodu.¹¹⁷ Rodový chrám a vše kolem něj, tj. záznamy a dokumenty, pozemky či jiný movitý majetek náležící k rodu, má na starost nejstarší syn hlavní větve v rodové linii, který zastupuje celý rod (*trưởng tộc*)¹¹⁸. Každý rodič měl dříve povinnost nahlásit narození dítěte zástupci rodu, aby mohlo být dítě oficiálně přijato jako člen rodu. Na nahlášení dítěte do rodu (*vào họ*) se musí vybrat vhodný den, rodiče musí přinést obětiny pro předky do rodového chrámu a slavnostně požádat zástupce rodu o zápis dítěte do rodových záznamů. Po obřadu uctění předků v rodovém chrámu může zástupce rodu dítě zapsat.¹¹⁹ V záznamech je uvedeno jméno a datum narození dítěte, komu a v jakém pořadí se narodil, tzn. jestli je prvním nebo druhým synem, a do jaké rodové větve patří. Tímto zápisem je dítě začleněno do svého rodu a jeho rodiče, později i dítě samo, mají povinnost přispívat pravidelně a také v případě potřeby určitou peněžitou částkou do rodové linie. Vzhledem k tomu, že vietnamská rodina je patrilineární, do rodových záznamů se zapisovali pouze synové. Dcery se po svatbě staly součástí manžellovy rodiny, a proto byly vnímány jako „cizí“.¹²⁰ V dnešní době je tento zápis zcela dobrovolný a zapisují se i dívky, avšak pro ně na rozdíl od chlapců nevznikají žádné povinnosti. V mezích svých možností se členové rodu každoročně scházejí v rodovém chrámu v době oslavy narozenin, výročí úmrtí předka nebo lunárním novém roce, aby se k předkům pomodlili, spolu pojedli nebo si jen popovídali. Tato sounáležitost v patrilinei jednoho rodu je vnímána jako velmi důležitá, protože Vietnamci věří, že vlastní původ a rodinné kořeny nelze opomíjet a je potřeba je udržovat a neustále o ně pečovat.

Dítě po narození nechávali kdysi rodiče zapisovat i do sousedského (*vào hàng xóm*) a vesnického (*vào làng*) společenství¹²¹. Ačkoli je i dnes narození dítěte oznamováno

¹¹⁷ Někdy zakládají také jednotlivé větve rodu vlastní rodinné chrámy (*nhà thờ họ*).

¹¹⁸ Hlavní větev v rodové linii se odvozuje od nejstaršího syna prvního předka a ostatní synové prvního předka zakládají vedlejší větve rodové linie.

¹¹⁹ TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 54.

¹²⁰ Tamtéž, s. 54.

¹²¹ VASILJEV, Ivo. *Za dědictvím starých Vietů*. Praha, 1999, s. 176, 183.

Sousedská a vesnická společenství měla dříve za úkol evidovat mužské členy rodin kvůli placení daní a odvodům do vojska. Mužští členové se podíleli na volbě představitele vesnické obce, účastnili se obecních záležitostí a měli také nárok na příděl obecní půdy. Sousedské společenství sdružovalo jednotlivé osady ve vesnici, které spolu mohly bezprostředně sousedit, nebo být oddělené polnostmi. Členové si také navzájem pomáhali, např. při sezónních pracích.

sousedskému společenství, není toto oznámení vnímáno jako povinné, ale jako společné sdílení radostné události. V současné době je vše pod státní správou, proto místo zápisu do vesnického společenství nahlásí rodiče dítě na obecní úřad, pod který spadá vesnice. Ceremonie začlenění dítěte do těchto společenství je vcelku jednoduchá. Rodiče přinesou zástupci sousedského (*trưởng xóm*) společenství svazek arekových oříšků a listů betelu jako dar a požádají ho o zapsání do záznamu. Podobně se provádí zápis do vesnického společenství. Ale zástupce vesnického společenství (*trưởng làng*) nejdříve obětuje přinesené dary patronu vesnice (*Thành Hoàng*) v obecní svatyni (*đình làng*) a poté dítě zapíše.¹²² Do vesnického společenství se zapisoval pouze mužský potomek, narození dcery ohlašovala rodina pouze modlitbou patronu vesnice v obecní svatyni.

5.3 Dětské oslavy

Pořádání oslav pro děti nebylo ve Vietnamu obvyklou záležitostí a ani v dnešní době si například pro nás běžné oslavy narozenin nemůže dovolit každá rodina. Ne vždy musí být oslava honosná a rodiče nemusí nutně vždy pozvat příbuzenstvo a přátele. Vše záleží na rodině a zejména na její finanční situaci.

Po sedmi dnech od narození chlapce a po devíti dnech od narození dívky je pro novorozence uspořádán *đầy cữ*, někdy také nazýván obřad obětování porodním babičkám (*cúng mụ*).¹²³ Věřící se, že tyto porodní babičky, kterých je dvanáct, vytvořily podobu dítěte¹²⁴, chrání ho a učí různým věcem, např. se smát nebo mluvit. Proto se na oltář pokládají obětiny vždy po dvanácti kusech, např. dvanáct čepic, dvanáct kusů votivních bankovek, rýžových koláčků, betelových smotků. Součástí obřadu obětování porodním babičkám je i uctění předků a boha domácího krbu. Rodina, která k této příležitosti uspořádá větší oslavu, zve obvykle širší rodinu a také přátele, kteří přinášejí i dary pro matku a dítě. Pro matku jsou to obvykle potraviny, např. kvalitní rybí omáčka, a pro dítě

¹²² TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hà Chí Minh, 2012, s. 56 - 57.

¹²³ Počet dnů se odvíjí od počtu duší (*vía*), o kterých jsem se již výše zmínila.

¹²⁴ LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà, 2007, s. 23.

stříbrné náramky¹²⁵, oblečení apod.¹²⁶

Měsíc od narození se pořádá pro dítě měsíční výročí (*đầy tháng*), které má obdobný průběh jako u *đầy cữ*. Na rodinném oltáři se opět obětují dary porodním babám, předkům a bohu domácího krbu. U příležitosti měsíčního výročí bylo zvykem oholit dětem vlasy do určitého tvaru. U chlapců byl na temeni hlavy ponechán pramen vlasů a u děvčat byl pramen vlasů ponechán na zátylku. Oholené vlasy se poté smotaly a provlékly červenou nití, u dolního konce se svázaly stuhou a pověsily se u postele, kde dítě spalo. Věřilo se, že takto bude dítě chráněno od všech zlých duchů, kteří by mu chtěli ublížit. Také se říká, že když se dítěti oholí vlasy, bude je mít později husté a černé.¹²⁷

V některých rodinách se pořádá pro dítě i obřad stodenního výročí narození. Tento obřad souvisel pravděpodobně i s ukončením období „šestinedělí“ pro matku, která se mohla od této chvíle vrátit k běžnému způsobu života a začlenit se znovu do společenského života. Podobně jako ve všech předešlých oslavách musí rodina nejdříve uctít své předky na rodinném oltáři a poté může hodovat s hosty.¹²⁸ O této oslavě se zmínila pouze jedna žena 5/I, která až při této příležitosti oholila dítěti hlavu.

Oslava jednoho roku života dítěte se nenazývá narozeniny, ale výročí jednoho roku (*đầy năm, đầy tuổi*)¹²⁹ nebo také obřad opouštění kolébky (*lễ thôi nôi*). Do této chvíle spalo dítě v kolébce, ale od jednoho roku může již spát v dětské posteli.¹³⁰ Avšak v mnohé rodině často spí dítě v jedné posteli s rodiči až do předškolních let a později se sourozenci. Většina vietnamských rodin si nemůže dovolit pro každé dítě vlastní postel. Na venkově spí mnohdy celá rodina v jedné místnosti.¹³¹ Vedle obvyklého obřadu uctívání a pořádání oslavy pro rodinu a přátele je v tento den prováděn zvyk zkoušení dítěte (*thử trẻ*). Dítě je vykoupáno, oblečeno do nového oblečení a posazeno mezi různé věci. Je-li to chlapec, jsou

¹²⁵ Věřilo se, že stříbro chrání před ofouknutím větrem, proto se stříbrné náramky nebo i nákotníky dávaly malým dětem jako dary, které sloužily především k jejich ochraně před nachlazením (*cảm*).

¹²⁶ TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 36.

¹²⁷ Ngọc Hà. *Tín ngưỡng phong tục & Những kiêng kỵ trong dân gian*. Hà Nội, 2011, s. 131-132.

¹²⁸ LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 23.

¹²⁹ Doslovný překlad výrazu *đầy năm, đầy tuổi* by znamenal dovršení plnosti jednoho roku.

¹³⁰ TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 36.

¹³¹ GERALD, Cannon Hickey. *Village in Vietnam*. New Haven, London, 1964, s. 110.

kolem něho rozloženy např. pero a papír, flétna nebo luk a šíp, a je-li to dívka, je u ní rozloženo šití nebo košíky. Nyní záleží na tom, jakou věc si dítě vybere, protože se podle toho hádá, jakým směrem se později v životě vydá. Pokud si chlapec vybere pero a papír, bude z něho učenec a pokud hudební nástroj, stane se umělcem. Vybere-li si dívka šití, bude mít talent v hospodaření a vybere-li si košíky, znamená to, že bude zdatnou obchodnicí.¹³² Na tomto zvyku, kdysi považovaném za určitou nápovědu pro rodiče, kam své dítě při výchově směřovat, lze vidět, jak je budoucnost dítěte pro rodiče důležitá.

Jak jsou tyto obřady a k nim pořádané oslavy vnímány vietnamskými ženami v průběhu tří generací? Záleží jako vždy hodně na životních podmínkách jednotlivých žen, ale také na době, ve které ženy žily. Nejstarší generace žen uspořádala pro dítě pouze *đây cữ* po sedmi nebo devíti dnech od narození a některé ještě měsíční výročí. Žádná z nich nedělala žádnou velkou oslavu a ty, které si to mohly dovolit, připravily jídlo pouze pro rodinu, a některé provedly jen samotný obřad uctívání. Ve druhé generaci také nepořádala žádná z žen velkou oslavu. Žena 4/II uspořádala pro dítě měsíční a roční výročí narození, ale *đây cữ* nedělala. Obětování dvanácti porodním babičkám provedla při měsíčním výročí. Ostatní ženy, stejně jako ženy v první generaci, dělaly pouze *đây cữ*. Nejmladší generace žen většinou pro dítě *đây cữ* neuspořádala, ale pouze oslavy po měsíci a po roce života, přičemž udělaly ženy i menší rodinnou oslavu.

Jak si můžeme všimnout, výročí *đây cữ* se provádělo nejčastěji, ačkoli u mladé generace žen se netěší tak velké pozornosti jako kdysi za dob jejich babiček. V dnešní době pořádají ženy většinou měsíční a zejména roční výročí narození dítěte, která v bohatších rodinách mohou mít velkolepý průběh. Můžeme říci, že nejdůležitější roli hraje především oznámení o narození dítěte předkům a bohu rodinnému krbu. Vždy jedna žena z každé generace žádný obřad a oslavu nedělala. Řekly, že by rády dětem něco uspořádaly, ale nebyly možnosti. Žádná z žen neuspořádala svým dětem všechny výše vyjmenované obřady, protože je nevnímala jako příliš důležité, jako něco, co by mohlo dítě ovlivnit, ať už jeho zdraví nebo budoucnost. První a druhá generace žen také neslavila žádné narozeniny svých dětí, protože to tehdy nebyl běžný zvyk a ani dnes u mladé generace žen nejsou narozeniny slaveny pravidelně, ale pouze příležitostně, když je čas a peníze.

¹³² TOAN, Anh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè*. Hồ Chí Minh, 2012, s. 36.

5.4 Výchova a vzdělání

Vietnamci často říkají, že se „dítě vychovává již v prenatálním stádiu, kdy bylo ještě v matčině lůně“ (*Dậy con từ thuở còn thơ*)¹³³. Proto během těhotenství musela matka dodržovat různá tabu ohledně chování, aby dítě neovlivnila špatným příkladem. Právě matky jsou vždy viněny ze špatné výchovy dětí. Dokazuje to například přísloví „zlobivé a nevychované dítě je důsledkem matčiny výchovy“ (*Con hư tại mẹ*),¹³⁴ ačkoli podle Vasiljeva (1999) se na výchově dětí podílejí oba rodiče a oba za ni nesou stejnou zodpovědnost.¹³⁵ Matka je ve výchově ta, která je méně přísná, chápající a poskytující útěchu. Na rozdíl od otce, který je autoritativnější a je to on, kdo dítě trestá. V dnešní době nejsou již role rodičů takto rozdělené a oba se dítěti pravidelně věnují od útlého dětství. Někdy však životní okolnost nedovolí, aby se dítěti věnovali oba rodiče. Například respondentky z první generace se dítěti věnovaly zpravidla samy, protože jejich muži byli ve válce.

Podle konfuciánského odkazu vietnamská společnost očekává, že rodina dohlédne na péči a vývoj dítěte, a postará se o jeho správnou výchovu, aby bylo později prospěšné pro společnost. Správná výchova je u malých dětí velmi důležitá, proto by neměli být rodiče příliš shovívaví, ale měli by uplatnit přísnost, aby se dítě naučilo pokore a smířlivosti a aby bylo pravdomluvné a upřímné¹³⁶. Podle vietnamské lidové písně „by se měl stromek ohýbat, dokud je mladý a děti by se měly začít vychovávat, dokud jsou v útlém věku“ (*Uốn cây từ thuở còn non, dậy con từ thuở con còn ngây thơ*). Špatná výchova ukazuje na nedostatky rodičů a špatné jednání jedince vrhá stín i na celou rodinu. Základní výchova, která je dětem vštěpována od útlého věku, obsahuje nezbytnosti jako je správné stolování, oslovení členů rodiny i ostatních lidí, způsob chování ke starším osobám a ke svým sourozencům. Dále jsou děti vedeny k uctivosti a poslušnosti vůči rodičům a starším osobám a k úctě ke vzdělání. V závislosti na věku jsou na ně kladeny různé povinnosti. Děti na vesnici mají mnohem více povinností než děti městské, jsou důležitou pomocnou silou v rodině, mohou se starat o domácí zvířata (např. pastva buvolů), postarají se o drobný úklid v domácnosti nebo o mladší sourozence. Ale i městské

¹³³ LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người*. Hà Nội, 2007, s. 10.

¹³⁴ Tamtéž, s. 45.

¹³⁵ VASILJEV, Ivo. *Za dědictvím starých Vietů*. Praha, 1999, s. 166.

¹³⁶ TANABE, George J., ed. *Religions of Japan in practise*. Princeton, New Jersey, 1999, s. 50, 46.

děti jsou vedeny k domácím pracím, a to především dívky. Starost a odpovědnost o mladší sourozence je dětem zdůrazňována, protože pouto mezi sourozenci je velmi důležité. Podle vietnamského přísloví „jsou sourozenci jako končetiny jednoho těla“ (*Anh em như thể tay chân*)¹³⁷, proto by si měli navzájem pomáhat a starší by měli vést mladší. Nejstarší syn má podle tradic největší zodpovědnost, na něm leží největší břímě, zejména po smrti rodičů, protože převezme jejich roli v rodině. Musí se postarat o uctívání předků i o budoucnost mladších sourozenců.

Jak bylo už uvedeno výše, synovská oddanost a úcta je základem ctnosti. Je ale pravda, že v současné době jsou rodiče mnohem tolerantnější a otevřenější vůči změnám. Nelpí tolik na pravidlech, které bylo kdysi nemožné porušit. Děti už nemusí být vůči rodičům absolutně poslušné a můžou prosazovat vlastní rozhodnutí a požadavky. Rodiče už nezasahují do rozhodování svých dětí, ale přispívají jen radou či určitým podnětem. Ani dnes však rodina a společnost netolerují porušení pravidel synovské oddanosti a považují tuto skutečnost za velký hřích. Když se jedinec nechová dobře k nejbližším členům své rodiny, nemůže se dobře chovat ani k ostatním lidem ve společnosti. Proto je synovská oddanost stále přítomna ve vietnamské rodině a děti chovají nadále úctu a respekt ke svým rodičům, poslouchají je a jsou jim vděční.¹³⁸

Vzdělání je provázáno s výchovou a jak praví jedno vietnamské přísloví: „nejdříve se musíme naučit správnému chování a teprve poté se můžeme vzdělávat“ (*Tiên học lễ, hậu học văn*)¹³⁹. Správná výchova je kladena na první místo, protože pouze jedinec, který je uctivý, zná své postavení ve společnosti a chová se mravně, dokáže ocenit vzdělání. Vzdělání bylo ve vietnamské společnosti vysoce ceněno a vzdělání lidé byli respektováni a těšili se mimořádné úctě.¹⁴⁰ Vzdělanci zastávali často úřednické funkce ve státní správě nebo jiné vysoké posty na královském dvoře. Avšak mnoho vzdělaných mužů, kteří žádné

¹³⁷ Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam*, Quyển Thượng. Hồ Chí Minh, 2010, s. 38.

¹³⁸ Vũ, Thy Huệ, Vũ, Phương Hậu. *Những biến đổi văn hóa gia đình trong giai đoạn đổi mới ở nước ta hiện nay. Văn hóa dân gian*. Hà Nội: Viện văn hóa dân gian, Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam, 2008, roč. 119, č. 5, s. 67.

¹³⁹ Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam*, Quyển Hạ. Hồ Chí Minh: NXB Tổng Hợp Đồng Nai, 2010, s. 633.

¹⁴⁰ Vzdělání je v současné vietnamské společnosti také ceněno, ale téměř vždy jako pouhý prostředek pro zbohatnutí. Vzdělaný, ale chudý člověk nemá žádnou prestiž ani respekt jako tomu bylo dříve.

vysoké posty nezískali nebo nepřijali, působilo jako učitelé.¹⁴¹ Učitelé měli a do určité míry i dnes mají význačné a vážené postavení ve společnosti a těší se úctě nejen svých žáků, ale i jejich rodičů. Žáci se neučí ve škole pouze vědomostem, ale také morálním zásadám. Proto Konfucius přirovnává vztah učitele a žáka k poměru otce a syna¹⁴². To, co se žák naučil je zásluhou učitele, ať už žák získal znalosti ke státním zkouškám, nebo se naučil pouze pár písmen. Proto se říká: „jeden znak je také zásluha učitele, půl znaku je také zásluha učitele“ (*Một chữ cũng là thầy, nửa chữ cũng là thầy*).¹⁴³

Kdysi ke vzdělání měli přístup pouze muži a pouze mužům bylo umožněno vykonat úřednické zkoušky.¹⁴⁴ Dívky, jak bylo již řečeno, nezastávaly žádnou funkci ve společnosti a jejich jedinou životní náplní byla starost o rodinu a domácnost. Málokteré ženě se podařilo ve feudální vietnamské společnosti získat vzdělání, ale přesto se jich pár našlo, např. Nguyễn Thị Lộ nebo Ngô Chi Lan, obě v 15. století za dynastie Pozdní Lê. Tyto vzdělané ženy působily na královském dvoře jako tzv. ženy úřednice (*nữ quan*), které byly zodpovědné za výchovu a vzdělání královských konkubín.¹⁴⁵ Některé ženy byly také významné literátky, jejichž básně byly proslulé, např. básnířka Đoàn Thị Điểm nebo Hồ Xuân Hương, obě z 18. století.¹⁴⁶

¹⁴¹ NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Projevy konfucianismu ve vietnamské společnosti od 11. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 29.

¹⁴² VASILJEV, Ivo. *Za dědictvím starých Vietů*. Praha, 1999, s. 157.

¹⁴³ Phước Thuận. *Phong tục dân gian, Nghi lễ đời người*. Hà Nội, 2011, s. 61.

¹⁴⁴ HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 57.

První úřednické zkoušky byly zavedeny v roce 1075 za krále Lý Nhân Tông a zrušeny byly až roku 1919. Úřednické zkoušky byly spjaty s konfucianismem a základním požadavkem bylo prokázání znalosti nejdůležitějších čínských konfuciánských knih. Dále musel uchazeč prokázat schopnost se vhodně a kultivovaně vyjadřovat. Postupem času prodělaly zkoušky určitý vývoj a také látka zkoušek se měnila podle aktuálních požadavků. Zkoušky se vyhlašovaly jednou za několik let a organizovaly se na různých úrovních – na úrovni provincie, celé země a na nejvyšší úrovni, tj. palácová zkouška v hlavním městě. Úspěšní absolventi mohli získat úřednická místa nebo zastávat důležité funkce ve státní správě. Ačkoli byly zkoušky otevřeny všem, ne všichni si je mohli dovolit, protože získat vzdělání bylo zdlouhavé a velmi nákladné.

¹⁴⁵ STRAŠÁKOVÁ, Mária. *Postavení ženy ve vietnamské společnosti v období 11. - 19. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004, s. 87.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 87.

Každý rodič si přeje, aby jeho dítě dosáhlo v životě nejlepších výsledků, ať už je to ve studiu nebo v povolání. V současné době je přístup ke vzdělání umožněn všem, bez rozdílů pohlaví nebo sociálního statutu. Proto i prostý zemědělec neváhá posílat svoje děti do škol a mnohdy se i zadluží, aby je mohl při studiu podporovat. Vietnamci vidí vzdělání jako naději na lepší budoucnost, proto si každý rodič přeje, aby jejich dítě studovalo a získalo co nejlepší vzdělání a mohlo mít lepší život než oni. Jedno vietnamské přísloví říká, že „rodina má štěstí, když je dítě lepší než otec“ (*Con hơn cha là nhà có phúc*).¹⁴⁷ Rodiče tak vkládají do svých dětí a jejich vzdělání mnohé naděje. Každá rodina však nemá dostatek finančních prostředků, aby mohla svým dětem zajistit vysokoškolské studium. A tak ve vietnamské společnosti mnohdy najdeme případy, kdy na jedné straně velmi nadané děti nemohou studovat nebo tvrdě pracují a žijí ve skromných podmínkách, aby si studium mohly dovolit, a na druhé straně vidíme děti z bohatých rodin, které jsou nuceny studovat, ale o studium nemají zájem.

Při mém terénním výzkumu a z vyprávění rodinných příslušníků a jiných vietnamských studentů mohu konstatovat, že v dnešním Vietnamu je na děti vyvíjen mimořádný tlak ohledně studia a jejich studijních výsledků. I malé děti na základní škole chodí již na doučování a žáci deváté a dvanácté třídy, tj. poslední rok základní a střední školy, se doslova dřou od rána do večera, aby zvládli přijímací zkoušky na střední a vysokou školu. Absolvovat střední školu a poté získat vysokoškolský titul je považováno za prestiž. A tato společenská prestiž náleží nejen dítěti, ale celé jeho rodině. Avšak tyto vysoké nároky a očekávání rodičů se mnohdy nemusí zcela vyplnit.

¹⁴⁷ Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam*, Quyển Thượng. Hồ Chí Minh, 2010, s. 398.

6. Závěr

Ve vietnamské společnosti znamená pro mnohé manželské páry narození dítěte, především syna, vytoužené štěstí a splněné očekávání. Avšak dítě přináší nejen radost, ale také starost. Období narození zahrnující těhotenství, porod a „šestinedělí“ je náročné a plné starostí a obav, ale ani péče o první roky života dítěte, o jeho správnou výchovu a vzdělání není snadnou záležitostí. Nakolik jsou tato období vnímána jako nejistá a nebezpečná, svědčí velké množství pověřených praktik a tabuizovaného chování. Pověry, tabu a rituály mají ženě zajistit snadný porod zdravého dítěte, zabezpečit dítěte před zlými silami, ochránit ženu po porodu před zdravotními problémy a přijmout dítě do rodiny a společnosti. Některé pověry a tabu mají skutečné racionální jádro nebo hygienický či dietetický charakter, ale většina z nich je spíše založena na magickém či náboženském myšlení člověka.

Období zrození nového života a péče o něj není bráno nikde na lehkou váhu. Musím podotknout, že mnohá tabu, pověřené praktiky a rituály jsou si v různých zemích navzájem velmi podobné, a to nejen v Asii, ale i v Evropě. Například nošení ozdob kolem krku, zejména šňůry a provázky, které jsou spojeny s představou pupeční šňůry dítěte, které by mohlo dítě uškrtit, nalezneme také ve francouzském prostředí.¹⁴⁸ Hádání pohlaví dítěte podle změn na těle ženy je obvykle i v českém kulturním prostředí.¹⁴⁹ U etnik žijících na hranicích Myanmaru (Barmy) a Thajska nebo v Indii existuje zvyk označovat čela dětem na ochranu před zlými duchy.¹⁵⁰ První oholení dětské hlavičky se vyskytuje například v Kambodži a znamená úplné oddělení dítěte od matčina lůna.¹⁵¹ A z Bali máme ukázkou ohledně jídelního tabu během těhotenství: *„Když jsi těhotná, měla bys být trochu opatrnější v tom, co jíš. [...] neměla bys jíst příliš chilli papriček, chobotniček, lilků, manga nebo jídla obsahující čerstvou krev nebo pečené vepřové maso. Přílišná konzumace těchto potravin, které považujeme za horké, může vytvořit nerovnováhu mezi chladem a horkem, což způsobí, že onemocníš. [...] nikdy nepřijmi jídlo od někoho, kdo je rituálně*

¹⁴⁸ LOUX, Françoise. *Das Kind und sein Körper in der Volksmedizin. Eine historisch-ethnographische Studie*. Frankfurt am Main, 1991, s. 60.

¹⁴⁹ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha, 2004, s. 43.

¹⁵⁰ FONTANELI, Béatrice; HARCOURT, Claire d'. *Babys in den Kulturen der Welt*. Hildesheim, 2007, s. 48.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 54.

nečistý,[...] někdo, kdo měl nedávno v rodině úmrtí“.¹⁵² Podobně to funguje s placentou a pupeční šňůrou, o nichž se v různých kulturách věří, že jsou spojeny s dítětem, proto je potřeba s nimi správně naložit, aby dítěti zajistily zdraví či krásu. Pupeční šňůra se tak nesmí házet do vody nebo do ohně, aby se dítě neutopilo, nebo nespálilo, ale je potřeba ji zakopat pod strom, nebo např. pod růžový keř, aby potom dítě mělo tak krásnou růžovou pleť.¹⁵³

Většinou se předpokládá, že postupem času a s vývojem techniky a vědy budou staré zvyky a pověry odsunuty a opuštěny a jejich popisy v literatuře budou vnímány pouze jako úsměvné povídání. Avšak skutečnost může být zcela odlišná. Všechny generace žen různé pověry, tabu a rituály nejen znají, ale také je dodržují, nezávisle na věku, vzdělání nebo sociálním statutu. Pečlivost v dodržování těchto úkonů závisí pak na jejich životních možnostech. Mezi popisem v literatuře a odpověďmi respondentek ale také nalezneme odlišnosti. Například pověry a tabu spojené s těhotenstvím byly v literatuře popsány mnohem více, než co ženy ve skutečnosti dodržovaly. Naopak v „šestinedělí“ dodržovaly ženy více tabu a pověr, než popisovala literatura.

Terénní výzkum přispěl dále k poznání, že dodržování tabu nezávisí pouze na době, ve které ženy prožily těhotenství, porod a „šestinedělí“, ale také na prostředí, ve kterém žijí, a na jejich životních podmínkách. Jak se ukázalo, právě životní podmínky žen hrají podstatnou roli v tom, jestli ženy tabu dodržují nebo ne. Nejstarší generace žen měla nejtěžší životní podmínky, a to se odrazilo i v tom, že nemohla dodržovat všechna doporučená tabu, zejména ve stravování a v různých činnostech. Naopak u nejmladší generace bychom předpokládali, že bude dodržovat nejméně tabu, ale opak je pravdou. Mladé ženy mají totiž nejlepší podmínky, aby mohly různá tabu dodržovat, protože jim pomáhala rodina a žijí v příznivých společenských podmínkách.

Většina žen respektovala a dodržovala různá doporučení a příkazy předávané ústně od starších žen, zejména od matky a babičky, protože podle nich jsou to ověřené zkušenosti předků, které nemusejí mít racionální vysvětlení. Avšak ne všechny ženy tyto příkazy či

¹⁵² DeLOACHE, Judy S.; GOTTLIEB, Alma. *A world of babies. Imagined childcare guides for seven societies*. Cambridge, New York, 2000, s. 99.

¹⁵³ LOUX, Françoise. *Das Kind und sein Körper in der Volksmedizin. Eine historisch-ethnographische Studie*. Frankfurt am Main, 1991, s. 117 - 118.

doporučení slepě poslechly, jedná se zejména o nejmladší generaci, která bere ohled i na vědecké opodstatnění. Mnohé ženy tabu dodržují, protože se obávají důsledků, které by mohly nastat při jejich porušení. Ženy z nejstarší generace jsou přesvědčeny, že nyní jsou ve stáří nemocné a slabé právě proto, že během období „šestinedělí“ nemohly různá tabu dodržovat.

Pověřivost hraje u Vietnamců velkou roli, ačkoli sami některé úkony nepovažují za pověřivé, např. jedna žena považuje za zcela běžné, že matka i s dítětem po příchodu z nemocnice do domu musí překročit oheň, aby se očistila *vía*. Pověřivost není vnímána vždy jako něco negativního, ale spíše jako prostředek k dosažení určitých cílů a někdy jako poslední možnost, jako např. pálení *vía*, aby se dítě uklidnilo.

Shrnu-li celou práci, tak mohu konstatovat, že pověry, tabu a rituály spojené s prenatálním obdobím dítěte a s jeho raným obdobím dětství jsou v současném Vietnamu stále aktuální. V průběhu tří generací se mnoho nezměnilo, nic nezaniklo, ale spíše byly některé pověry a tabu obnoveny a znovu praktikovány, jako je např. užívání dětských přezdívek s nehezkým významem, aby bylo dítě chráněno před zlými duchy. Nelze předpokládat, že se tabu, pověry a rituály vyvíjejí či mění rovnoměrně, ale spíše podle aktuálnosti doby a životních podmínek žen. Nemyslím si, že by pověry, tabu a rituály vážící se k dětem a dětství v nejbližší budoucnosti zanikly, protože by je žádná žena nepraktikovala. Dítě je ve Vietnamu vysoce ceněno a každá matka vyzkouší jistě každou možnost, jak zajistit dítěti zdraví, bezpečí a šťastný život, i kdyby se měla obrátit ke starým pověrám. Všechny respondentky z nejmladší generace shodně uvedly, že tabu, pověry i rituály, které jim byly předány, předají dále svým dcerám a snachám. Na základě vlastních zkušeností sice vyloučí ty, co už nepovažují za opodstatněné a důležité, ale přesto jsou přesvědčeny o tom, že to, co se samy naučily, je potřeba předat další generaci.

Bibliografie

Literatura z českého jazyka

- DOLEŽALOVÁ, Petra. *Problematika předporodní, porodní a poporodní péče u vietnamských žen*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2012.
- HLAVATÁ, Lucie. *Dějiny Vietnamu*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- HOOBLER, Thomas a Dorothy HOOBLER. *Konfucianismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.
- CHUAN, Nguyen Xuan, Tran Xuan DAM a Bui Duc LAI a kol. *Česko-vietnamský slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.
- KRAFT, Hartmut. *Tabu: magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá fronta, 2006.
- MÚČKA, Jan. *Vietnamská klasická rodina*: Diplomová práce. Praha: Karlova univerzita, 1966.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004.
- NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Projevy konfucianismu ve vietnamské společnosti od 11. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004.
- PROCHÁZKA, Tomáš. *Funkce stravy v kontextu tradiční vietnamské medicíny*: Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, 2011.
- STRAŠÁKOVÁ, Mária. *Postavení ženy ve vietnamské společnosti v období 11. - 19. století*: Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, 2004.
- VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny, 1997.
- VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004.
- VASILJEV, Ivo. *Za dědictvím starých Vietů*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, Praha, 1999.
- VAŠÁKOVÁ, Lucie. *Problematika pověr a pověrečných praktik z pohledu současné etnologie*: Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2009.
- VU, Thi Thu Thuy. *Vietnamská rodina - tradiční rodinný cyklus*: Bakalářská práce. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2010.

- ZBOŘILOVÁ, Mariana. *Těhotenství a pověry. Stav od početí do porodu očima tří generací žen*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

Literatura z vietnamského jazyka

- Bùi Phụng. *Từ điển Việt-Anh* (Slovník vietnamsko-anglický). NXB Thế Giới, 2000.
- LÊ, Trung Vũ a kol. *Nghi lễ vòng đời người* (Obřady a rituály v životě člověka). Hà Nội: NXB Hà Nội, 2007.
- MY, Bui Xuan. *Từ Điển Việt Nam Văn hóa, Tín ngưỡng, Phong tục* (Slovník vietnamské kultury, myšlení a zvyků). Ha Noi: NXB Văn Hóa - Thông Tin, 2005.
- Ngọc Hà. *Tín ngưỡng phong tục & Những kiêng kỵ trong dân gian* (Myšlení, zvyky a některá tabu v lidové kultuře). Hà Nội: NXB Văn Hóa-Thông Tin, 2011.
- NGUYỄN, Quang Khải. *Phong tục, Tập quán của người Việt. Tập tục & kiêng kỵ* (Zvyky a obyčeje Vietů. Zvyky a tabu). NXB Lao Động-Xã Hội, 2006.
- NGUYỄN, Văn Khang. *Ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình người Việt* (Zkoumání vztahů ve vietnamské rodině). NXB Văn Hóa - Thông Tin, 1996.
- Phan Kế Bính. *Việt Nam phong tục* (Zvyky a obyčeje Vietnamu). Hà Nội: NXB Văn Học, 2006.
- Phước Thuận. *Phong tục dân gian. Nghi lễ đời người* (Lidové zvyky a obřady v životě člověka). Hà Nội: NXB Hồng Đức, 2011.
- Quảng Tuệ. *Một số phong tục nghi lễ dân gian truyền thống Việt Nam* (Několik lidových obřadních zvyků ve vietnamské tradici). Thanh Hóa: NXB Thanh Hóa, 2010.
- Tân Việt. *100 điều nên biết về phong tục Việt Nam* (100 věcí, které je třeba znát o vietnamských zvycích). Hà Nội: NXB Văn hóa dân tộc, 2010.
- TOAN, Ánh. *Nếp cũ. Tìm hiểu phong tục Việt Nam qua nếp cũ gia đình và lễ-tết-hội hè* (Staré zvyky. Porozumění vietnamským zvykům skrze staré rodinné zvyky, slavnosti, festivaly a svátky). Hồ Chí Minh: NXB Trẻ, 2012.
- TRẦN, Huyền Thương. *Phong tục Việt Nam* (Vietnamské zvyky). Hà Nội: NXB Lao Động-Xã Hội, 2006.
- Triều Sơn (ed.). *Phong tục dân gian, kiêng kỵ trong văn hóa cổ phương đông* (Lidové zvyky a tabu ve starověké orientální kultuře). Hà Nội: NXB Văn Hóa, 2010.
- Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam* (Slovník vietnamských přísloví, idiomů a tradiční poezie), Quyển Hạ (1. díl). Hồ Chí Minh: NXB Tổng

Hợp Đồng Nai, 2010.

- Việt Chương. *Từ điển thành ngữ, tục ngữ, ca dao Việt Nam* (Slovník vietnamských přísloví, idiomů a tradiční poezie), Quyển Thượng (2. díl). Hồ Chí Minh: NXB Tổng Hợp Đồng Nai, 2010.
- VŨ, Thy Huệ, VŨ, Phương Hậu. Những biến đổi văn hóa gia đình trong giai đoạn đổi mới ở nước ta hiện nay (Některé změny v rodinné kultuře v průběhu současných inovací naší země). *Văn hóa dân gian*. Hà Nội: Viện văn hóa dân gian, Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam, 2008, roč. 119, č. 5.

Literatura z jiných jazyků

- BEL GEDDES, Joan. *Childhood and children. A compendium of customs, superstitions, theories, profiles, and facts*. Phoenix, Ariz: Oryx Press, 1997.
- BÉLANGER, Danièle. Son Preference in a Rural Village in North Vietnam. *Studies in Family Planning* [online], 2002, roč. 33, č. 4 [cit. 26. dubna 2013]. Dostupné online na <http://www.jstor.org/stable/3181094>
- DeLOACHE, Judy S.; GOTTLIEB, Alma. *A world of babies. Imagined childcare guides for seven societies*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2000.
- FONTANELI, Béatrice; HARCOURT, Claire d'. *Babys in den Kulturen der Welt*. Hildesheim: Gerstenberg, 2007.
- FREUD, Sigmund. Totem und Tabu. Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker [online]. Leipzig; Wien; Zürich: Internat. Psychoanalyt. Verl., 1922. [cit. 23. srpna 2013] Dostupné online na <http://www.gutenberg.org/files/37065/37065-h/37065-h.htm>
- GÉLIS, Jacques. *Die Geburt. Volksglaube, Rituale und Praktiken von 1500 - 1900*. München: Diederichs, 1989, s. 94.
- GERALD, Cannon Hickey. *Village in Vietnam*. New Haven, London: Yale University Press, 1964.
- HARMENING, Dieter. *Wörterbuch des Aberglaubens*. Stuttgart: Philipp Recklam jun., 2005.

- HART, Donn V. Pregnancy and birth in Vietnam. In: Donn V. HART; Phya Anuman RAJADHON; Richard J. COUGHLIN. *Southeast Asian birth customs*. New Haven, Connecticut: Human Relations Area Files Press, 1965.
- HIRSCHMAN, Charles; Loi, VU MANH. Family and Household Structure in Vietnam: Some Glimpses From a Recent Survey. *Pacific Affairs* [online], 1996, roč. 69, č. 2 [cit. 26. dubna 2013]. Dostupné online na <http://www.jstor.org/stable/2760726>
- HIRSCHMAN, Charles; Minh, NGUYEN HUU. Tradition and Change in Vietnamese Family Structure in the Red River Delta. *Journal of Marriage and Family* [online], 2002, roč. 64, č. 4 [cit. 26. dubna 2013]. Dostupné online na <http://www.jstor.org/stable/3600005>
- JAMIESON, Neil. The traditional family in Vietnam. *The Vietnam forum* [online]. USA: Yale, 1986, roč. 8 [cit. 23. dubna 2013]. Dostupné online na <http://www.yale.edu/seas/VF8.pdf>
- KESSEN, William. *Kindheit in China*. München: Hanser, 1976.
- KHOURY, Adel Théodore; Ernst, PULSFORT. *Das Ethos der Weltreligionen*. Freiburg: Herder, 1993.
- KITZINGER, Sheila. *Frauen als Mütter. Mutterschaft in verschiedenen Kulturen*. München: Kysel, 1980.
- KWON, Heonik. *After the massacre. Commemoration and consolation in Ha My and My Lai*. Berkeley: University of California Press, 2006.
- LABOUVIE, Eva. *Andere Umstände. Eine Kulturgeschichte der Geburt*. Köln: Böhlau, 1998.
- LOUX, Françoise. *Das Kind und sein Körper in der Volksmedizin. Eine historisch-ethnographische Studie*. Frankfurt am Main: Fisher Taschenbuch Verlag, 1991.
- SETZWEIN, Monika. *Zur Soziologie des Essens. Tabu, Verbot, Meidung*. Opladen: Leske + Budrich, 1997.
- TANABE, George J., ed. *Religions of Japan in practise*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1999.

- VAN LUONG, Hy. Vietnamese Kinship: Structural Principles and the Socialist Transformation in Northern Vietnam. *The Journal of Asian Studies* [online], 1989, roč. 48, č. 4 [cit. 26. dubna 2013]. Dostupné online na <http://www.jstor.org/stable/2058112>
- WILKE, Sabine. *Die verspeiste Esskultur: Nahrung und Nahrungstabus*. Marburg: Tectum, 2005.

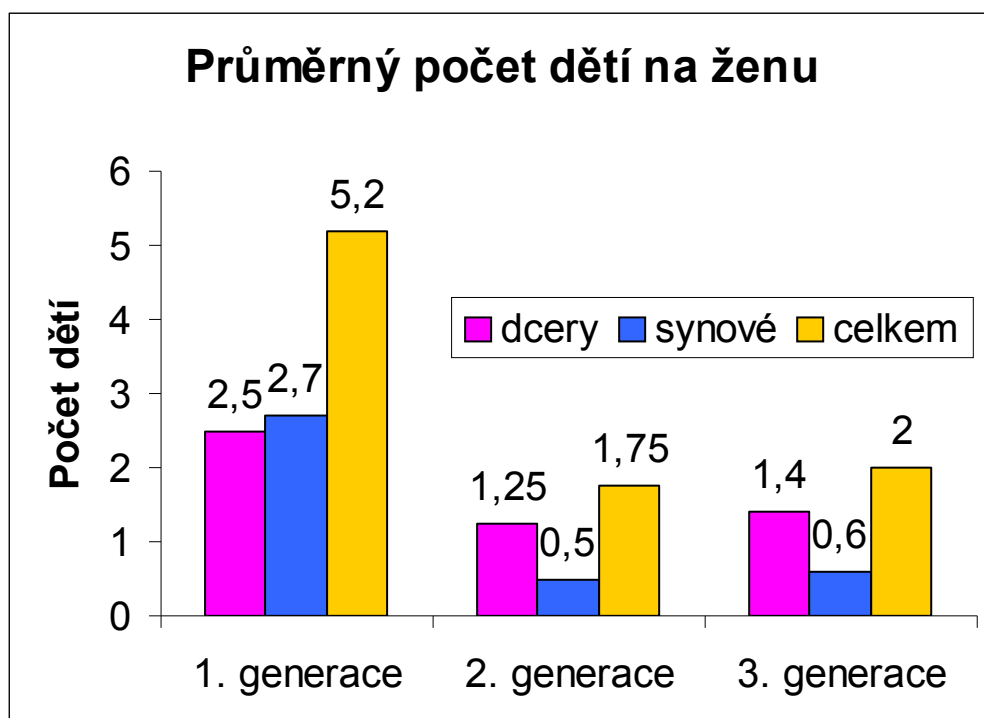
Příloha č. 1 - Tabulky

Tabulka 1.

	I. generace 1920 – 1950	II. generace 1950-1970	III. generace 1970-1990
1. žena	79 let (1. dítě ve 20 letech) 8 dětí (4 dcery/4 syny)	51 let (1. dítě ve 23 letech) 1 dítě (1 dcera/0 syn)	38 let (1. dítě ve 25 letech) 2 děti (1 dcera/1 syn)
2. žena	85 let (1. dítě ve 28 letech) 7 dětí (4 dcery/3 syny)	58 let (1. dítě ve 22 letech) 2 děti (0 dcera/2 syny)	33 let (1. dítě ve 25 letech) 2 děti (1 dcera/1 syn)
3. žena	82 let (1. dítě ve 16 letech) 6 dětí (3 dcery/3 syny)	57 let (1. dítě ve 30 letech) 2 děti (2 dcery/0 syn)	31 let (1. dítě ve 26 letech) 2 děti (2 dcery/0 syn)
4. žena	69 let (1. dítě ve 24 letech) 4 děti (3 dcery/1 syn)	51 let (1. dítě ve 23 letech) 2 děti (2 dcery/0 syn)	35 let (1. dítě ve 27 letech) 2 děti (2 dcery/0 syn)
5. žena	63 let (1. dítě ve 22 letech) 4 děti (0 dcera/4 syny)	/	29 let (1. dítě ve 26 letech) 2 děti (1 dcera/1 syn)
6. žena	63 let (1. dítě ve 39 letech) 2 děti (1 dcera/1 syn)	/	/

Jednotlivé respondentky jsou rozdělené podle generace. Ženy jsou označeny číslicemi od 1 - 6, 1 - 4 nebo od 1 - 5, podle počtu uskutečněných rozhovorů a jednotlivé generace jsou označeny římskými číslicemi I - III.

Tabulka 2.

Příloha č. 2 – Dotazník a přepsané rozhovory

Dotazník

Các câu hỏi phỏng vấn

Osobní údaje - Dữ liệu cá nhân

1. Kolik je Vám let?

Bà năm nay bao nhiêu tuổi?

2. Kolik máte dětí, jakého jsou pohlaví?

Bà có bao nhiêu con? Bao nhiêu trai, bao nhiêu gái?

3. V kolika letech jste měla první dítě?

Con đầu bà có vào lúc bao nhiêu tuổi?

4. Žijete ve městě nebo na vesnici?

Bà sống ở thành phố hay là ở nông thôn?

Těhotenství a porod - Thời gian chữa và đẻ

5. Kdo o Vás pečoval a staral se v době těhotenství?

Ai chăm sóc, chăm lo cho bà lúc chữa?

6. Co všechno zahrnuje péče o těhotnou ženu?

Trong việc chăm sóc người chữa gồm có gì?

7. Dodržovala jste v průběhu těhotenství nějaké příkazy a tabu či zákazy s tím spojené?

V případě, že ano, jaké?

Trong lúc bà mang thai, bà có cấm kỵ và kiêng kỵ gì không? Nếu có, bà kiêng những gì và cấm gì?

8. Proč jste je dodržovala?

Tại sao bà kiêng và phải tuân thủ những điều này?

9. Odkud nebo od koho jste se o tomto tabuizovaném chování dozvěděla?

Những cái kiêng kỵ và cấm kỵ này bà biết từ đâu hoặc từ ai?

10. Jsou nějaké zvyklosti, které musí těhotná žena dodržovat? Jaké to jsou?

Có phong tục nào mà phụ nữ mang thai phải giữ không?

11. Dodržovala jste u všech těhotenství stejné zvyklosti a tabu?

Trong tất cả lần mang thai, bà có giữ những kiêng kỵ và cấm kỵ giống nhau không?

12. Jak probíhala příprava na porod?

Sự chuẩn bị cho đi để tiến hành như nào?

13. Znáte instituci porodních bab? Setkala jste se s tím?

Bà có biết việc của những bà đỡ đẻ không? Bà đã gặp thấy trường hợp đẻ nào chưa?

14. Jsou se samotným porodem spojená nějaká tabu či pověry?

Trong lúc đẻ có liên quan những kiêng kỵ hay sự mê tín nào không?

15. Jsou nějaké příkazy nebo doporučení pro rodičku (např. ohledně chování či stravování)?

Có những điều cấm hay khuyên nào cho sản phụ trong sinh hoạt hàng ngày không?

Vítání dítěte na světě - Đón trẻ ra đời

16. Kdo a jak se o vás stará po porodu?

Ai chăm sóc bà trong thời gian ở cữ?

17. Jsou nějaké rituály spojené s narozením dítěte? Jaké?

Có những phong tục nào liên quan đến lúc trẻ ra đời không?

18. Rozlišuje se přitom pohlaví dítěte?

Trong những phong tục này có phân biệt con gái hay con trai không?

19. Dodržuje se po narození dítěte nějaká zvláštní chování nebo pravidla v rodině? Koho se to týká?

Lúc đẻ xong, trong gia đình có kiêng kỵ hay giữ gìn những phong tục nào trong sinh hoạt hàng ngày không?

20. Jsou nějaké speciální oslavy týkající se narození dítěte?

Khi đẻ con có ăn mừng nào đặc biệt không?

21. Jaké jsou další oslavy týkající se dítěte?

Còn ăn mừng nào dành cho trẻ con nữa không?

Starost a péče o dítě - Chăm sóc trẻ

22. Kdo se ještě stará a pečuje o dítě, kromě Vás?

Ngoài người mẹ, còn ai chăm sóc con nữa không?

23. Jak se na tom podílí?

Người ta tham gia trong việc này như thế nào?

24. Dodržujete nějaké zvyklosti při péči o dítě? Jaké?

Bà có giữ phong tục nào trong khi chăm sóc trẻ con mới đẻ không?

25. Proč je dodržujete?

Tại sao bà giữ gìn những phong tục này?

26. Jak nebo od koho jste se dozvěděla o těchto zvyklostech?

Những phong tục này bà biết từ đâu hay từ ai?

27. Vážou se k péči o dítě nějaké tabuizované či pověřčné chování? Jaké?

Trong việc chăm sóc trẻ con có những kiêng kỵ hay sự mê tín nào không?

28. Dodržujete je?

Bà có giữ gìn những kiêng kỵ, mê tín này không?

29. Proč a jaké důvody Vás k tomu vedou?

Tại sao bà giữ gìn và bà có lý do gì để giữ gìn?

30. Předáte tyto zvyklosti dále svým potomkům?

Bà có truyền lại cho con cháu bà những phong tục, kiêng kỵ nào liên quan đến sinh đẻ và cách chăm con không?

Rozhovor s první ženou z první generace (žena 1/I)

Osobní údaje - *Dữ liệu cá nhân*

1. 79 let

79 tuổi

2. 4 dcery, 4 syny

4 con trai, 4 con gái

3. První dítě jsem měla ve 20 letech.

Bà có con đầu vào lúc 20 tuổi.

4. Zpočátku jsem žila na vesnici, až po druhém dítěti jsem se přestěhovala do města.

Lúc đầu sống ở nông thôn, sau đứa con thứ hai thì chuyển ra thành phố.

Těhotenství a porod - *Thời gian chứa và đẻ*

5. Nikdo se o mě nestaral, musela jsem se postarat sama o sebe. Neměla jsem už rodiče, pouze starou babičku. Manžel mi jenom přinesl vodu na praní, tchyně mi taky neprala a sama jsem se ji neodvažovala o to požádat. Manžel nikdy nepral, jinak by ho rodiče nazvali hlupákem. Kdyby se příliš staral o manželku, nařkli by ho rodiče, že má rád více svoji ženu než své rodiče. Měla jsem ještě mladší sestru, která ale rodila více než já, proto jsme si nemohly vypomáhat.

Không có ai chăm sóc, tự bà chăm sóc cho mình. Không có bố mẹ, chỉ có bà nội, bà thì già rồi. Ông xách nước cho bà giặt, mẹ chồng không giặt cho mà cũng chẳng dám nhờ. Chồng không bao giờ dám giặt giũ cho vợ, nếu không bố mẹ bảo là giặt giũ thì ngu lại. Chăm sóc vợ thì bảo quý vợ hơn quý bố mẹ. Còn cô em gái bà thì đẻ nhiều hơn bà, cho nên chẳng ai hầu được ai.

6. Po období nevolnosti jsem jedla hodně, proto jsem byla zdravá a nepotřebovala jsem žádnou péči. Měla jsem snadné porody. Manžel mě nikdy nedoprovodil k porodu, protože se styděl. Když jsem byla mladší, tak mě doprovodila tchyně nebo švagrová. Později mě doprovodily starší děti.

Sau ốm nghén là bà ăn khỏe nên khỏe mạnh, không cần chăm sóc. Bà rất dễ đẻ. Đi đẻ ông xấu hổ, ông chẳng bao giờ đưa đi. Khi ít tuổi thì mẹ chồng, em chồng đưa. Nhiều tuổi một tí, thì con lớn đưa đi.

7. Pracovala jsem jako obvykle, ale žena musí být opatrná, nenatahovat se do výšky, nepolehávat dlouho, mít pohyb, dělat lehké činnosti a nesedět dlouho na jednom místě.

Nejedla jsem vodní šneky, aby později dítě hodně neslintalo, a cukrovou třtinu. Nejedla jsem švestky a liči, protože obsahují horkou energii. Neměly by se jíst ani broskve, aby dítě nemělo křeče. Nejedla jsem pálivé potraviny a potraviny s horkou energií, jedla jsem pouze rýži s vajíčkem a rybí omáčkou. Říká se, že je-li žena poprvé těhotná, neměla by moc jíst, aby dítě nebylo příliš velké a ona pak neměla těžký porod.

Bà làm vẫn bình thường nhưng giữ gìn cẩn thận, không với cao, không nằm nhiều, vận động đi lại, làm việc nhẹ nhàng và không ngồi nhiều. Không ăn ốc, con sẽ lắm dãi, không ăn mía. Không ăn quả mận, quả vải, vì nó nóng. Quả đào cũng không nên ăn, không trẻ bị sài dật. Cay nóng không ăn, bà chỉ ăn cơm với trứng và nước mắm. Người ta bảo lúc chửa con so không nên ăn nhiều sợ thai to, khó đẻ.

8. Musela jsem to dodržovat, protože mi to řekli starší. Nenatahovala jsem se do výšky, abych nepotratila. Neležela jsem a nesesděla jsem často, abych neměla těžký porod.

Phải kiêng, người lớn tuổi nói, cho nên bà phải thực hiện. Kiêng với cao để khỏi bị sảy thai. Không nằm, ngồi nhiều sợ khó đẻ.

9. Ústním předáváním od starších. Nejen od rodinných příslušníků, ale také od známých, kdo měl zkušenosti, tak tabu předával dále.

Truyền miệng, người già truyền cho người trẻ. Không phải chỉ trong gia đình mà cả người ngoài quen biết, ai kiêng gì thì họ truyền lại cho.

10. Když jsem byla nemocná nebo nachlazená, sáhla jsem po tradiční čínské medicíně, která dítěti poskytne vitamíny. Jedla jsem kapra, aby bylo dítě zdravé a mělo červené rty a také slepičí vajíčka, aby mělo bílou pleť. V prvních třech měsících by se měli manželé zdržet pohlavního styku, protože jinak dochází často k potratu a ani v sedmém a osmém měsíci to není pro dítě zdravé.

Khi ốm, cảm cúm thì bà cắt thuốc bắc để bồi dưỡng thai. Ăn cá chép cho thai khỏe, môi trẻ đỏ và ăn trứng gà, cho da bé trắng. Trong 3 tháng đầu vợ chồng nên ít sinh hoạt với nhau, thai hay bị sảy và lúc 7, 8 tháng cũng vậy.

11. Dodržovala jsem stejná tabu.

Kiêng thì kiêng giống nhau.

12. V sedmém měsíci jsem si připravila do košíku oblečení a pleny pro dítě, a tento košík jsem si pak vzala s sebou, když jsem jela родit. Pokud je matka a dítě zdravé, odcházejí po třech dnech z nemocnice.

Khi chửa đến tháng thứ 7 thì bà chuẩn bị quần áo, tã lót cho đứa trẻ vào làn, khi đi đẻ thì mang theo. Mẹ và con khỏe mạnh 3 ngày thì về.

13. V mé době stále ještě existovala porodní bába. Když jsem rodila po druhé, rodila jsem na vesnici. Když se blížil porod, zavolala se porodní bába. Ta uvařila vodu, dala do ní trochu soli a nechala ji vychladnout. Měla jsem snadný porod, proto nebyly žádné komplikace. Pupeční šňůru neodstříhla porodní bába nůžkami, ale použila k tomu seříznutý stonek bambusu. Poté dítě utřela a pomohla, aby placenta vyšla.

Thời bà vẫn có bà đỡ đẻ. Bà đẻ đưa thứ hai, thì đẻ ở quê. Lúc gần đẻ người ta gọi bà đỡ đẻ đến. Bà ấy đun nước, cho ít muối vào và để nguội. Bà đẻ để cho nên không có vấn đề gì. Cắt rốn thì không dùng kéo mà lấy cái cắt nửa để cứa. Xong bà ấy lau chùi cho con và lúi rau cho bà ra.

14. Ne

Không

15. Zejména jídelní tabu. Jedla jsem rýži s vajíčkem s rybí omáčkou a trochu zeleniny. Žena by měla jíst pouze teplou rýži, nejíst ryby ani mořské plody. Rodička nemá jíst kapří maso, aby neměla kašel a vyrážku. První dny po porodu by měla jíst krevety, aby se jí stáhla děloha. Nejíst buvolí a hovězí maso, jíst pouze vajíčka a libové vepřové maso. Nesmí jíst krabí a rybí polévku. Jíst pouze vařenou zeleninu, např. rau ngót (*Sauropus androgynus*) a tykev. Po porodu se nemá jíst nakládané zeli, aby žena ve stáří neměla problém s udržením moče. Po porodu se nesměla koupat, ale pouze utírat, až po několika dnech se směla vykoupat. K utírání těla používat bylinkovou vodu. Musí se vyhýbat větru. Když se někdo na něco ptá, žena musí počkat, až ta osoba přijde blíže a teprve odpovědět, jinak by později mluvila vulgárně.

Kiêng ăn uống. Ăn cơm mới trụng và nước mắm, mới tí rau. Ăn chỉ ăn cơm nóng, không ăn tanh. Không ăn cá chép, sợ bị ho và ngứa. Ăn tôm mấy ngày đầu cho co dạ con. Không ăn thịt trâu thịt bò, chỉ ăn trứng và thịt lợn nạc. Không ăn diêu cua, diêu cá. Chỉ có ăn rau luộc, chẳng hạn rau ngót, quả bí. Khi mới đẻ không ăn rau cải muối chua lúc già sẽ đái ra quần. Mới đẻ không tắm, chỉ lau chùi thôi, mấy ngày sau mới tắm. Dùng nước lá lau người. Kiêng gió. Ai hỏi thì đến gần mới trả lời, không trả lời từ xa, sợ sau này nói bậy.

Vítání dítěte na svět - Đón trẻ ra đời

16. V nemocnici se o mě postarali, doma jsem se musela postarat sama o sebe.

Trong bệnh viện thì bệnh viện chăm sóc, ở nhà thì tự chăm sóc.

17. Když matka odchází s dítětem z nemocnice, drží v ruce nožík, aby je zlí duchové nepronásledovali, doma zastrčí několik větví morušovníků, devět větviček pro dívku a sedm pro chlapce, a nožík do čela postele, aby je zlí duchové nechali na pokoji.

Lúc ra viện cầm dao ở tay để ma quỷ khỏi theo về, ở nhà để canh dâu, 9 canh nếu là con gái, con trai 7 canh, cùng con dao để ở đầu giường tránh ma tà.

18. Chlapci mají sedm vía a dívky devět vía.

Con trai 7 vía, con gái 9 vía.

19. Ne

Không

20. Neměla jsem možnost dělat dětem po narození nějakou oslavu. Pouze po sedmi nebo devíti dnech jsem uspořádala obřad obětování porodním babičkám. Pro chlapce jsem udělala sedm malých rýžových bochánků a vajíčko, které jsem nakrájela na sedm dílků, pro dívku bylo devět rýžových bochánků a vajíčko na devět dílků, jako obětina pro porodní babičky, které pomůžou dětem, aby dobře jedly a rychle vyrostly.

Không có điều kiện để ăn mừng trẻ mới sinh. 7 hay 9 ngày cúng mẹ. Con trai bà nấu 7 nắm cơm và quả trứng cắt làm 7 miếng, con gái 9 nắm cơm và quả trứng cắt thành 9 miếng thập hương để cúng mẹ cho hay ăn chóng lớn.

21. Ne, neměla jsem možnost.

Không có điều kiện.

Starost a péče o dítě - Chăm sóc trẻ

22. Pouze matka se stará o dítě, nikdo se jinak na výchově nepodílel.

Chỉ có mẹ chăm sóc con, không có ai tham gia.

23. nezodpovězeno

không trả lời

24. V létě jsem pokládala dítě vedle sebe vždy výše, než jsem ležela já, abych mu nevydýchala všechn vzduch, a v zimě jsem je naopak pokládala níže, aby mu bylo teplo. Když dítě myjeme, musí se dávat pozor, aby se voda nedostala do jeho pupíku. Moje babička mi řekla, abych vymačkala citronovou šťávu do skleničky, poté tam namočila prsty a nakapala citronovou šťávu do očí dítěte, aby se mu vyčistily. Při dalších dětech už jsem to neudělala, ale koupila jsem jim oční kapky. V pěti nebo šesti měsících se dítě začíná přikrmovat kaší.

Mùa hè cho con nằm cao hơn mình, để không hít hơi thở của con, mùa đông thì cho con nằm thấp hơn cho ấm. Rửa cho con thì không để nước vào rốn đứa trẻ. Bà nội của bà bảo vắt chanh ra cốc, xong lấy đầu ngón tay dúng vào và giỏ vào mắt cho bé, cho sạch mắt. Mấy đứa về sau bà không làm nữa, bà mua thuốc mắt. Con được 5 đến 6 tháng thì cho ăn bột.

25. Aby bylo dítě zdravé, a aby se o ně snadno pečovalo.

Mong cho con được khỏe mạnh, dễ nuôi.

26. Od starších lidí, kteří to předávají dále.

Phong tục người trên truyền lại.

27. Nůž a větve morušovníku je pověra, pálení *vía* je také pověra. Někteří lidé, kteří přijdou navštívit novorozeně, mají špatné *vía*. Když po jejich odchodu dítě neustále pláče, tak rodina provede pálení *vía*. Vezme se kousek roztrhaných matčiných kalhot, jedna jídelní hůlka, která se rozštěpí na devět dílů, pokud je to dívka, nebo na sedm dílů, pokud je to chlapec, nabere se na ni látka od kalhot, zapálí, pronese se formule a vyhodí se to ven. Když má dítě průjem, tak matka nesmí jíst krabí polévku nebo ryby. Dítě se nemá podávat přes práh. Spí-li dítě, pokládá se na bok, aby se ve spánku nelekalo.

Dao với roi dâu là mê tín, đốt vía lá mê tín. Có người thăm trẻ mà độc vía sau khi về đưa trẻ khóc nhiều thì đốt vía. Xé một tí quần rách của mẹ, chẻ cái đũa làm 9, nếu là con gái, con trai thì chẻ đũa làm 7, kẹp vài quần vào cái đũa, đốt vía xong vứt ra ngoài.

Nếu con đi ngoài thì mẹ không ăn canh cua, cá. Không đưa con qua ngưỡng cửa, trẻ ngủ đặt nằm nghiêng để trẻ khỏi giật mình.

28. Ano, dodržuji tato tabu.

Bà có giữ gìn các kiêng kị này.

29. Dodržuji tato tabu, protože chci, aby dítě bylo zdravé.

Giữ những điều kiêng kị, để muốn con mình khỏe mạnh.

30. Předala jsem tyto zvyky svým dcerám, aby i ony mohly pečovat o zdraví svých dětí.

Có truyền lại cho con để con cái nuôi con được khỏe mạnh.

Rozhovor s první ženou z druhé generace (žena 1/II)

Osobní údaje - *Dữ liệu cá nhân*

1. 51 let

51 tuổi

2. 1 dcera

1 con gái

3. První dítě jsem měla ve 23 letech.

Cô có con đầu vào lúc 23 tuổi.

4. Žiji ve městě.

Sống ở thành phố.

Těhotenství a porod - *Thời gian chữa và đẻ*

5. Starali jsme se o sebe s manželem, tchán a tchyně pomohli.

Hai vợ chồng chăm sóc nhau, ông bà nội giúp.

6. Nebylo nic speciálního, stravovala jsem se obvykle. Nebyla žádná speciální strava pro těhotné jako dnes, protože v celé zemi byla doba přídělů.

Không có gì đặc biệt, ăn uống rất bình thường. Không có gì bồi dưỡng cho người chữa như bây giờ, cả nước đang thời kỳ bao cấp.

7. V době těhotenství jsem ještě nepracovala, byla jsem pouze doma a dělala běžné činnosti. Nedodržovala jsem žádné tabu, pouze jsem nenosila nic těžkého. Pohybovala jsem se jako obvykle, aby plod měl v době porodu správnou polohu. Jedla jsem jako obvykle.

Thời cô chữa, cô chưa đi làm, nên chỉ ở nhà, đi lại vẫn bình thường. Không kỵ thì cô không kiêng, chỉ không vác nặng thôi. Vận động bình thường để cho thai nó thuận. Ăn thì bình thường.

8. nezodpovězeno

không trả lời

9. nezodpovězeno

không trả lời

10. Nemá se chodit pozdě koupat a pohybovat se zlehka. Tabu jsem dodržovala zejména až po porodu, málokdo dodržuje tabu v době těhotenství. Dříve jsem nemohla chodit tolik na kontroly jako dnes. Když jsem měla родit, tak jsem prostě šla.

Chỉ không tắm muộn, đi lại nhẹ nhàng. Chủ yếu là cô đẻ xong cô mới kiêng, khi chữa

không ai kiêng mấy. Sức khỏe cô hoàn toàn bình thường. Ngày xưa cô cũng không được đi khám thai nhiều như bây giờ. Chưa xong là đẻ.

11. Rodila jsem pouze jednou.

Đẻ mỗi một lần.

12. V té době jsem pořizovala pleny, rozmyšlela se nad jménem dítěte, které jsem vybírala s manželem podle svého uvážení. Rodila jsem v nemocnici patřící k textilnímu závodu. Do nemocnice jsem si vzala věci pro novorozeně a pleny.

Plodová voda mi praskla doma a při tlačení se mi natrhla hráz, byla potřeba ji zašít dvěma stehy. Měla jsem lehký porod, nebolelo mi břicho a v nemocnici jsem zůstala tři dny.

Hồi đấy sắm tã lót, chuẩn bị đặt tên cho em bé, tên chọn cùng chồng, theo ý cô. Cô đẻ ở bệnh viện nhà máy dệt. Trong đồ mang vào viện gồm có đồ sơ sinh, tã lót.

Cô vỡ nước ối ở nhà, lúc rặn bị rạn, phải khâu hai mũi. Cô đẻ đẻ, không bị đau bụng, ở bệnh viện ba ngày.

13. Rodila jsem pouze jednou ve městě, proto neznám práce porodních bab.

Cô đẻ lần đầu ở thành phố, cho nên không biết việc của bà đỡ đẻ.

14. Ne, rodila jsem normálně. Lékař mi řekl, že v průběhu tří dnů mohu jíst všechno a teprve poté jsem sama začala dodržovat různá tabu. Po porodu jsem hodně krvácela. Po návratu z nemocnice domů jsem byla hodně unavená a měsíc jsem se omezovala v pohybu. Až po měsíci jsem mohla jít sama nakoupit.

Không, đẻ thì cứ đẻ bình thường thôi. Bác sĩ dặn là trong ba ngày đầu thì ăn thoải mái, còn sau khi đó thì cô tự kiêng lấy. Sau khi đẻ cô bị băng huyết. Lúc về nhà cô mệt, một tháng không đi lại được. Sau một tháng cô mới đi chợ.

15. Nic jsem si nezakazovala, ale tabu jsem dodržovala. Žena by neměla sedět na bobku, jinak by se jí nestáhla děloha. Musí se dodržovat jídelní tabu. V prvních dnech jsem jedla pouze *rau ngót* (*Sauropus androgynus*). Po operaci by se nemělo jíst vodní špenát, aby nevyhřezla pooperační jizva. Já jsem to však nevěděla a jedla ho, proto mám v místě šití natržené hráze vyhřezlou jizvu. V první měsíci po porodu jsem jedla pouze libové maso, krevety a vývary. Všechna jídla musela být dobře uvařená, aby mi nekručelo v břiše. Ve druhém měsíci jsem začala jíst ryby, ale pouze některé druhy. Ryby mi matka vždy dobře usmažila, poté povařila s rybí omáčkou a přidávala do toho ještě drcený zázvor, který podpoří teplo organismu. Žena nesmí jíst syrové věci. Až po sedmi měsících směla jíst vodní šneky a kraby, tedy potraviny s chladnou energií. Vodu musela pít vždy teplou, ne studenou, aby se jí nezkazily zuby. Neměli by se brzy jíst kyselé věci, až tak po roce se

můžou jíst.

Při koupání se silně nedrhnout, aby nenaskočily na rukou a nohách žíly. Chránit se před větrem, jde-li žena ven, musela si ucpat vatou uši, vzít si šálu, nosit oblečení s dlouhým rukávem a nosit ponožky. Na ven se nosí sluneční brýle, aby si nezkazily oči. Vykonávat pouze lehké činnosti. Při ležení natáhnout nohy a překřížit je. Omotávat si pleny kolem břicha, aby se břicho zmenšilo.

Cảm thì cô không cảm gì cả, như kiêng kỵ thì cô kiêng lấy. Trong đây thì không được ngồi xổm, ngồi sẽ bị sa dạ con. Ăn uống phải kiêng. Ngày đầu cô chỉ ăn rau ngót thôi. Khi mổ thì không nên ăn rau muống, tại vì nó sẽ lòi cái sẹo ra. Nhưng cô không biết thế cô cứ ăn, nên chỗ rạn nó lòi sẹo ra. Tháng đầu cô chỉ ăn thịt nạc, tôm và canh. Tất cả phải rang kỹ, ăn nó sẽ không sôi bụng. Tháng thứ hai cô bắt đầu ăn cá, mẹ cô làm cho cô cá chép, cá rô, cá quả, cô chỉ ăn ba loại cá này thôi. Mẹ cô rán kỹ cho cô, xong dim nước mắm nữa và đập gừng vào ăn cho nó nóng. Không được ăn đồ sống. Đến bảy tháng mới được ăn cua, ăn ốc, đây là những đồ lạnh. Uống nước nóng, không uống nước lạnh, không hong răng. Đồ chua không nên ăn sớm, tầm khoảng một năm mới ăn.

Tắm thì không kỳ kỹ, không sau này sẽ nổi gân tay, gân chân. Kiêng ra gió, bịt lỗ tai, quàng khăn, mặc áo dài tay, đi tất. Có kính thì đeo cho nó khỏi chói mắt và đỡ hại mắt.

Hoạt động thì nhẹ nhàng, lúc nằm thì duỗi chân thẳng, hai chân vắt chéo vào nhau. Lấy tả quấn qua bụng, để cho nó nhỏ bụng lại.

Vítání dítěte na světě - Đón trẻ ra đời

16. Manžel a matka. Matka mi prala a vařila. Po dvou měsících už jsem mohla dělat všechno sama.

Chồng cô và mẹ đẻ cô. Mẹ cô giặt cho cô và cũng nấu ăn. Sau hai tháng cô tự làm được mọi việc thì thôi.

17. Když se vyzvedávalo dítě domů, tak se před vchodem zapálil papír a lusky dřevozce, tento oheň s dítětem jsem několikrát překročila. Dělá se to, aby dítě získalo teplo, protože po porodu je dítěti zima, ofoukne-li ho vítr. A také proto, aby nebylo nemocné.

Đến lúc em bé về nhà, thì trước cửa đốt tờ giấy và bỏ kết, bế em bé và bước đi bước lại vài lần. Làm như thế vậy, để em bé có hơi ấm vào người, em bé mới đẻ ra có gió bị lạnh. Và để không phải sài.

18. Při pořádání výročí po porodu se odlišuje pohlaví dítěte, dělá se po sedmi dnech od porodu pro chlapce a po devíti dnech pro dívku.

Khi làm cử, thì con trai 7 và con gái 9 ngày.

19. Ne, pouze já jsem dodržovala tabu.

Không, chỉ cô kiêng thôi.

20. Ne, dělala jsem pouze obřad *cữ*. Když je dívka devět dní, chlapci sedm dní, tak se dělá obřad *cữ*. Připravila jsem jídlo, obětovala jej předkům a poté jsme s rodinou pojedli. Jinak jsem nedělala žádnou oslavu, ani měsíční výročí, které se dnes dělá.

Không, cô chỉ làm ăn cũ thôi. Con gái thì 9 ngày, con trai thì 7 ngày cúng cũ. Cô làm mâm cơm cúng các cụ, xong rồi ăn. Còn đâu cô không làm ăn mừng gì, không đầy tháng như bây giờ.

21. Ne, žádné, byla doba přidělu a tedy obtížné období. S porovnáním s ostatními jsem na tom byla dobře, ale dříve tyto oslavy nebyly běžné.

Không, thời đầy bao cấp, khó khăn. So với mọi người thì cô cũng có, nhưng ngày xưa không có phong trào đầy tháng như bây giờ.

Starost a péče o dítě - Chăm sóc trẻ

22. Já a manžel, pomohla matka.

Cô chú chăm sóc và mẹ cô giúp thêm.

23. Matka pomohla při prvním koupeli dítěte. Při koupeli se musí ucpat dítěti uši, aby se do nich nedostala voda, jinak by dítě dostalo zánět uší. V zimě se umyje dítěti nejprve hlava, poté horní polovina těla, ta se obleče a poté se mu umyje zadeček.

Při koupání dítěte pomohl i manžel, např. donesl vodu.

Mẹ giúp trong việc tắm cho em bé lần đầu. Khi tắm cho em bé phải bịt hai tai để nước không vào tai, sẽ bị viêm tai. Mùa đông gội đầu cho bé trước, sau tắm nửa người, mặc quần áo cho ấm phần trên em bé, sau đó thả cái mông nó xuống tắm.

Khi tắm cho bé thì chồng cô giúp, ví dụ lấy nước cho cô.

24. Nic jsem nedodržovala.

Ale dítě mělo vždy dostatek jídla. Na kaši jsem používala šťávu z krabů, krevet, ryb a zeleniny. Z vajíček jsem použila vždy žloutek.

Không, nhà cô không có phong tục nào.

Nhưng em bé cô cũng cho ăn đầy đủ. Cua, rau, tôm, cá cô giã ra và lấy nước quấy bột cho em ăn. Trứng gà, lấy lòng đỏ cho em bé.

25. nezodpovězeno

không trả lời

26. nezodpovězeno

không trả lời

27. Naše rodina není pověřivá. Pouze když jdu s dítětem ven, tak mám s sebou nožík a označím dítěti čelo sazí. Říká se, že se tím vyhne zlým duchům.

Nhà cô thì chẳng có mê tín gì cả. Chỉ lúc cho em bé đi chơi đâu, trong người phải mang theo đi kèm con dao, đánh dấu nhỏ nhồi vào trán cho em bé. Họ bảo để tránh ma tà.

28. Jinak jsem nic jiného nedodržovala.

Còn đâu không giữ gì hết.

29. Starší lidé, např. matka, tety, to říkají, tak to podle nich dodržuji. Starší lidé z rodiny, ale i ze sousedství. Probírala jsem to navíc s přáteli.

Những người lớn tuổi, chẳng hạn mẹ cô, các bác, bảo thì mình cứ làm theo vậy. Người lớn tuổi trong gia đình và hàng xóm. Cô tham khảo thêm với bạn bè.

30. Ano, předám. Moje dcera rodila v Německu a nemohla se vrátit, proto jsem jí volala, abych ji nabádala jak se stravovat a co dělat. Např. aby dcera jedla rýžovou kaši s kapřím masem, aby měla snadný porod. Dnes se takto těhotné ženy stravují, ale předtím se to nedělalo. I kdybych to předtím věděla, tak bych neměla podmínky to dodržet.

Có chứ. Con cô mới đẻ ở bên Đức, không về được, nên cô vẫn gọi điện sang để dặn dò. Ví dụ cô dặn ăn cháo cá chép, để cho nó gọn thai, và dễ đẻ. Bây giờ người ta toàn ăn như vậy, như ngày xưa cô không làm vậy. Ngày xưa mà biết thì cũng không có điều kiện để làm như vậy.

Rozhovor s párou ženou ze třetí generace (žena 5/III)

Osobní údaje - *Dữ liệu cá nhân*

1. 29 let

29 tuổi

2. 1 syn, 1 dcera

1 con trai, 1 con gái

3. První dítě jsem měla v 26 letech.

Có con đầu vào lúc 26 tuổi.

4. Ve městě.

Ở thành phố.

Těhotenství a porod - *Thời gian chữa và đẻ*

5. Matka se starala v době těhotenství.

Mẹ để chăm sóc lúc chữa.

6. Dodávat tělu živiny, jíst holuby, kuřata, kraby a také vitamíny, aby byla matka i plod v jejím lůně zdraví. Zabývat se jen lehkou prací a být opatrná, aby neupadla.

Ăn bồi bổ chim, gà, cua để có nhiều chất và thuốc bổ giúp mẹ khỏe và thai khỏe. Đi lại nhẹ nhàng, cẩn thận kéo ngã.

7. Nejedla jsem rau ngót (Sauropus androgynus). Vyvarovala jsem se prudkých pohybů, v prvním a posledním trisemestru těhotenství jsme omezili pohlavní styk mezi manželi.

Không ăn nhiều rau ngót. Không vận động mạnh, 3 tháng đầu và 3 tháng trước khi đẻ hạn chế sinh hoạt vợ chồng.

8. Bála jsem se, abych nepotratila.

Sợ sảy thai.

9. Slyšela jsem to od matky, a také ostatní mě k tomu nabádaly, proto to dodržuji. Říkali mi to starší lidé a když jsem viděla, že je to vhodné po vědecké stránce, tak jsem to dodržovala. Zjišťovala jsem si informace i na internetu.

Nghe từ mẹ và mọi người dặn nên em kiêng. Các cụ nói, mình thấy hợp khoa học thì kiêng. Tham khảo trên mạng internet.

10. Každý měsíc jsem chodila pravidelně na kontrolu, abych viděla, jak se plod vyvíjí.

Mỗi tháng khám 1 lần để theo dõi sự phát triển của thai.

11. U všech těhotenství jsem dodržovala to samé, nic jsem neměnila.

Các lần mang thai không giống nhau, không thay đổi gì.

12. Nakoupila jsem dítěti oblečení a pleny, které jsem si pak vzala s sebou do nemocnice. Před porodem se připraví pokoj na příchod dítěte domů. Obvykle za dva dny po porodu se může žena vrátit domů. V nemocnici jsem nosila nemocniční oblečení.

Sắm sửa quần áo, tã lót khi nào đi đẻ thì em mang theo. Trước khi đi đẻ thì dọn phòng để đón em bé về. Đẻ thường 2 ngày thì ra viện. Những ngày ở viện, em mặc quần áo viện.

13. Nevím, nikdy jsem se s tím nesetkala.

Không biết, chưa nhìn thấy bao giờ.

14. Po porodu se zaznamená čas a den narození dítěte, aby se mu mohlo vybrat jméno a nechat mu vypracovat osobní horoskop.

Lúc đẻ xong, xem giờ sinh, ngày sinh cho con, đặt tên và lấy lá số tử vi cho con.

15. Nemá mluvit hodně a hlasitě, aby nemluvila později vulgárně. Jíst vepřové nožičky na tvorbu mléka, opečené libové maso, vařená vejce. V prvních třech dnech po porodu se jí krevety na stažení dělohy. Nejí se kyselé ovoce, aby nebrněly zuby. Nejíst zelí, aby žena neměla problémy s udržením moči. První měsíc po porodu by neměla žena vycházet ven. Pokud v průběhu prvních tří měsíců vyjde ven, musí si ucpat uši, vzít si ponožky a oblečení s dlouhým rukávem, ale sama jsem to nedělala, ucpala jsem si pouze uši, aby mi v nich nehučelo.

Kiêng nói nhiều, nói to, không là ngọng bậy. Ăn móng giò cho có sữa, ăn thịt nạc rang nghệ, ăn trứng gà luộc. Lúc đẻ xong 3 ngày đầu ăn tôm cho co dạ con. Không ăn hoa quả chua sợ ê răng. Không ăn rau cải sợ đại xón. Phụ nữ đẻ tháng đầu không được ra ngoài, sau ra ngoài phải bịt tai, đi tất, mặc quần áo dài trong 3 tháng đầu, nhưng em không làm, chỉ bịt mỗi tai thôi, để không ù.

Vítání dítěte na svět - Đón trẻ ra đời

16. Po porodu prvního dítěte jsem nemusela šest měsíců nic dělat. Po druhém dítěti jsem mohla dodržovat tabu pouze jeden měsíc, protože matka byla nemocná a manžel pracoval, nikdo se o mě nemohl starat. Starala se o mě matka a manžel.

Đưa con đầu 6 tháng đầu em không phải làm gì. Còn đưa sau không ít hơn chỉ 1 tháng, vì mẹ em ốm, chồng đi làm, không có người chăm. Mẹ và chồng chăm sóc.

17. Při vyzvedávání dítěte z nemocnice se musíme vyhnout dvanácté hodině polední. Když se vybírá, kdo dítě vyzvedne, musí jít o zdravou osobu, aby i dítě bylo zdravé. Při odchodu

z nemocnice sazi označí čelo dítěte, s sebou si vezme česnek, aby se vyhnuli zlým duchům. Před příchodem do domu se musí dítě vzbudit a než s ním vstoupí do domu, musí překročit rozdělaný oheň s lusky dřevozce.

Đón con từ viện về kiêng không đón giữa 12 giờ trưa. Chọn người đón về, người đón phải khỏe mạnh, để bé cũng khỏe mạnh. Lúc đi về từ viện đánh dấu nhỏ vào trán bé và mang củ tỏi theo người, để tránh ma tà. Đánh thức bé khi vào nhà và trước khi vào nhà bước qua đống lửa đốt bỏ kết.

18. Nerozlišuje se pohlaví.

Không phân biệt con trai con gái.

19. Pokud někdo v rodině potkal cestou pohřební průvod nebo nehodu, musí nejdříve před příchodem do domu překročit oheň s lusky dřevozce. Po porodu jsem nenechávala mnoho lidí přijít do styku s dítětem, bála jsem se, aby návštěvníci neměli zlou víu.

Trong gia đình ai ra ngoài gặp đám ma hay tai nạn thì đốt lửa cho bỏ kết vào rồi bước qua mới được vào trong nhà. Mới đẻ ra không cho bé gặp nhiều người, sợ phải vía dữ.

20. Nedělala jsem žádnou oslavu.

Không có ăn mừng nào.

21. Oslavila jsem měsíční výročí narození dítěte, přitom jsem udělala i obřad uctívání porodním babičkám, uctila jsem boha země a rodinné předky. Při tomto výročí jsem připravila lepkavou rýži, kuře a ovoce. Dále jsem uspořádala roční výročí narození a od jednoho roku slavíme narozeniny dítěte.

Đầy 1 tháng, làm lễ cúng mẹ, cúng thổ địa, cúng các cụ. Lễ làm gồm xôi gà, hoa quả. Cúng đầy năm cho bé và sau 1 năm thì làm sinh nhật cho bé.

Starost a péče o dítě - Chăm sóc trẻ

22. Matka a manžel.

Mẹ đẻ và chồng.

23. Matka mi především kupovala a vařila jídla, abych měla dostatek živin a tím i dostatek mléka pro dítě. Manžel chodil nakupovat věci, které jsem potřebovala, abych se mohla postarat o dítě.

Mẹ thì mua, nấu đồ ăn bồi dưỡng cho em để có nhiều sữa cho con bú. Bố mua những thứ mẹ yêu cầu để mẹ chăm bé.

24. Po porodu se musí dodržovat určitá jídelní tabu, která jsou pro matku prospěšné, a také aby měla kvalitní mléko pro dítě.

Mới đẻ người yếu nên ăn kiêng, tốt cho mẹ và có sữa tốt cho con.

25. Mnohé zvyklosti jsou podle vědeckého hlediska správné a i lékaři to doporučují, např. nejíst zeli.

Nhiều phong tục cũng đúng theo khoa học mà bác sỹ cũng dặn, ví dụ không ăn rau cải.

26. Zvyklosti jsem se dozvěděla od matky a jiných starších lidí.

Những phong tục biết từ mẹ và những người hơn tuổi.

27. Když dítě hodně pláče, tak se pálí vía. Vezmu papír, zapálím, zakroužím s ním před dítětem a řeknu „dobré vía ať zůstane, zlé vía ať odejde“, poté vyhodím papír ven. Když to udělám, dítě přestane plakat, vidím tedy, že to funguje.

Khi trẻ khóc nhiều, thì đốt vía. Em lấy tờ giấy đốt, quay quay tờ giấy trước em bé và nói „vía lành thì ở vía dữ thì đi“ sau đó vứt tờ giấy ra đường. Xong thấy em bé nín, em thấy đúng.

28. Ano, dodržuji to.

Có giữ gìn.

29. Starší lidé mi to řekli, a když to udělám a funguje to, tak to budu dále dodržovat.

Các cụ truyền lại mình thực hiện thấy đúng thì giữ lại.

30. Později to předám svým potomkům.

Sau này sẽ truyền lại cho con.

Příloha č. 3 – Seznam vietnamských výrazů a přísloví

Seznam vietnamských výrazů

A

âm

jin

B

bệnh viện

nemocnice

bếp than

malý hliněný vaříč na uhlí

bí đao

tykev vosková

bỏ đường, bỏ chợ

zanechat dítě na ulici nebo na tržišti

bồ kết

lusky dřevozce (Gleditsia)

bút danh

literární pseudonym

C

cảm

nachlazení

canh cua

krabí polévka

canh chua

kyselá polévka

cơm

vařená rýže

cúng mụ

obřad obětování porodním babičkám

chữ Hán

čínské znakové písmo

chữ Nôm

staré vietnamské písmo, tzv. jižní znaky

chùa Hương

Voňavá pagoda v Hà Tây, v dnešní části Hanoje

chửa trâu

buvolí těhotenství (těhotenství, jež trvá více než devět měsíců a deset dní)

D

dãi rút

stahovací šňůra

dễ nuôi

snadná péče o dítě (dítě, které nemá

duong

đầy cữ

đầy năm, đầy tuổi

đầy tháng

đình làng

đồ đen

đốt vía

zdravotní problémy)

jang

dovršení sedmého dne od narození

chlapce, nebo devátého dne od

narození dívky; obvykle se přitom

pořádá oslava pro dítě

výročí jednoho roku dítěte, dovršení

jednoho roku

měsíční výročí dítěte, dovršení jednoho

měsíce

obecní svatyně

černé fazole

tzv. spálení animální duše, tento úkon

se dělá, pokud si rodiče myslí, že někdo

s „těžkou“ nebo zlou animální duší

působí špatně na jejich dítě

G

gia phả

giỗ

giờ khó nuôi

genealogický záznam

výročí úmrtí předka

dítě se narodí do tzv. špatné hodiny,

které způsobí obtíže v péči o ně

H

hiếu

họ

họ nội

họ ngoại

hồn

synovská oddanost

příjmení

příbuzní z otcovy strany neboli

„vnitřní“ příbuzní

příbuzní z matčiny strany neboli

„vnější“ příbuzní

spirituální duše

K

kiêng kỵ

tabu, vyhnout se, vyvarovat se

L

lá lót

listy pepřovníků

lá số tử vi

osobní horoskop

lạnh

chladný

lâu

dlouho trvat

lễ bán khoán

obřad „prodání“ dítěte Buddhovi

lễ thôi nôi

obřad opouštění kolébky

linh hồn

duše

lười ăn

dítě nemá chuť k jídlu, doslovně je líné
jíst

M

măng

bambusové výhonky

N

nằm bếp

ležení v teple

nón lá

slaměný kónický klobouk

nóng

horký

nữ quan

ženy úřednice v době feudalismu

nhà thờ tổ

rodový chrám

Nho Giáo

konfucianismus

O

ốc

vodní šneci

P

Phật Bà Quan Âm

bohyně milosrdenství, bohyně Kuan-jin

Q

quáng mắt

oslnění

quê

rodná vesnice

R

rau cải

zelí

rau mônng tơi

malabarský špenát - bazela

rau muống

vodní špenát

T

tên cúng cơm

pravé jméno, podle kterého je nositel

oslovován při obřadech po jeho smrti

tên đệm

doplňující jméno

tên hiệu

pseudonym

tên kép

druhé jméno

tên thật, tên khai sinh

skutečné jméno, pravé jméno, tj. jméno

uvedené v rodném listě

tên tục

jméno, které se používá v době, kdy

bylo dítě malé; většinou jde o ošklivé

jméno, aby nepřitahovalo pozornost

zlých duchů

tên

jméno

Tết Nguyên Đán

Nový lunární rok

Thành Hoàng

patron vesnice

thầy bói

věštec

thầy cúng

obřadník

thịt lợn kho

opečené vepřové maso

Thỏ Công

bůh domácího krabu

Thổ Địa

bůh země

thời gian ở cũ

období po porodu ženy, význam jako

šestinedělí

thử trẻ

zvyk zkoušení dítěte během výročí

jednoho roku

tin mừng, tin vui
trạm xã
trứng vịt lộn
trưởng làng
trưởng tộc

trưởng xóm
tuổi xung khắc

V

vào hàng xóm
vào họ
vào làng
vía

X

xác

radostná událost, označující těhotenství
zdravotnická stanice
kachní vejce s embryem
zástupce vesnického společenství
nejstarší syn hlavní větve v rodové
linii, který zastupuje celý rod
zástupce sousedského společenství
nesoulad ve znamení horoskopu

přijetí do sousedského společenství
přijetí do rodu
přijetí do vesnického společenství
animální duše

tělo

Seznam přísloví a pořekadel

- *Anh em như thể tay chân*

Sourozenci jsou jako končetiny
jednoho těla.

- *Con gái là con người ta,
con dâu mới thật mẹ cha mang về.*

Vlastní dcera je dcera jiných,
snacha je ta „pravá“ dcera, kterou si
rodiče přivedli domů.

- *Con hơn cha là nhà có phúc.*

Rodina má štěstí, když je dítě lepší než
otec.

- *Con hư tại mẹ.*

Zlobivé a nevychované dítě je
důsledkem matčiny výchovy.

- *Con so về nhà mẹ,*

Rodí-li žena poprvé, má rodit u své
matky,

con rạ về nhà chồng.

- Dậy con từ thuở còn thơ.

- Cha mẹ đặt đâu, con cái ngồi đấy.

- Mẹ tròn, con vuông.

- Một con so lo bằng mười con rạ.

*- Một chữ cũng là thầy,
nửa chữ cũng là thầy.*

*- Nâng như nâng trứng,
hứng như hứng hoa.*

- Nơi cắt rốn, chôn nhau.

*- Ruộng sâu trâu nái,
không bằng sinh gái đầu lòng.*

- Tiên học lễ, hậu học văn.

- Uốn cây từ thuở còn non,

dậy con từ thuở con còn ngây thơ.

ale při dalších těhotenstvích má rodit v manželově rodině.

Dítě se vychovává již v prenatálním stádiu, kdy bylo ještě v matčině lůně.

Doslova: kam rodič své dítě položí, tam dítě zůstane.

Kdysi si dcery nemohly samy vybrat partnera, vdávaly se podle rozhodnutí rodičů.

Označení zdraví matky a dítěte po porodu.

Starost o prvorozené dítě se vyrovná starosti o deset dalších dětí.

Jeden znak je také zásluha učitele, půl znaku je také zásluha učitele.

Rodiče chovají dítě jako vejce a zvedají dítě jako květinu. Tj. opatrně a jemné zacházení s dítětem, stejně jako zacházení s vejci a květinami.

Místo, kde byla odříznuta pupeční šňůra a pohřbena placenta.

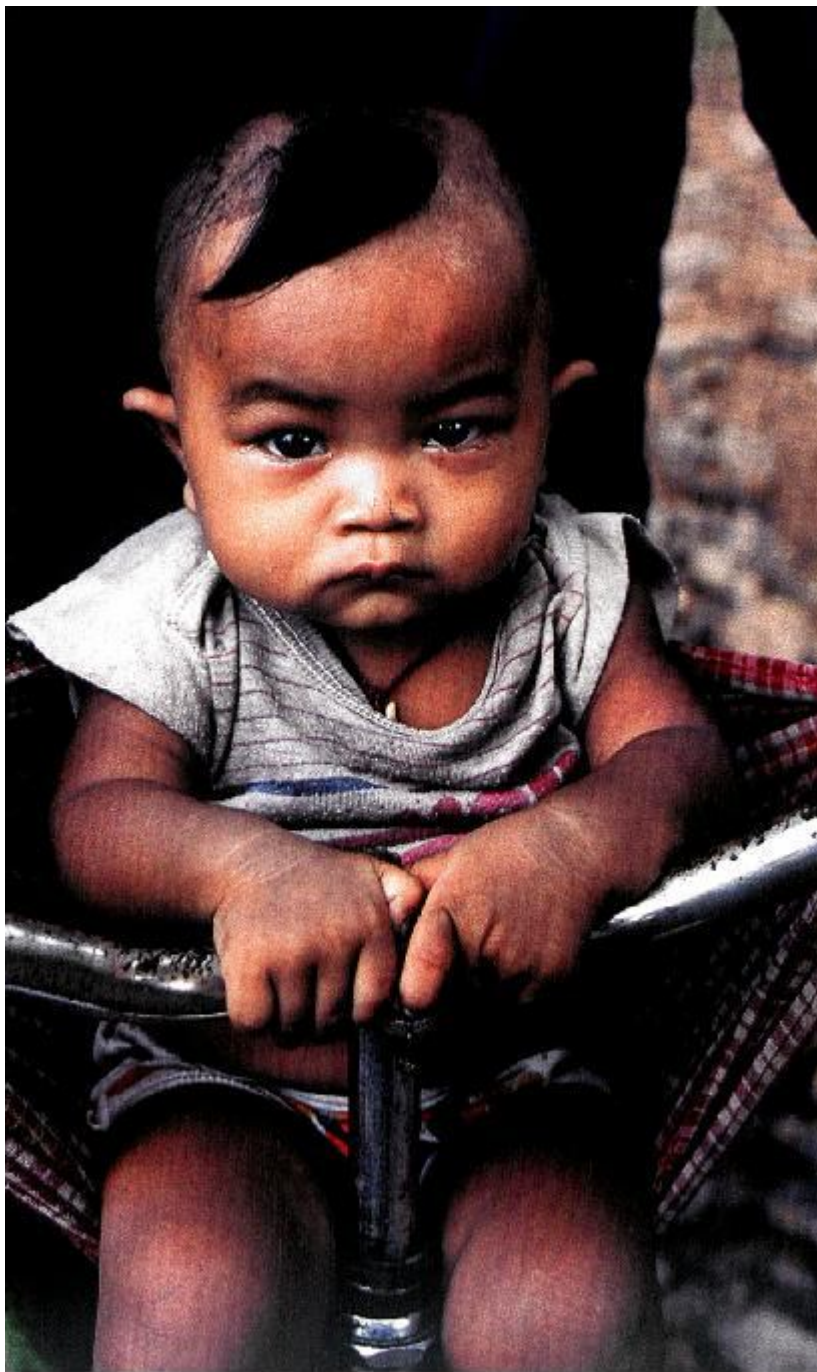
Ani úrodné pole ani početní buvoli se nevyrovnají prvorozené dceři.

Nejdříve se musíme naučit správnému chování, a teprve poté se můžeme vzdělávat.

Stromek by se měl ohýbat, dokud je mladý,

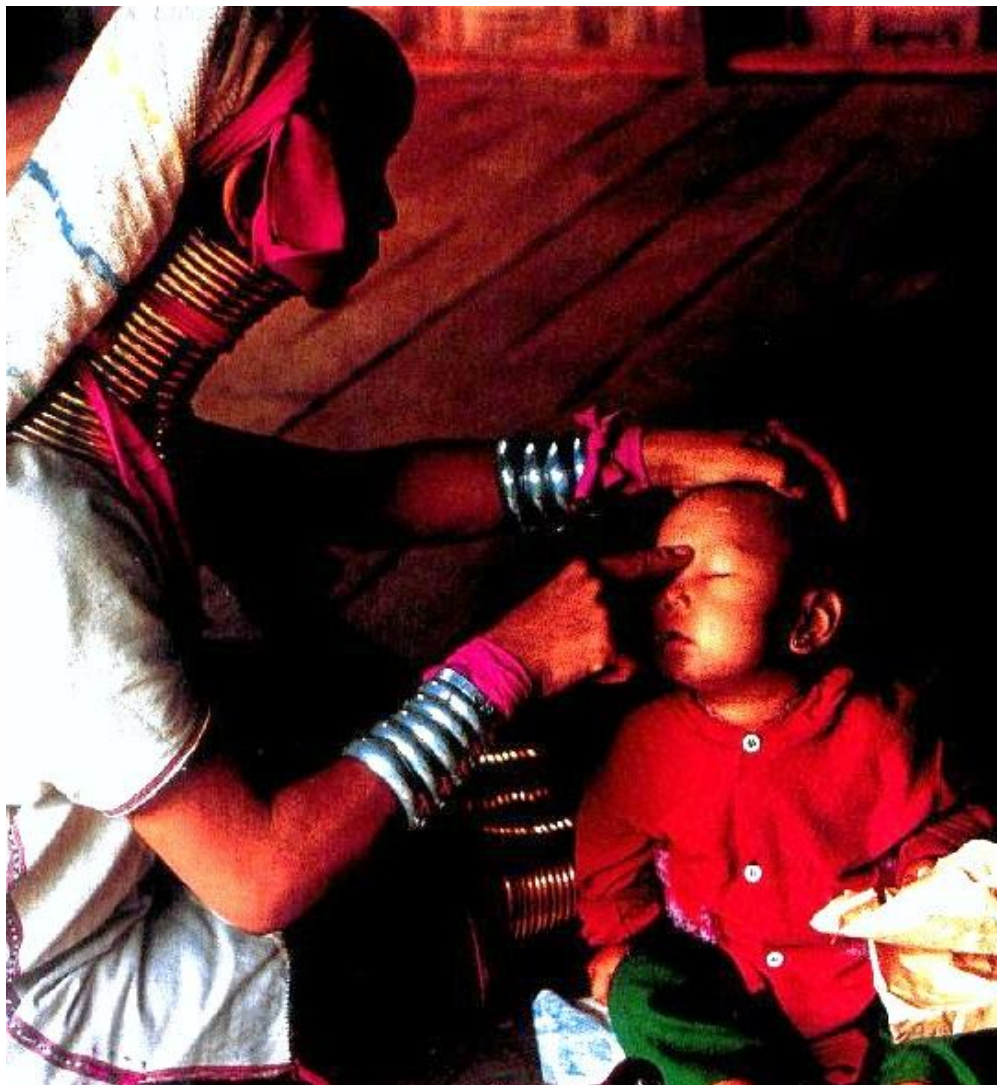
a děti by se měly začít vychovávat, dokud jsou v útlém věku.

Příloha č. 4 – Obrazová příloha

Obrázek č. 1: Oholená dětská hlavička s ponechaným pramenem vlasů na temeni.

FONTANELI, B.; HARCOURT, C. *Babys in den Kulturen der Welt*, 2007, s. 54.

Obrázek č. 2: Značení dětského čela proti zlým duchům.

FONTANELI, B.; HARCOURT, C. *Babys in den Kulturen der Welt*, 2007, s. 48.

Obrázek č. 3: Cà – druh lilku (*Solanum macrocarpon* L.)

[http://mangthai.vn/tieu-hoc/hoat-dong-vui-choi-t1p164c377/dap-an---cau-do-thu-tai-cua-be-\(phan-4\)-i1535](http://mangthai.vn/tieu-hoc/hoat-dong-vui-choi-t1p164c377/dap-an---cau-do-thu-tai-cua-be-(phan-4)-i1535)

Obrázek č. 4: Nakládané cà

<http://www.amthuc365.vn/t13966c168/bep-nuc/2012/07/bi-quyet-muoi-ca-phao-ngon-gion.html>

Obrázek č. 5: *Rau ngót* (*Sauropus androgynus*), která je považována za velmi zdravou zeleninu.

<http://www.webtretho.com/forum/fl12/chia-se-kinh-nghiem-giu-nha-sach-gon-dep-an-toan-va-am-cung-theo-phong-cach-nhat-han-viet-hoa-tang-24-a-1664441/index65.html>

Obrázek č. 6: Polévka z tykve voskové (*bí đao*)

<http://ttgdtxtthy.edu.vn/modules.php?name=News&op=viewst&sid=650>